

Päivi Ruutiainen & Tiina Valkendorff

Porukalla pääosaan

Et tiedä rajojasi jollet ylitä niitä

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Päivi Ruutiainen & Tiina Valkendorff

Porukalla pääosaan Et tiedä rajojasi jollet ylitä niitä.

ISSN 2343-0664 (painettu)
ISSN 2343-0672 (verkkojulkaisu)

Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 92.

Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
© Humanistinen ammattikorkeakoulu & tekijät 2020

Kannen kuva: Päivi Ruutiainen
Taitto: Emilia Reponen

RYHMÄTEATTERI

COMPANIA
KAARI & RONI
MARTIN

Vipuvoimaa
EU:lta
2014-2020

<i>Tiina Valkendorff: Johdanto</i>	4
Porukalla pääosaan -hankkeen kehys	
<i>Tiina Valkendorff: Maahanmuuttajat – pohdintaa käsitteestä</i>	9
<i>Tiina Valkendorff: Maahanmuuttajat yhteiskunnassa ja koulutuksessa</i>	15
<i>Tiina Valkendorff: Aikuisten perusopetus</i>	19
<i>Päivi Ruutiainen: Taidetoiminnan määrittelyä ja rajanvetoja</i>	24
<i>Judit Kemppilä: Monikulttuurinen nuorisotyö ja oppilaitosyhteistyö</i>	27
Aikuisten perusopetuksen näkökulma	
<i>Tiina Valkendorff: Aikuislukion näkökulma hankkeen alkaessa</i>	33
<i>Joosua Juntunen: Opiskelijoiden kokemuksia aikuisten perusopetuksesta</i>	40
<i>Katri Hyrsky: Paimenia ja portinvartijoita</i>	47
<i>Katri Hyrsky & Yolanda De León Mata: Pohdintoja hankkeen päättyessä</i>	49
Toiminnallinen opiskelu ja opintojen tuki	
<i>Judit Kemppilä: Nuorisotyö opintojen tukena</i>	52
<i>Sonja Hämäläinen: Elämäkatsomustieto kotoutumista edistämässä</i>	56
<i>Mari Nikonen: Kielitaidon arviointi toiminnallisessa projektissa</i>	59
<i>Päivi Ruutiainen: Kahden maailman ohjausta</i>	62
<i>Sonja Hämäläinen: Opiskelijoiden näkemyksiä</i>	68
Kulttuurisia kokemuksia	
<i>Päivi Ruutiainen: Taiteen ja kulttuurin maailmoissa</i>	73
<i>Päivi Ruutiainen: Mashallah – ماشاءالله</i>	79
<i>Päivi Ruutiainen: Eettiset kysymykset taidetoiminnassa</i>	82
<i>Päivi Ruutiainen: Taide, kulttuuri ja harrastaminen kotoutumisen tukijana</i>	84
Tunnelmakuvia	
<i>Judit Kemppilä & Joni Suominen: Tunnelmia hankkeen alkutaipaleelta</i>	90
<i>Anna Suoninen: Havaintoja hankkeen alussa</i>	92
<i>Emilia Ryyänen: Kulttuurituottajaopiskelijan ajatuksia</i>	94
<i>Nelli Taskinen: Omalla porukalla pääosaan</i>	95
<i>Päivi Ruutiainen: Hyppäys hankkeeseen</i>	97
<i>Päivi Ruutiainen & Tiina Valkendorff: Lopuksi: ajatuksia hankkeen päättyessä</i>	99

Johdanto

Tiina Valkendorff

Suomessa syntyneistä nuorista peruskoulun suorittaa oppivelvollisuusiän kuluessa 99,5 prosenttia eli vuosittain lähes koko ikäluokka (SVT 2016). Maahanmuuton myötä on noussut esiin aikuisten perusopetuksen tarve, sillä kaikilla maahanmuuttajilla ei ole ollut mahdollisuuksia opiskella kotimaassaan. Monet oppivelvollisuusiän ylittäneet maahanmuuttajat eivät ole suorittaneet peruskoulun oppimäärää joko ollenkaan tai he ovat suorittaneet sen vain osittain. Oppivelvollisuuskäiset maahanmuuttajat opiskelevat osana suomalaista peruskoulua, mutta osa heistä ei ehdi suorittaa peruskoulun oppimäärää ennen 17 ikävuotta, jolloin he siirtyvät aikuisten perusopetukseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014; Sandberg & Stordell 2016.)

Aikuisten perusopetus on tarkoitettu kaikille oppivelvollisuusiän ylittäneille, mutta valtaosa opiskelijoista on maahanmuuttajia. Aikuisten perusopetus on hyvin toisenlainen oppimisympäristö kuin oppivelvollisuuskäisten peruskoulu. Peruskoulu toimii kotouttavana ympäristönä ja tarjoaa luonnollisia kontakteja suomea äidinkielenään puhuvien lasten ja maahanmuuttajien välille. Aikuisten perusopetuksessa näitä kontakteja ei juuri ole, sillä käytännössä kaikki opiskelijat voivat olla heikosti suomea puhuvia maahanmuuttajia. Opiskelu aikuisten perusopetuksessa on myös oppivelvollisuuskoulua itsenäisempää, ja siellä on vähemmän tukimuotoja kuin peruskoulussa.

Peruskoulun oppimäärän suorittaminen Suomessa ja sen myötä saavutettu kielitaito on kuitenkin maahanmuutta-

jille tärkeää. Koulutus on kotoutumisessa avainasemassa, ja peruskoulun oppimäärä on tässä lähes välttämättömyys. Aikuisten perusopetussuunnitelmassa (Opetushallitus 2017) korostetaan aikuisten perusopetuksen tavoitteina kotoutumista, integroitumista yhteiskuntaan ja työelämä- ja jatko-opintovalmiuksia.

Euroopan sosiaalirahaston ESR:n rahoittamassa Porukalla pääosaan hankkeessa oli tarkoituksena tukea oppivelvollisuusiän ylittäneitä maahanmuuttajanuoria peruskoulun loppuun saattamisessa ja kehittää aikuisten maahanmuuttajien perusopetusta nuorten kotoutumista tukevaksi. Opiskelussa hyödynnettiin taidetta, kulttuuria ja nuorisotyön menetelmiä. Hankkeen päätoteuttajana oli Humanistinen ammattikorkeakoulu ja osatoteuttajia olivat Ryhmäteatteri ja Zodiak – Uuden tanssin keskus. Yhteistyökumppanina toimi Helsingin aikuislukio, joka on lukiokoulutusta ja aikuisten perusopetusta järjestävä oppilaitos. Hanke toimi ajalla 1.3.2017–15.12.2019.

Hankkeen toteuttajat ideoivat Porukalla pääosaan -hankkeen vastaamaan osaltaan yhteiskunnassa ajankohtaiseen koulutuksen haasteeseen, nimittäin tarpeeseen kehittää aikuisten maahanmuuttajien perusopetusta. Porukalla pääosaan -hankkeen kohderyhmänä olivat oppivelvollisuusiän ylittäneet nuoret, joilla ei ole peruskoulun päätötodistusta. Hankkeen toiminta-aikana osana Porukalla pääosaan -hanketta opintoja suoritti yhteensä 22 nuorta. Tämä pilottiryhmä suoritti peruskoulun päättövaiheen opintoja Helsingin aikuislukiossa. Opinnot kestivät kaksi lukuvuotta (2017–2018 ja 2018–2019).

Porukalla pääosaan -hankkeen perusopetusryhmässä aikuisten perusopetusta järjestettiin uudella tavalla. Siinä opiskelua integroitiin työelämälähtöisellä ja toiminnallisen oppimisen periaatteella taide- ja kulttuuritoimintaan. Hankkeessa nuorten opiskelua tuettiin nuorisotyön keinoin ja samalla pyrittiin kehittämään nuorisotyötä koulussa ja maahanmuuttajien tukena. Hankkeessa haluttiin luoda nuorille mahdollisuuksia tutustua Suomessa syntyneisiin nuoriin ja lisätä siten suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin tuntemusta sekä kulttuurista vuoropuhelua. Opiskelu hankkeessa toteutui monimuotoisesti, koko kaupunkia opiskeluympäristönä hyödyntäen.

Hankkeen toiminta ja sitä käsittelevät julkaisut tämä teos mukaan lukien osallistuvat keskusteluun maahanmuuttajien kotoutumisesta ja koulutuksesta sekä taiteen, kulttuurin ja nuorisotyön hyödyntämisestä opiskelun ja kotoutumisen tukena. Hanke ottaa osaa myös osaamisen tunnistamista ja tunnustamista koskevaan keskusteluun sekä tarkastelee oppimisen eri muotojen (formaali, non-formaali, informaali) rajapintoja ja rajanylityksiä.

Koko kaupunki oppimisympäristönä

Kotoutumista ja maahanmuuttoa eri näkökulmista tarkastellut tutkija Pasi Saukkonen (2018) toteaa, että kotoutuminen tapahtuu kaupungissa. Porukalla pääosaan -hankkeen tavoitteena oli tukea nuorten kotoutumista teeman ”koko kaupunki oppimisympäristönä” pohjalta. Tässä teoksessa pohditaan, millaisia mahdollisuuksia kaupunki ja ympäröivä yhteiskunta tarjosivat nuorten maahanmuuttajien opintoihin ja kotoutumiseen. Mitä uudenlaiset oppimisympäristöt ja menetelmät merkitsivät, ja millaisia kokemuksia hankkeessa saatiin?

Teos koostuu artikkeleista, joiden kirjoittajina on henkilöitä, jotka ovat olleet eri vaiheissa ja eri tehtävissä

mukana Porukalla pääosaan -hankkeessa. Artikkelit vaihtelevat pituudeltaan, näkökulmaltaan ja esitystavaltaan: mukana on niin tieteellisempiä kuin reflektioivia ja pohdittavia näkökulmia.

Teoksen ensimmäisen osan artikkelit tuovat esille Porukalla pääosaan -hankkeen kehyksen. Ensimmäisessä, Tiina Valkendorffin kirjoittamassa artikkelissa pohditaan, mitä termi *maahanmuuttaja* tarkoittaa, ja seuraavissa pohditaan maahanmuuttajien asemaa koulutuksessa ja perusopetuksessa. Päivi Ruutiainen tuo artikkelissaan puolestaan esille taiteen määrittelyjä ja rajanvetoja ja Judit Kemppilä nuorisotyön näkökulmia.

Toisessa osassa *Aikuisten perusopetuksen näkökulma* tuodaan esille aikuislukiolle tehdyn kyselyn tuloksia hankkeen alkuvaiheesta, sekä aikuislukion apulaisrehtorin ja ohjaajan näkemyksiä hankkeen alku- ja loppuvaiheesta (Katri Hyrskyn ja Yolanda de León Matan artikkelit). Joo-sua Juntunen tarkastelee artikkelissaan opiskelijoiden kokemuksia aikuisten perusopetuksessa.

Kolmannessa osassa *Toiminnallinen opiskelu ja opintojen tuki* kuvataan, miten nuorisotyö voi tukea opintoja ja miten elämäntiedon sisältöjä voidaan tarkastella nuorisotyön viitekehyksestä (Judit Kemppilän ja Sonja Hämäläisen artikkelit). Samassa luvussa suomen kielen opettajana toiminut Mari Nikonen kertoo kielitaidon arvioinnista toiminnallisessa projektissa ja Päivi Ruutiainen ohjauksen moniulotteisesta luonteesta.

Neljännessä osassa *Kulttuurisia kokemuksia* kulttuurituotannon lehtori Päivi Ruutiainen valottaa hankkeen taideprojekteja, niiden sisältöjä ja saatua oppia. Ruutiaisen kirjoittamissa neljässä artikkelissa kuvataan sitä, miten taide ja kulttuuri voivat olla mukana osana perusopetusta, ja millaisia asioita tulee ottaa huomioon.

Lopuksi, teoksen päättävässä osassa, *Tunnelmakuvia*, tuodaan esille lyhyitä muistelmia ja tunnelmia hankkeen toiminta-ajalta. Näitä esittävät Humanistisessa ammattikorkeakoulussa opiskelleet opiskelijat Judit Kempplä ja Joni Suoninen (Tunnelmia hankkeen alkutaipaleelta), Anna Suoninen (Havaintoja hankkeen alussa), Emilia Ryyänen (Kulttuurituottajaopiskelijan ajatuksia) ja Nelli Taskinen (Omalla porukalla pääosaan) sekä Päivi Ruutiainen (Hypäys hankkeeseen).

Teoksen artikkelit ovat itsenäisiä kokonaisuuksia, joten teos sopii luettavaksi yksittäisinä artikkeleina. Parhaan kuvan Porukalla pääosaan –hankkeesta saa kuitenkin tutustumalla paitsi koko teokseen, myös muihin hankkeen julkaisuihin. Hankkeen muissa julkaisuissa tuodaan esille esimerkiksi kokemuksia oppilaitoksen ulkopuolella tapahtuneesta opiskelusta ja osaamisen tunnistamisesta (Koko kaupunki oppimisympäristönä) sekä nuorten omia tarinoita, joissa he kertovat Suomeen tutustumisesta (Odotan aurinkoa).

Porukalla pääosaan -hanke tuotti myös uusia kehittämisideoita ja suuntaviivoja siihen, miten aikuisten perusopetusta voisi edelleen kehittää. Näiden teemojen parissa jatkaa Porukalla pääosaan -hankkeen pohjalta kehitetty Oppijana-hanke (1.4.2020-31.10.2022), jonka toteuttajana on Humanistinen ammattikorkeakoulu ja osatoteuttajina Helsingin aikuislukio ja Kansan sivistystyönliitto KSL (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2019).

Porukalla pääosaan –hankkeen julkaisut:

Tiina Valkendorff & Päivi Ruutiainen (toim.) 2019. Koko kaupunki oppimisympäristönä. Opas aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen toteuttamiseen. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja, 93.

Tiina Valkendorff, Päivi Ruutiainen & Anna Louhensalo (toim.) 2019. Odotan aurinkoa. Tarinoita Suomeen tutustumisesta. / Waiting for the sun. Stories about Getting to Know Finland. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja, 85.

Tiina Valkendorff, Päivi Ruutiainen & Anna Louhensalo (toim.) 2019. Odotan aurinkoa. Selkokielisiä tarinoita Suomeen tutustumisesta. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja, 89.

Tiina, Valkendorff 2019. Nuorisotyö kotoutumista edistämässä. 10.10.2019. Nuorisotyöviikon blogisarja – miksi nuorisotyötä tehdään? <https://www.humak.fi/blogit/nuorisotyö-kotoutumista-edistamassa/>

Tiina Valkendorff 2019. Porukalla pääosaan -hanke oppimisympäristönä. Teoksessa Marjo Kolehmainen & Arto Lindholm (toim.): TKI-perustainen oppiminen Humakissa. Kartoittava tutkimus ulkoisen rahoituksen hankkeista oppimisympäristönä. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2019/10/TKI-perustainen-oppiminen-Humakissa-Kolehmainen.M-Lindholm.A.pdf>

Valkendorff, Tiina 2017. Porukalla pääosaan -hanke: perusopetuksen koettelemista ja kotoutumista. Teoksessa Tuula Johansson & Mikko Äärynen (toim.): Väläyksiä Humakista. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 47.

Lähteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Aikuisten maahanmuuttajien perusopetus: Kehittämisehdotukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:23. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö.

Sandberg, Tanja & Stordell, Elina 2016. Vastaanotto-keskuksissa toteutettu alkuvaiheen osaamisen tunnistaminen. Aikuisten maahanmuuttajien kielitaidon arviointikeskus Testipiste. Viitattu 13.4.2019. https://minedu.fi/documents/1410845/4240776/VOK-raportti_2016/86ea0123-d929-4aa6-b453-95eaa1ec2dd7/VOK-raportti_2016.pdf

Saukkonen, Pasi 2018. Kotoutuminen tapahtuu kaupungissa. OECD:n raportti tarjoaa hyviä neuvoja kotouttamiseen paikallistasolla. Työpapereita 5, 2018. Viitattu 1.5.2019. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/18_08_27_Tyopapereita_5_Saukkonen.pdf

SVT (Suomen virallinen tilasto) 2016. Koulutuksen keskeyttäminen [verkkójulkaisu]. Liitetaulukko 2. Peruskoulun koulupudokkaat lukuvuosina 1999/2000–2016/2017. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 10.12.2019. http://www.stat.fi/til/kkesk/2016/kkesk_2016_2018-03-14_tau_002.fi.html

Humanistinen ammattikorkeakoulu 2019. Oppijana - Maahanmuuttajanuoret vapaaehtoistyössä – oppia opiskelijalle ja järjestölle. Julkaisematon hankehakemus.

**Porukalla
pääosaan
-hankkeen
kehys**

Maahanmuuttajat

- Pohdintaa käsitteestä

Tiina Valkendorff

Maahanmuuttaja on termi, joka on 2000-luvun aikana ollut laajasti käytössä niin arkipäivän keskusteluissa, mediassa kuin tutkimuksissakin. Myös Humanistisen ammattikorkeakoulun Porukalla pääosaan -hankkeessa oli tavoitteena tukea maahanmuuttajien opiskelua aikuisten perusopetuksessa.

Samalla kun maahanmuuttaja-käsitteen käyttö on yleistynyt, on termin haastavuus tunnistettu paremmin. Maahanmuuttaja on yleiskäsite, joka kuvaa maasta toiseen muuttanutta ihmistä. Mutta kuka oikeastaan on maahanmuuttaja? Mitä termi tarkoittaa, ja millaisia haasteita määritelmään liittyy? Entä mikä tekee ihmisestä suomalaisen? Mihin näitä käsitteitä oikeastaan tarvitaan?

Maahanmuuttajuutta määritellään usein erityisesti ulkoisten piirteiden kautta. Monet värilliset ihmiset ovat tuoneet esille, että heitä kohdellaan maahanmuuttajina, vaikka heidän syntymäpaikkansa olisi Suomi ja heillä olisi Suomen kansalaisuus (ks. esim. Rapo 2011). Tummaihoiset, suomalaiset henkilöt saavat siis usein vastata kysymyksiin syntyperästään. Toisaalta taas maahanmuuttaja voi olla myös henkilö, joka ulkonäöltään täyttää perisuomalaisina pidetyt tunnusmerkit. Hänen voidaan myös helposti olettaa olevan suomalainen.

Vaikka ihmisissä voidaan tunnistaa etnisiä ja kulttuurisia piirteitä, on selvää, että maahanmuuttajuus ei määriy sen perusteella, miltä ihminen näyttää. Kuitenkin ihminen kategorisoi: sosiaalipsykologiassa on osoitettu, että ihmisellä on taipumus luokitella todellisuutta helpommin hahmotettavaan muotoon. Voidaan ajatella, että todellisuutta on vaikea hahmottaa ja maailmassa on vaikea toimia ilman ihmisen kykyä ja taipumusta luokitteluun ja ryhmittelyyn. Kategorisointi helpottaa asioiden hallintaa ja kognitiivista työskentelyä. Tämän kategorisoinnin alatyypin, sosiaalisen kategorisoinnin avulla ihmisiä sijoitetaan ryhmiin heidän ominaisuuksiensa perusteella. (Allport 1988.)

Ihmisten taipumus sosiaaliseen kategorisointiin tulee esiin myös esimerkiksi maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyvissä keskusteluissa. Maahanmuuton yleistyttyä muutama vuosikymmen sitten on Suomesakin ryhdytty puhumaan *suomalaisista* ja *maahanmuuttajista*. Sittemmin, näihin termeihin liittyvien haasteiden vuoksi, on pyritty löytämään kuvaavampia sanoja. Koska maahanmuuttajasta voi ajan myötä tulla esimerkiksi kansalaisuudeltaan suomalainen, on ryhdytty puhumaan myös *kantasuomalaisista* erotuksena suomalaistuneisiin maahanmuuttajiin. Maahanmuuttajiin on puolestaan viitattu *uussuomalaisina*. Myös nimitykset toisen polven *maahanmuuttaja* tai *maahanmuuttajataustainen* ovat yrityksiä jäsentää keskustelua.

Mikään termeistä ei vaikuta olevan ongelmaton: esimerkiksi kantasuomalainen on alun perin ollut kielitieteen käytössä, ja sillä on tarkoitettu itämerensuomalaista kantakansaa. Termi kantasuomalainen tuli osaksi arkipäivän suomen kieltä 2000-luvun aikana, jolloin sillä viitattiin Suomessa syntyneisiin ja suomenkielisiin, henkilöihin, jotka eivät ole taustaltaan maahanmuuttajia.

Samanaikaisesti kun maahanmuuttoon liittyviä termejä on määriteltä ja uusia on otettu käyttöön, osa ihmisistä on kyseenalaistanut kaikki kyseiset termit. On myös esitetty, että kyseisiä luokitteluja ei tarvita, ja pohdittu, miksi ei puhuttaisi yksinkertaisesti ihmisistä?

Suomessa ihmisiä on kategorisoitu myös maahanmuuttoon kohdistuvien asenteiden mukaan. Erityisesti sosiaalisessa mediassa on puhuttu ”suvakeista” ja ”rajakeista”. Näistä ensimmäiset suhtautuvat maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin myönteisesti, nimensä mukaan ”suvaitsevaisesti”. Jälkimmäinen joukko on puolestaan määriteltä henkilöiksi, jotka pyrkivät rajoittamaan maahanmuuttoa. Termit päätyivät runsaan yhteiskunnallisen keskustelun siivittämänä myös Kielitoimiston sanakirjaan vuonna 2016 (Eronen 2016).

Taipumus kategorisointiin, luokitteluun ja rajanvetoon on ihmiselle ominaista, ja ihmisen kyvystä luokitella on hyötyä monissa elämän eri tilanteissa. Kategorisoinnit voivat olla osin tiedostamattomia ja automaattisia, mistä johtuen niihin sisältyy myös yksinkertaistamisen ja yleistämisen mahdollisuus. Kategorisoinnit johtavat helposti myös stereotypioihin, jotka ovat kategorioiden liioittelua, vahvoja sosiaaliseen ryhmään liitettyjä uskomuksia, jotka hankaloittavat yksilöllisten erojen näkemistä. Eriytyisen ongelmalliseksi kategorisointi muuttuu silloin, kun se yhdistyy syrjintään ja rasismiin. (Allport 1988; Pälli 2003.) Voidaan puhua myös etnisistä asenteista, eli arvolutautuneista näkemyksistä, joita esimerkiksi maahan-

muuttajat voivat kohdata oman kulttuurinsa edustajina. Etnisen asenteen kautta tietyn kulttuurin edustajaa ei nähdä yksilönä, vaan etnisen ryhmänsä edustajana. (Ks. Liebkind 1988.)

Maahanmuuttaja – määrittelyä

Maahanmuuttaja on lyhyesti määriteltynä yleiskäsite, jolla tarkoitetaan maasta toiseen muuttanutta ihmistä. Termiä maahanmuuttaja käytetään Suomessa arkikie- len lisäksi esimerkiksi tutkimuksen parissa, hallinnossa ja lainsäädännössä. Esimerkiksi Maahanmuuttovirasto määrittelee maahanmuuttajan yksinkertaisesti maahan (Suomeen) muuttavaksi henkilöksi (Maahanmuuttovi- rasto 2018).

Maahanmuuttajatermiä on toisinaan pidetty ongelmalli- sena. Termin on nähty pitävän sisällään negatiivisia tul- kintamahdollisuuksia ja viittaavan johonkin pysyvästi henkilöä määrittävään; siihen, että ihminen on ikään kuin jatkuvasti muuttaja. (Ks. esim. Kangasluoma & Parik- ka 2019; Kurki 2018; Kurki 2018.) Tämän vuoksi myös vaihtoehtoisia ilmaisuja on yritetty löytää, mistä yksi esi- merkki on termi *maahan muuttanut* (Nieminen, Kivijär- vi & Toivikko 2015; Melo 2016). Erikseen kirjoitettuna termin maahan muuttanut on ajateltu viittavan vain sii- hen, että henkilö on elämänsähistoriansa aikana muuttanut maahan.

Pohjoismaissa ja erityisesti Ruotsissa on yleistynyt ter- mi *vastasaapunut*, mikä tarkoittaa henkilöä, joka on juuri muuttanut maahan. Termi *vastasaapunut* pitää sisällään sen ajatuksen, että tila on väliaikainen, kestäen esimer- kiksi neljä vuotta maahanmuutosta. (Ks. esim. Ahlholm 2019; Marklund 2019.)

Suomessa puhutaan usein myös *ulkomaalaistaustaisista* tai *ulkomaista syntyperää olevista* ihmisistä. Tilastokeskuksen (2018) määritelmän mukaan ulkomaalaistaustaisia ovat ne Suomessa syntyneet ihmiset, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Henkilö itse on voinut syntyä joko Suomessa tai ulkomailla. (Tilastokeskus 2018.)

Ulkomaalaistaustaisen rinnakkaistermi on maahanmuuttajataustainen. Maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisen henkilön sijaan arkikielessä puhutaan toisinaan toisen polven maahanmuuttajista. Väestöliiton mukaan maahanmuuttajataustainen-sana voi viitata myös toisen polven maahanmuuttajaan. Toisen polven maahanmuuttaja on henkilö, jonka vanhemmat tai toinen vanhemmista on syntynyt muualla ja hän itse Suomessa. (Väestöliitto 2018.)

Muita termejä, jotka tuodaan usein esille maahanmuuttoon kytkeytyvän keskustelun yhteydessä, ovat *pakolainen*, *kiintiöpakolainen*, *turvapaikanhakija*, *paperiton*, *siirtolainen* ja *paluumuuttaja*.

Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty turvapaikka jostakin valtiosta. Hän saa kansainvälistä suojelua kotimaansa ulkopuolella. Määritelmän mukaan pakolaisella on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Suomessa pakolaisaseman saa henkilö, jolle YK:n pakolaisjärjestö UNCH (United Nations High Commissioner for Refugees) myöntää pakolaisen aseman ja joka saapuu maahan pakolaiskiintiössä. Tässä kiintiössä saapuvia on toisinaan kutsuttu kiintiöpakolaisiksi. Suomen pakolaiskiintiö on vuodesta 2001 alkaen ollut 750 henkilöä, mutta joinakin vuosina määrää on nostettu. (Migri 2018a; Migri 2018b; Pakolaisapu 2018.)

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Mikäli turvapaikanhakija saa turvapaikan, saa hän pakolaisaseman. Turvapaikanhakijat eivät siten ole varsinaisesti maahanmuuttajia, sillä he asuvat maassa väliaikaisesti ja vasta hakevat oikeutta muuttaa ja asua maassa. (Jauhiainen 2017; Pakolaisapu 2018.)

Paperiton viittaa henkilöön, joka asuu jossakin valtiossa ilman täyttä laillista oleskeluoikeutta. Viranomaiset eivät hyväksy paperittoman oleskelua kyseisessä valtiossa, eivätkä he välttämättä edes tiedä paperittoman oleskelevan maassa. Paperittomuus ei tarkoita samaa kuin henkilöllisyystodistuksen puuttuminen. Turvapaikanhakijoilla on oikeus olla Suomessa turvapaikkaprosessin ajan, joten he eivät ole paperittomia. Erillistä paperittomuuden lainsäädäntöä ei ole, ja paperittomuuden käsite vaihtelee. (Paperittomat 2018; Jauhiainen 2017.)

Siirtolainen on henkilö, joka on pysyvästi muuttanut maasta toiseen. Hän voi olla maahanmuuttaja tai *maastamuuttanut*. Siirtolaisuus viittaa valtion rajat ylittävään muuttoon. (Pakolaisapu 2018.)

Paluumuuttajalla tarkoitetaan yleensä henkilöä, joka on elänyt ulkomailla ja muuttaa takaisin synnyinmaahansa. Paluumuuttajia voivat olla myös henkilöt, joilla on suomalaiset sukujuuret. Esimerkiksi Suomessa paluumuuttajalla voidaan tarkoittaa entisten Suomen kansalaisten jälkeläisiä, inkeriläisiä (inkerinsuomalaisia). (Migri 2018c.)

Monikulttuurisuuteen liittyen viime vuosina englanninkielisissä maissa on yleistynyt termi *person of colour* (POC), joka viittaa kehen tahansa ei-valkoiseen. Termin on ajateltu yhdistävän kaikki ei-valkoiset ja lisäävän solidaarisuutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. (Moses 2016.) Samankaltaisia ovat termit *ruskea* ja *rodullistettu*. Rodullistaminen viittaa etnistämiseen, eli tapaan, jolla

joillekin ihmisille määritellään oletettu etnisyys jonkin tunnuspiirteen kautta. (Sheikh 2019.) Ruskea puolestaan voidaan ymmärtää sateenvarjokäsitteeksi, jonka alle sijoittuvat muut kuin valkoiset. (ks. esim. Keskiäho 2017). Nämä termit eivät luonnollisestikaan ole maahanmuuttajan synonyymejä: kuten artikkelin alussa tuotiin esille, etniset tunnuspiirteet eivät määritä sitä, onko henkilö maahanmuuttaja.

Määritelmien haasteita ja mahdollisuuksia

Suomessa Tilastokeskus on käyttänyt kansalaisuutta, äidinkieltä ja syntymämaata maahanmuuttajataustaisten henkilöiden tilastoinnissa. Kyseiset määritelmät ovat kuitenkin haasteellisia tilastoinnin kannalta, sillä jokainen niistä antaa eri ihmisjoukon (Rapo 2011). Määritelmiin liittyy siten haasteita myös väestötason tilastoinnissa.

Käytännön syistä yhteiskunnassa on kuitenkin oltava myös jokin termi ihmisille, jotka muuttavat muualta Suomeen, kuten tutkija Pasi Saukkonen on tuonut esille. (Kuukkanen 2019.) Määritelmät ovat parhaimmillaan yhteiskunnan toimintaa tukevia ja ymmärrystä lisääviä välineitä. Määritelmiä tarvitaan esimerkiksi siihen, että voidaan tunnistaa millaisissa tilanteissa eri väestöryhmät elävät ja millaisia tarpeita heillä on. Määritelmien avulla saadaan väestöä koskevaa tilastotietoa ja myös monet yhteiskunnan palvelut ja lainsäädäntö nojaavat erilaisiin väestöä koskeviin määritelmiin ja luokituksiin.

Väestöä kuvaavia tekijöitä ovat myös esimerkiksi maahanmuuttajien määrä, kotimaa, äidinkieli ja koulutus. Nämä tiedot antavat kokonaiskuvaa maahanmuutosta, mutta auttavat myös tunnistamaan maahanmuuttajaväestön ominaispiirteitä ja eroavaisuuksia. Väestöä koskevan

tiedon myötä yhteiskunnassa voidaan järjestää tarvittavia palveluita ja esimerkiksi ennakoita koulutustarpeita. Maahanmuuttoa koskevan tiedon ja yhteiskunnan tarpeiden pohjalta viime vuosina Suomessa onkin kehitetty niin maahanmuuttajien lukutaitokoulutusta kuin aikuisien perusopetusta ja siirtymiä korkealle asteelle.

Termi maahanmuuttaja hautaa arkisessa kielenkäytössä usein alleen sen tosiasian, että maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ryhmä erilaisia ihmisiä. Maahanmuuttoon liittyvää keskustelua hämmentää myös se, että toisinaan puhutaan myös toisen polven ja jopa kolmannen polven maahanmuuttajista. Onkin syytä pohtia, onko tarvetta puhua maahanmuuttajuudesta polvien kautta. Milloin polvi katkeaa ja maahanmuuttajien jälkeläisistä tulee ei-maahanmuuttajia?

Toisaalta on tärkeä huomata, että ”polvisuutta” voidaan tarkastella myös toisin päin. Esimerkiksi Suomeen paluumuuttaneet inkeriläiset ovat entisten Suomen kansalaisten jälkeläisiä. Polvien tunnistaminen ja menneiden sukupolvien merkitys nykypäivänä ei ole vain kielteinen asia. Polvien jatkumo liittyy ihmisiä juuriin, kotimaahan, taustakulttuuriin.

Vaikka määritelmiä tarvitaan, niin yhtä lailla niitä voi kyseenalaistaa. Aina kategorioita ei tarvita, ja on tärkeää tunnistaa, milloin niitä tarvitaan ja mihin. Kategorioiden yli voi myös katsoa ja kumota niitä. Termejä voi kritisoida ja kyseenalaistaa. Tärkeää on kuitenkin myös huomata, että kategorisoinnit eivät usein ole itsessään ongelmallisia, vaan olennaista on se, mihin niitä tarvitaan ja miten ne ymmärretään. Myöskään käsite maahanmuuttaja ei ole itsessään ongelmallinen, mutta se muuttuu ongelmalliseksi, kun siihen liittyy leimaamista, stereotypisointia, syrjintää ja ennakkoluuloja.

Kotoutumiskeskustelujen ja kotouttamisen yhteydessä termien maahanmuuttaja tai maahan muuttanut käyttö on varsin perusteltua ja tämän tekstin kirjoittamishetkellä, vuoden 2019-2020 taitteessa termit ovat Suomessa käytössä niin viranomaiskielessä, lainsäädännössä kuin tutkimuksessakin. Myös Porukalla pääosaan -hankkeen teksteissä, tämä teos mukaan lukien, käytämme selkeyden vuoksi käsitteitä maahanmuuttaja ja maahan muuttanut, vaikka niihin liittyvät haasteet tunnistetaankin. Paikoin, kun on tarpeen korostaa esimerkiksi lähtökohtien eroja, tässä teoksessa käytetään myös termejä suomalainen, Suomessa syntynyt, suomea äidinkielenään puhuva tai kantasuomalainen, vaikka niinkään näihin liittyä rajoituksia.

Keskustelu maahanmuutosta on vilkasta ja uusia avauksia myös käsitteistä syntyy tiuhaan. Termeistä ja niiden sopivuudesta tehdään erilaisia tulkintoja ja nimitys, joka on toisen mielestä sopiva, on jollekin toiselle loukkaava. Nimitykset muuttuvat maailman mukana, ja tulevaisuudessa tämänkin aihepiirin ympärille syntyy vielä uusia näkökulmia, tulkintoja ja ehkäpä kokonaan uusia käsitteitäkin.

Lähteet

Allport, Gordon 1988. The nature of prejudice. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley.

Eronen, Riitta 2016. Brexit, kiky ja hävikkiruokaravintola – vuoden 2016 sanoja. Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 17.1.2019. https://www.kotus.fi/nyt/esitelmät_ja_artikkelit/artikkelit/brexit_kiky_ja_havikkiruokaravintola_vuoden_2016_sanoja.

Jauhiainen, Jussi 2017. Johdanto ja johtopäätökset. Teoksessa Jussi S. Jauhiainen (toim.): turvapaikka suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa. Turku: Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Viitattu 16.11.2018. <https://www.utu.fi/fi/yksikot/sci/yksikot/maageo/tutkimus/julkaisut/Documents/URMI.pdf>

Kangasluoma, Emilia & Parikka, Valtteri 2019. Miten maahanmuuttajien asema on muuttunut viime aikoina: ”Maahanmuuttajilla on joko kiittollisen uhrin tai vaarallisen rikollisen rooli”. Helsingin Sanomat 9.8.2019. Viitattu 10.11.2019. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006199676.html>

Keskiaho, Saila 2017. Koko Hubara: Rasismin juuri on ajatuksessa, että vain minä olen normaali. Kirkko ja kaupunki. Viitattu 4.12.2019. <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/jokainen-pitaa-kokemustaan-itsestaan-selvana-ja-se-on-rasismin-juuri-sanoo-koko-hubara#5a1eaa94>

Kurki, Tuuli 2018. Immigrant-ness as (mis)fortune?: Immigration through integration policies and practices in education. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 2.11.2019. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/294719/immigran.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kuukkanen, Tatu 2019. Tutkija arvostelee maahanmuuttajien työelämään ohjaamista piilorasismista – ”Ajatellaan, että heillä on luontainen tarve hoivata”. YLE uutiset, 18.3.2019. Viitattu 15.9.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10688097>

Liebkind, Karmela 1988. Me ja muukalaiset - ryhmäraajat ihmisten suhteissa. Helsinki: Gaudeamus.

Melo, Maija 2016. Stadin aikuisopisto maahan muuttaneiden kouluttajana. Kartoitus ja kehittämisideoita. Viitattu 4.12.2019. http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/27d264fe-cc98-414c-9fc9-9cd21f850136/Stadin+aikuisopisto+maahan+muuttaneiden+kouluttajana_final.pdf?MOD=AJPERES&useDefault-Text=0&useDefaultDesc=0

Migri 2018a. Sanasto.Viitattu 20.11.2018. https://migri.fi/sanasto/#P_fi

Migri 2018b. Kiintiöpakolaiset.Viitattu 15.9.2019. <https://migri.fi/kiintiopakolaiset>

Migri 2018c. Paluumuutto.Viitattu 20.11.2018. <https://migri.fi/paluumuutto>

Moses, Yolanda 2016. Is the Term “People of Color” Acceptable in This Day and Age? Viitattu 30.11.2019. <https://www.sapiens.org/column/race/people-of-color/>

Nieminen, Harri, Kivijärvi, Antti & Toivikko, Kristiina 2015. Kiertoteitä. Maahan muuttaneet nuoret yhteiskunnallisten esteiden edessä. Helsinki: Into.

Pakolaisapu 2018: Sanasto.Viitattu 20.11.2018. <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/>

Paperittomat 2018. Paperittomuudesta. Viitattu 20.11.2018. http://www.paperittomat.fi/?page_id=28

Pälli, Pekka 2003. Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 4.12.2019. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67265/951-44-5580-0.pdf?sequence=1>

Rapo, Markus 2011. Kuka on maahanmuuttaja? Tieto & trendit. 1/2011. Viitattu 20.11.2018. http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_003.html

Hartonen, Olavi, Söderling, Ismo & Korkiasaari, Jouni 2013. Siirtolaisuus Suomessa ja Euroopassa. Siirtolaisuusinstituutin erikoisjulkaisuja E 1 (Opetusmateriaali yläkouluille ja lukiolle). Turku. Siirtolaisuusinstituutti.

Sheikh, Liban 2019. Käsitetyöpaja. Kotoutumispuheen kääntöpuolia ja uusia sanoituksia. Rauhankasvatusinstituutti 4.9.2019. Viitattu 4.12.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/rki-kasitetyopaja-liban_-2019.pdf

Tilastokeskus 2018 Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 19.9.2018. https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#tab1485503695201_1

Tilastokeskus 2019a. Ulkomaalaistaustaiset.Viitattu 11.9.2019. <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>

Tilastokeskus 2019b. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 11.9.2019. http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#tab1485503695201_2

Tilastokeskus 2019c. Vieraskieliset. Viitattu 11.9.2019. <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>

Tilastokeskus 2013. Maahanmuuttajakeskittymiä on muualakin kuin pääkaupunkiseudulla. Viitattu 20.11.2018. https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_008.html?s=6

Väestöliitto 2018. Maahanmuuttajat. Viitattu 11.9.2019. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/

Maahanmuuttajat yhteiskunnassa ja koulutuksessa

Tiina Valkendorff

Vuonna 2018 Suomessa asui hieman yli 400 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä, joista merkittävä osa asuu Uudellamaalla, erityisesti pääkaupunkiseudulla. Ulkomaalaistaustaisten määrä Helsingissä on kasvanut 2000-luvun aikana merkittävästi ja väestönkasvusta suuri osa johtuu ulkomaalaistaustaisesta väestöstä. (Tilastokeskus 2019a; Helsingin kaupunki 2018.)

Maahanmuuttajan kansallista taustaa kuvataan usein termillä syntymämaa, kotimaa tai taustamaa. Näillä termeillä viitataan maahan, jossa henkilö on syntynyt (Tilastokeskus 2013). Syntymämaa voi olla samalla myös maahanmuuttajan lähtömaa, eli maa, josta henkilö on lähtenyt Suomeen. Toisinaan maahanmuuttaja on voinut jo varhain muuttaa synnyinmaastaan toiseen valtioon, mistä hän muuttaa Suomeen. Tällöin saatetaan eritellä maahanmuuttajan synnyinmaa ja lähtömaa. (Salminen 2012.)

Suurimmat vieraskielisten ryhmät Suomessa ovat venäjää, viroa ja somalia äidinkielenään puhuvat. Vuonna 2015 venäjänkielisiä henkilöitä oli noin 72 500, vironkielisiä 48 000 ja somalinkielisiä vajaat 18 000 henkilöä vuonna 2015. Vieraskielisen väestön suurimmat kieliryhmät pysyivät samoina kymmenen vuotta, vuodesta 2005 vuoteen 2015. (Portin 2017, 18). Vuonna 2018 suurimmat kieliryhmät olivat muuten samat, mutta arabian kielisiä oli somalian kielisiä enemmän. Vuonna 2017 maahanmuuttajien yleisin taustamaa oli entinen Neuvostoliitto.

Seuraavaksi yleisimmät maat olivat Viro, Irak ja Somalia. (Tilastokeskus 2019b, 2019c.)

Maahanmuuttajat ovat ikärakenteeltaan suomalaista kantaväestöä nuorempia, vaikka ikärakenne vaihtelee taustamaan mukaan. Ulkomaalaistaustaisista valtaosa on työikäisiä ihmisiä. Pakolaistaustaisten maahan muuttajien joukossa lasten osuus on suuri. (Tilastokeskus 2019b.) Maahanmuuttajien sukupuolijakauma on samanlainen kuin suomalaisten. Joitakin poikkeuksia kuitenkin on: esimerkiksi thaimaalaisista suurempi osa on naisia ja arabeista miehiä. (Portin 2017, 18–19.)

Koulutus

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma korostaa erityisesti työperusteisen maahanmuuton edistämistä. (Sisäministeriö 2018.) Yhteiskunnassa on tavoitteena saada koulutettua ja osaavaa työvoimaa ulkomailta, mutta maahanmuuttajien koulutus vaihtelee. Maahanmuuttajista osalla on korkeakoulututkinto ja osalla taas on puutteellinen luku- ja kirjoitustaito. (Saukkonen & Peltonen 2018.) Suomessa on sekä korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia että kehittyvistä maista muuttaneita vähän koulutettuja ihmisiä. Maahanmuuttajien koulutus ja kokemus opiskelusta vaihtelee riippuen iästä, sukupuolesta, kulttuurista ja lähtömaasta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a.)

Erityisesti nuorten maahanmuuttajien kotoutumisprosessissa on koulutuksesta nähty olevan merkittävä hyöty. Nuorilla nähdään olevan hyvät mahdollisuudet integroitua osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja opiskella sekä työllistyä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016.)

Koulutustilastot näyttävät erilaisilta riippuen siitä, tarkastellaanko ulkomaalaistaustaisia, vieraskielisiä vai turvapaikanhakijoiden koulutustaustaa tai koulutukseen osallistumista. Tilastokeskuksen aineistoissa ovat yleensä mukana vain henkilöt, joilla on suomalainen henkilötunnus. Koska henkilötunnuksen saavat vain Suomen kansalaiset sekä Suomessa pysyvästi tai vähintään vuoden oleskelevat ulkomaalaiset (Portin 2017, 12), esimerkiksi turvapaikanhakijat eivät näy monissa koulutustilastoissa.

Maahanmuuttajien määrä heijastuu koulutusjärjestelmän eri tasoille ja alueille. Koska vieraskielinen väestö on kantaväestöä nuorempaa, ja opiskelu tapahtuu pääasiassa lapsuus- ja nuoruusvuosina, heijastuu maahanmuuttajien määrä koulutukseen. Myös vuoden 2015 turvapaikanhakijoista alaikäisiä oli lähes neljäsosa. Heistä 84 prosenttia oli alle 34-vuotiaita. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016.) Monet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat osallistuneet perusopetukseen ja oppivelvollisuusiän ylittäneet aikuisten perusopetukseen turvapaikkaprosessin aikana, vaikka varmuutta Suomeen jäämisen mahdollisuuksista ei ole.

Koulutuksen suhteen heikossa asemassa ovat turvapaikanhakija- ja pakolaistaustaiset ihmiset. Vastaanottokeskuksissa vuonna 2016 tehty selvitys (Sandberg & Stordell 2016) osoitti, että turvapaikanhakijoista seitsemällä prosentilla ei ole koulutustaustaa lainkaan. Peruskoulupintoja (7–9 vuotta) oli puolestaan suorittanut hieman alle 70 prosenttia. Lukio-opintoja oli noin puolella turvapaikanhakijoista ja ammatillisia opintoja vain noin 14 prosentilla. Turvapaikanhakijoiden lähtömaissa ammattiin

opiskellaan usein käytännössä, työtä tekemällä, mikä voi selittää matalaa ammatillisen koulutuksen määrää. Turvapaikanhakijoilla on kuitenkin monenlaista osaamista, ja esimerkiksi työkokemusta heistä on yli 90 prosentilla. (Sandberg & Stordell 2016.)

Turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien joukossa on myös henkilöitä, joiden luku- ja kirjoitustaito on puutteellinen, ja osa heistä aloittaa koulutuksensa Suomessa lukutaidon opiskelusta. Vuonna 2016 turvapaikanhakijoista 7 prosentilla ei ollut lainkaan lukutaitoa. (Nissilä 2009; Sandberg & Stordell 2016.) Luku- ja kirjoitustaidottomille turvapaikanhakijoille ja maahanmuuttajille on ollut tarjolla luku- ja kirjoitustaidon koulutusta sekä aikuisten perusopetuksen parissa että vapaan sivistystyön tarjoamissa luku- ja kirjoitustaidon koulutuksissa.

Aikuiset maahanmuuttajat, joilla on suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta puutteellinen luku- ja kirjoitustaito, tulevat tyypillisesti vähän koulutetuista maista. Koulutusjärjestelmät eroavat globaalisti tarkasteltuna toisistaan. Aiempaa, kotimaassa suoritettua koulutusta tai osaamista ei Suomessa välttämättä pysty hyödyntämään. Viime aikoina maahanmuuttajien aiemmin hankitun osaamisen merkitystä ja tunnistamisen tarvetta on kuitenkin ryhdytty korostamaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b.)

Koulutuksesta suoriutuminen

Suomessa maahanmuuttajat suoriutuvat koulutuksesta Suomessa syntyneitä heikommin. Myös OECD:n PISA-tutkimuksessa vuonna 2012 tehdyn tutkimuksen mukaan ero maahanmuuttajataustaisten ja suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien oppilaiden osaamisessa oli vertailumaiden suurimpia (esim. Portin 2017, 13). Maahanmuuttajien osaamistaso esimerkiksi peruskoulun

matematiikassa on jopa yli kaksi kouluvuotta suomalaisia jäljessä (Harju-Luukkainen ym. 2014).

Maahanmuuttajilla on koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia ja haasteita myös toisella asteella. (Kalalahti ym. 2017; Kilpi-Jakonen 2011.) Syyt heikompaan suoriutumiseen ovat monenlaisia, mutta esimerkiksi kielitaito, kulttuuriset erot ja vanhempien mahdollisuudet tukea opiskelussa ovat avainasemassa. Suomalaisen koulutusjärjestelmän eri asteilla on esitetty olevan piilorasismia, mikä heijastuu myös koulutuksesta suoriutumiseen (Kurki 2019).

Haasteista huolimatta maahanmuuttajat ovat koulutusmyönteisiä ja he suhtautuvat koulutukseen positiivisesti (Kalalahti ym. 2017; Matikka ym. 2014). Maahanmuuttajien ja vieraskielisten vaikeudet koulutusjärjestelmässä ovat kuitenkin asioita, joiden tunnistaminen on tärkeää. Olennaista on löytää keinoja ja toimintamalleja, jotka tukevat opinnoissa menestymistä, sillä kouluttautuminen lisää hyvinvointia ja tukee myös kotoutumista.

Lähteet

Harju-Luukkainen, Heidi, Nissinen, Kari, Sulkunen, Sari, Suni, Minna & Vettenranta, Jouni 2014. Avaimet osaamiseen ja tulevaisuuteen: Selvitys maahanmuuttajataustaisten nuorten osaamisesta ja siihen liittyvistä taustatekijöistä PISA 2012 -tutkimuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos.

Helsingin kaupunki 2018. Joka seitsemäs helsinkiläinen on ulkomaalaistaustainen. Viitattu 3.2.2019. <https://ulkomaalaistaustaisethelsingissa.fi/fi/nykytilanne>

Jauhiainen, Jussi 2017. Johdanto ja johtopäätökset. Teoksessa Jussi S. Jauhiainen (toim.): Turvapaikka suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa. Turku: Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Viitattu 16.11.2018. <https://www.utu.fi/fi/yksikot/sci/yksikot/maageo/tutkimus/julkaisut/Documents/URMI.pdf>

Kalalahti, Mira, Varjo, Janne, Zacheus, Tuomas, Kivirauma, Joel, Mäkelä, Marja-Liisa, Saarinen, Minna & Jahnukainen, Markku 2017. Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat. Yhteiskuntapolitiikka 1 (82), 2017.

Kilpi-Jakonen, Elina 2011. Continuation to upper secondary education in Finland: Children of immigrants and the majority compared. Acta Sociologica 1 (54), 2011.

Kurki, Tuuli 2019. Immigrant-ness as (mis)fortune? : Immigrantisation through integration policies and practices in education. Helsinki: Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta.

Matikka, Anni, Luopa, Pauliina, Kivimäki, Hanne, Jokela, Jukka & Paananen, Reija 2014. Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013. Raportteja 26/2013. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Nissilä, Leena 2009. Maahanmuuttajien koulutus Suomessa. Teoksessa L. Nissilä & H-M Sarlin (toim.): Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet. Helsinki: Opetushallitus, 6–19.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – kipupisteet ja toimenpide-esitykset II. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b. Maahanmuuton vastuu- korkeakoulutoiminta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:38. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö.

Portin, Marianne 2017. Vieraskieliset perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa 2000-luvulla. Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2017:10. Helsinki: Opetushallitus.

Salminen, Kimmo 2012. Turun maahanmuuton kuva. Turun kaupunki, tutkimuskatsauksia 5/2012. (Viitattu 1.1.2019.) http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/tutkimushankkeet/22864_Tutkimuskatsauksia_52012.pdf

Sandberg, Tanja & Stordell, Elina 2016. Vastaanottokeskuksissa toteutettu alkuvaiheen osaamisen tunnistaminen. Aikuisten maahanmuuttajien kielitaidon arviointikeskus Testipiste. Viitattu 13.4.2019. https://minedu.fi/documents/1410845/4240776/VOK-raportti_2016/86ea0123-d929-4aa6-b453-95eae-c2dd7/VOK-raportti_2016.pdf

Saukkonen, Pasi & Peltonen, Juho 2018. Eroja ja yhtäläisyyksiä. Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen tietojen valossa. Tutkimuskatsauksia 2/2018. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Sisäministeriö 2018. Töihin Suomeen – Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma työperusteisen maahanmuuton vahvistamiseksi. Sisäministeriön julkaisu 1/2018. Helsinki: Sisäministeriö. Viitattu 13.4.2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160444/1%202018%20SM%20T%C3%B6ihin%20Suomeen.pdf>

Tilastokeskus 2019a. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 31.12.2019. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>

Tilastokeskus 2019b. Ulkomaalaistaustaiset. Viitattu 11.9.2019. <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>

Tilastokeskus 2019c. Vieraskieliset. Viitattu 11.9.2019. <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>

Tilastokeskus 2019c. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 11.9.2019. http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#tab1485503695201_2

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 ja Valtion periaatepäätös valtion kotouttamisohjelmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 45/2016. Viitattu 15.5.2019. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79075/TEMjul_45_2016_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtiovarainministeriö 2017. Turvapaikanhakijat. Mitä tiedämme kustannuksista? Valtiovarainministeriön julkaisuja 41/2017. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Aikuisten perusopetus

Tiina Valkendorff

Suomen koulutusjärjestelmän perustana voidaan pitää kaikille yhteistä oppivelvollisuuskoulua. Peruskoulu on kehittynyt vastaamaan ennen kaikkea suomalaisen yhteiskunnan ja työelämän tarpeisiin. Muualta Suomeen muuttaneen henkilön koulutus- ja osaamistausta voi olla hyvin erilainen suhteessa suomalaisen yhteiskunnan odotuksiin ja vaatimuksiin. Maahanmuuttajien määrän lisääntyminen Suomessa on tuonut esiin aikuisten perusopetuksen kehittämistarpeen.

Kaikilla maahanmuuttajilla ei ole ollut mahdollisuutta opiskella kotimaassaan, ja osalta aikuisista maahanmuuttajista puuttuu Suomeen saapuessa peruskoulun oppimäärä tai se on suoritettu vain osittain. Osa lapsista ja nuorista aloittaa peruskoulun, mutta he eivät välttämättä ehdi suorittaa peruskoulun oppimäärää oppivelvollisuusiän puitteissa. Opintoissa eteneminen voi olla hidasta jo esimerkiksi heikosta kielitaidosta johtuen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014; Sandberg & Stordell 2016.)

Maahanmuuttaja voi olla suomalaisen tai ylipäänsä länsimaisen työelämän ja toimintaympäristön näkökulmasta lähtökohdiltaan heikossa asemassa. Suomessa voidaan katsoa esiintyvän oletus, jonka mukaan aikuisilla on vähintään peruskoulun oppimäärän tasoinen yleissivistys. Kuitenkaan kaikilla maahanmuuttaneilla aikuisilla ei tätä minimitasoa ole. Niiltä, joilta puuttuu peruskoulutodistus, puuttuu samalla myös niitä tietoja ja taitoja, joita täysipainoinen osallistuminen suomalaisen yhteiskunnan toimintaan edellyttää. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Tarkkoja tietoja siitä, kuinka moni maahanmuuttaja tarvitsee aikuisten perusopetusta, ei ole, sillä ulkomaan kansalaisten koulutustietoja ei merkitä väestötietoihin ja työ- ja elinkeinoministeriön rekistereissä vailla peruskoulun oppimäärään olevien koulutustasoksi on kirjattu alempi perusaste. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.) Näin ollen aikuisten perusopetuksen tarve ei käy suoraan ilmi tilastoista. Vuonna 2016 Suomessa opiskeli yhteensä 2863 opiskelijaa aikuisten perusopetuksessa (Vesa & Vihervaara 2017).

Aikuisten perusopetuksessa havaitun kehittämistarpeen vuoksi opetus- ja kulttuuriministeriö asetti syksyllä 2013 työryhmän, jonka tarkoituksena oli edistää oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien mahdollisuuksia suorittaa peruskoulun oppimäärä. Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotuksia sekä järjestämis- ja rahoituskeinoja oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien peruskoulun suorittamiseen. Vuonna 2014 julkaistiin työryhmän kehittämis ehdotukset aikuisten maahanmuuttajien perusopetukseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Kehittämis ehdotuksissa nostettiin esille ensinnäkin se, että aikuisten perusopetuksessa tulisi huomioida maahanmuuttajien tarpeet paremmin. Lisäksi raportissa todettiin, että koulutuksen rakennetta ja rahoitusta tulisi uudistaa yksilöllisiä ja joustavia koulutuspolkuja tukeviksi, opiskelijan toimeentuloa parantaa, opettajien osamista vahvistaa, opetuksen järjestäjäverkon kattavuutta arvioida sekä kehittää ohjausta ja tietopohjaa ja lisätä tietoisuutta perusopetuksen tarpeesta.

Näiden kehittämisehdotusten pohjalta Opetushallituksessa laadittiin aikuisten perusopetussuunnitelma vuonna 2015. Aikuisten perusopetusta on 2010-luvun aikana pyritty kehittämään jatkuvasti, ja opetussuunnitelman perusteet uudistettiin jälleen vuonna 2017. (Opetushallitus 2015; Opetushallitus 2017.)

Nykyisessä opetussuunnitelmassa todetaan, että aikuisten perusopetuksen lähtökohtana on, että opiskelija rakentaa osaamistaan aikaisemmin opittujen tietojen ja taitojen päälle. Aiemmin ja muualla hankittu osaaminen tulee tunnistaa, ja opetuksen järjestämisen tulee pohjautua opintojen henkilökohtaistamiseen. Aikuisten perusopetuksen yhdeksi tehtäväksi määritellään eriarvoistumisen ja syrjäytymisen ehkäisy sekä opiskelijan työelämätaitojen kehittäminen. Tavoitteena on tukea kotoutumista ja yhteiskuntaan integroitumista. (Opetushallitus 2017.)

Vaikka opetussuunnitelmassa tuodaan esille yhteiskuntaan tutustumisen merkitys, integroituminen, kotoutuminen ja joustavat opiskelumahdollisuudet, niin opetus tapahtuu silti usein luokkahuoneessa ja opettajajohdoisesti. Aikuisten perusopetuksen tilaa kartoittavassa selvityksessä (Vesa & Vihervaara 2017) todetaan, että kokemuksellinen oppiminen ja tekemällä oppiminen on vähäistä. Myös muualla hankitun osaamisen tunnistamisen välineitä ja arviointia tulisi aikuisten perusopetuksessa kehittää, sillä osaamisen tunnistamisen välineinä käytetään pääasiassa todistuksia ja kokeita. Myös työelämätaitojen opetus tapahtuu usein luokkahuoneessa; tästä esimerkkinä on cv:n kirjoittaminen ja ryhmätyötaitojen opetus. (Vesa & Vihervaara 2017.)

Näistä lähtökohdista ja tästä kehyksestä käsin Humanistisen ammattikorkeakoulun Porukalla pääosaan -hanke pyrki kehittämään aikuisten maahanmuuttajien perusopetusta. Kehittämistyötä tehtiin yhteistyössä aikuisten

perusopetusta järjestävän tahon, Helsingin aikuislukion, ja hankkeen osatoteuttajina toimivien taideorganisaatioiden kanssa.

Maahanmuuttajat aikuisten perusopetuksessa

Aikuisten perusopetus on osa aikuiskoulujärjestelmää, ja oppivelvollisuusiän ylittänyt henkilö voi opiskella peruskoulun oppimäärän aikuisten perusopetuksessa. Aikuisten perusopetus on tarkoitettu kaikille oppivelvollisuusiän ylittäneille. (Opetushallitus 2017.) Opiskelijoista valtaosa on kuitenkin maahanmuuttajia, joten se on hyvin toisenlainen ympäristö kuin oppivelvollisuusikäisten peruskoulu. Oppivelvollisuusikäisten peruskoulu toimii kotouttavana ympäristönä, kun Suomessa syntyneet ja maahan muuttaneet lapset voivat opiskella yhdessä. Aikuisten perusopetuksessa luontevia mahdollisuuksia kulttuurinvaihtoon ei samanikäisten kesken juuri synny. Opiskelu aikuisten perusopetuksessa on myös oppivelvollisuuskoulua itsenäisempää, ja siellä on vähemmän tukimuotoja kuin peruskoulussa.

Aikuisten perusopetus sisältää alkuvaiheen ja päättövaiheen. Perusopetuksessa voidaan järjestää myös lukutaitovaihe niille, joilla ei ole luku- ja kirjoitustaitoa tai siinä on puutteita (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Perusopetuslaki turvaa opiskelijan oikeuden saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, opintojen ohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea.

Aikuisten perusopetus pohjautuu Opetushallituksen antamaan opetussuunnitelmaan, ja sitä täydentämään tulee opetuksen järjestäjän laatia paikallinen opetussuunnitelma. Paikallinen opetussuunnitelma mahdollistaa paikallisesti tärkeinä pidettyjen asioiden ja tavoitteiden toteuttamisen. Se linjaa opetuksen järjestäjän toimintaa

ja oppilaitosten työtä. Opetuksen järjestäjän vastuulla on laatia paikallinen opetussuunnitelma ja arvioida sekä kehittää sen toteutumista. Porukalla pääosaan -hankkeessa aikuisten maahanmuuttajien perusopinnot pohjautuivat siten paitsi valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan myös Helsingin aikuislukion opetussuunnitelmaan (Helsingin aikuislukio 2018).

Opiskelijalla on oikeus saada ohjausta ja tukea opiskeluun heti tuen tarpeen ilmetessä (Opetushallitus 2017). Aikuisten maahanmuuttajien opinnoista suoriutumiseen vaikuttavat monet asiat. Vaikka osa saavuttaakin peruskoulun oppimäärän nopeasti, niin monien kohdalla esimerkiksi puutteellinen kielitaito ja uuteen kulttuuriin sopeutuminen heijastuu myös opiskeluun. Heikosta tai vähäisestä koulutaustasta johtuen myös opiskelutaidossa ja oppimisvalmiuksissa voi olla puutteita. Osa Suomeen saapuneista aikuisista voi tarvita myös luku- ja kirjoitustaidon koulutusta, sillä osalla heistä ei ole lukutaitoa millään kirjainjärjestelmällä. (Sandberg & Stordell 2016.)

Yhteiskuntaan kotoutuminen ja integroituminen edellyttävät koulun ulkopuolelle lähtemistä ja kotikaupunkiin tutustumista. Luonto, rakennettu ympäristö ja yhteiskunnan eri sektoreiden toimintaympäristöt ovat monipuolisia oppimispaikkoja. Kaupungin kulttuuri-, nuoriso- ja vapaa-ajanpalvelut sekä järjestöt voivat monin tavoin tukea perusopetuksen tavoitteiden saavuttamista.

Koulutus on yksi keskeisimmistä keinoista maahanmuuttajien kotoutumisessa (Portin 2017). Maahanmuuttajien ja suomea äidinkielenään puhuvien erot opinnoista suoriutumisen osalta ovat OECD-maiden suurimpia. Koska maahanmuuttajat suoriutuvat opinnoista suomalaisia heikommin, on esimerkiksi Opettajien ammattijärjestö OAJ (2019) todennut, että Suomi on epäonnistunut kotouttamisessa. Koulutuksellisen tasa-arvon kannalta on

välttämätöntä, että yhteiskunnassa on tarjolla mahdollisuus perusopetuksen suorittamiseen niin, että maahanmuuttajien tarpeet huomioidaan.

Perusopetuksesta saadut kokemukset ja siellä olevat tukimuodot viitoittavat tietä myös maahanmuuttajien jatko-opinnoille ja myöhemmille koulutuspoluille. Jatko-opintojen esteenä on usein ollut puutteellinen kielitaito (Vesa & Vihervaara 2017). Kielitaidon monipuolinen kehittyminen, oikeanlainen ja oikea-aikainen tuki sekä myönteiset koulukokemukset lisäävät maahanmuuttajien mahdollisuuksia edetä opinnoissa sujuvasti eteenpäin. Näitä elementtejä myös Porukalla pääosaan -hankkeessa pyrittiin perusopetukseen tuomaan.

Lähteet

- Banks, J.A. (toim.) 2009. The Routledge International Companion to Multicultural Education. New York: Routledge.
- Loikasmäki, Arto 2016. Aloituspaiikat kortilla – maahanmuuttajilla hurja motivaatio peruskouluun. YLE uutiset. Viitattu 9.8.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-8879213>
- Hakala Hilla 2017. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden peruskouluaikeaisia sopeutumiskokemuksia. Pro gradu -tutkielma, opettajankoulutuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Helsingin aikuislukio 2018. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelma. (Viitattu 30.10.2019.) <https://www.hel.fi/static/liitteet/opev/helsinginaikuislukio/opsit/Helsingin%20aikuislukio%20aikuisien%20perusopetusopetussuunnitelma.pdf>
- Jauhiainen, Jussi 2017. Johdanto ja johtopäätökset. Teoksessa Jussi S. Jauhiainen (toim.): Turvapaikka suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto. <https://www.utu.fi/fi/yksikot/sci/yksikot/maageo/tutkimus/julkaisut/Documents/URMI.pdf> viitattu 16.11.2018.
- Malin, Maili, Kinnunen, Jaana M. & Rimpelä, Arja 2015. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden elinolot, hyvinvointi ja koulumenestys. S. 69–92. Teoksessa Vainikainen, Mari-Pauliina & Rimpelä, Arja (toim.): Nuorten kehitysympäristö muutoksessa. Peruskoulujen oppimistulokset ja oppilaiden hyvinvointi erityyväällä Helsingin seudulla. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Nissilä, Leena 2009. Maahanmuuttajien koulutus Suomessa. Teoksessa L. Nissilä & H-M Sarlin (toim.) Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet. Helsinki: Opetushallitus, 6–19.
- OAJ (Opettajien ammatijärjestö) 2019. Kotoutumiskompassi 2019. OAJ:n ehdotukset maahanmuuttajien kotouttamiseen. Viitattu 1.12.2019. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/julkaisut/2019/kotoutumiskompassi-2019/>
- Opetushallitus 2015. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2015. Määräykset ja ohjeet 2015:37. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus 2017. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus, määräykset ja ohjeet 2017:9a. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 15.5.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/aikuisten_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Aikuisten maahanmuuttajien perusopetus: Kehittämissuunnitelmat. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:23. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017: Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – kipupisteet ja toimenpide-esitykset II. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Portin, Marianne 2017. Vieraskieliset perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa 2000-luvulla. Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2017:10. Helsinki: Opetushallitus.
- Sandberg, Tanja & Stordell, Elina 2016. Vastaanottokeskuksissa toteutettu alkuvaiheen osaamisen tunnistaminen. Aikuisten maahanmuuttajien kielitaidon arviointikeskus Testipiste. Viitattu 13.4.2019. https://minedu.fi/documents/1410845/4240776/VOK-raportti_2016/86ea0123-d929-4aa6-b453-95eaa1e-c2dd7/VOK-raportti_2016.pdf

Tilastokeskus 2015. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki: Tilastokeskus.

Sisäministeriö 2018. Töihin Suomeen. Hallituksen maahanmuuttopolitiittinen ohjelma työperusteisen maahanmuuton vahvistamiseksi. Sisäministeriön julkaisu 1/2018. Helsinki: Valtioneuvosto. Viitattu 1.9.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-176-3>

Sutela, Hanna & Larja, Liisa 2015. Koulutusrakenne. Teoksessa Tilastokeskus: Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki: Tilastokeskus.

SVT (Suomen virallinen tilasto) 2016. Koulutuksen keskeyttäminen [verkkojulkaisu]. Liitetaulukko 2. Peruskoulun koulupudokkaat lukuvuosina 1999/2000–2016/2017. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 10.12.2019. http://www.stat.fi/til/kkesk/2016/kkesk_2016_2018-03-14_tau_002_fi.html

Tilastokeskus 2018 Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 19.9.2018. https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#tab1485503695201_1

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 ja valtioneuvoston periaatepäätös Valtion kotouttamisohjelmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 45/2016. Helsinki: työ- ja elinkeinoministeriö.

Vesa, Heidi & Vihervaara, Heidi 2017. Aikuisille suunnatun perusopetuksen ja perusopetukseen valmistavan opetuksen nykytila. Selvitys lukuvuodesta 2016–2017. Raportit ja selvitykset 2017:5. Helsinki: Opetushallitus.

Taidetoiminnan määrittelyä ja rajanvetoja

Päivi Ruutiainen

Taidetta ja kulttuuria määritellään ja on yritetty määritellä monin tavoin. Määritelmässä taidetta on lähestytty pyrkien asettamaan taiteelle riittäviä ehtoja, puhuttu taiteen kauneudesta ja pohdittu esimerkiksi taiteen ja käsityön välistä suhdetta. Myös tunteiden merkitys taiteessa on ollut keskeistä, ja taiteen määrittelyssä on pohdittu esimerkiksi sitä, mikä suhde tunteiden heräämisellä ja herättämisellä on taiteeseen. Taiteen institutionaalisen määritelmän mukaan taidetta ovat sellaiset artefaktit, jotka taidemaailma on hyväksynyt. (Dickie 2009, 68–86.) Taiteen määritelmiin sisältyy aina jonkinlaista problematiikkaa, koska taiteen muotojen ja tapojen muuttuessa eivät määritelmät kata välttämättä kaikkea. Samoin kritiikkiä on herättänyt se, mikä kaikki tulee luokitelluksi taiteeseen, ketkä määrittelevät taidetta, ja kenellä on määrittelyvaltaa.

Pierre Bourdieun (1998, 59, 14–19) kenttäteorian mukaan kaikilla kentillä on menossa taistelu, jolloin kentillä se, mikä aiemmin oli kentälle vierasta, saavuttaa jossain vaiheessa legitiimin aseman. Valta vaihtuu taiteen kentällä kuten muillakin kentillä, ja taide, jota ei aiemmin pidetty taiteena, pääsee kentälle arvostetuksi taiteeksi. Bourdieu (1986, 242) siis herätti keskustelua siitä, mitä taide on, siihen, miten taide on ja tulee taiteeksi. Miten taiteilija tuotetaan taiteen kentällä? Bourdieun esiin nostama problematiikka on kiinnostavaa varsinkin maahanmuuttajataustaisten tekijöiden näkökulmasta. Miten he saa-

vuttavat asemansa taiteen kentällä? Miten mahdollistuu se, että heillä on kaikkea kentällä tarvittavaa pääomaa? Taiteen määrittelyä ei enää tehdä samalla tavoin, joten taide pakenee kaikkia määrittely-yrityksiä (Rantala-Korhonen 2012).

Kulttuuria on määritelty samalla tavalla monista näkökulmista. Laajimmillaan kulttuurin piiriin nähdään kuuluvan kaikki inhimillinen elämä ja suppeimmillaan vain taide. Kulttuuri siis sisältää esimerkiksi arvojärjestelmät ja perinteet (Liikanen 2010, 30). Kulttuurin käsite on kompleksinen, varsinkin kun se liittyy kulttuuripolitiikkaan. Kulttuurin käsitteen laajeneminen on näkynyt erityisesti siinä, millaisia linjauksia kulttuuripolitiikassa on tehty ja tehdään. Esimerkiksi luovuuden, lastenkulttuurin tai monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden korostaminen on tullut keskiöön vuosien varrella. Myös näkökulma ”terveyttä ja hyvinvointia kulttuurista” on noussut esiin sekä kulttuurin tuleminen lähemmäksi arkea. (Liikanen 2010, 30–32).

Taidelähtöisiä menetelmiä hyödynnetään nykyään paljon maahanmuuttajien parissa. Menetelmiä käytetään niin kotoutumisen alkuvaiheessa, jolloin kohderyhmän kielitaito voi olla heikko, kuin myös pidempään Suomessa olleiden kanssa työskennellessä. Taide voi tukea voimaantumista ja identiteetin rakentumista. Taidetoiminta luo myös kohtaamisen tiloja, edistää sosiaalista

oikeudenmukaisuutta ja luo osallisuutta (Mikkonen 2018, 44; Westerlund ym. 2016, 3). Taidetoiminnassa voi olla monenlaisia haasteita, jotka liittyvät niin taiteeseen kuin toiminnan järjestämiseenkin. Porukalla pääosaan -hankkeen lähtökohtana oli se, että nuoret saisivat kokemusta taiteesta ja taidetta voisi hyödyntää oppimisen tukena ja osana opiskelua. Tarkoituksena oli, että nuoret voisivat tutustua taiteeseen ja kulttuuriin siten, että he saisivat siitä uuden harrastuksen tai heistä tulisi tulevaisuudessa taiteen ja kulttuurin kuluttajia.

Taidelähtöistä toimintaa on käytetty eri hankkeissa, ja taidetoiminnan kesto niissä on vaihdellut. Toisinaan on todettu, että lyhyt taideprojekti on ongelmallinen sen vuoksi, ettei aika ole riittävä tavoitteiden kannalta. On ajateltu, että taidetoiminnassa tulee saada luottamus kaikkien kesken, kuten myös yhteinen ymmärrys siitä, mitä ollaan tekemässä (Mikkonen 2018, 44). Yhteisöteatteria toteutetaan usein projekteina, ja siihen käytettävä aika on rajattu varsin tiiviiksi kokonaisuudeksi, kuten yhden kuukauden mittaiseksi (ks. Komlosi 2013, 16). Toisinaan toiminnan luonne edellyttää riittävän pitkää aikaa. Esimerkiksi liikkeeseen perustuvassa toiminnassa kokemus omasta kehosta ja kulttuuriset käsitykset liikkeestä ja tanssista ovat hienovaraisia asioita, koska kehollinen ilmaisu liittyy tunteisiin sekä minäkuvan rakentumiseen (Jaatela & Kinnunen 2018, 20–21, 48–50).

Mitään selkeää ja yhtä ainoaa toimintamallia käytettäväs-
tä ajasta ei kuitenkaan ole, vaikka tärkeää onkin se, että luottamus syntyy ja taidetoiminnassa mukana olevat saavat riittävästi rohkeutta ja uskallusta toimintaan. Toisaalta toisinaan aikaa ei ole pitkäkestoisiin projekteihin ja myös lyhyillä taidelähtöisillä menetelmillä on paikkansa.

Yhteisötaiteessa tehdään taidetta yhdessä yhteisön ehdoilla, jolloin koko prosessi voi olla voimaannuttava. Olennaista onkin taiteellisesti korkeatasoisen lopputuleman sijaan

kohtaaminen ja sosiaalinen vuorovaikutus (von Brandenburg 2008, 35; Karttunen 2017; Komlosi 2013, 15). *Taiteen soveltavassa käytössä* taide toimii välineenä, jonka avulla saavutetaan jotain tärkeää, kuten hyvinvointia tai voimaantumista. Toiminnan päämäärä vaikuttaa väistämättä taideprojektin luonteeseen. Jos projektin ensisijainen tarkoitus on päätyä julkiseen esitykseen, edellyttää se erilaista sitoutumista, kiinnittymistä ja motivaatiota. Silloin ei voida puhua sinällään kummastakaan käytetystä käsitteestä, vaan pikemminkin taiteen tekemisestä.

Taide on kulttuurista, joten länsimainen taide eroaa esimerkiksi afrikkalaisesta taiteesta, puhumattakaan kaikista variaatioista esimerkiksi afrikkalaisessa kulttuurissa. Taiteessa on kunkin kulttuurin sisällä lähes loputtomasti variaatiota ja alakulttuureja.

Suomalaisessa yhteiskunnassa pidetään lähes itsestäänselvänä sitä, että yhteiskunnassa on erilaisia taideorganisaatioita ja taiteellista toimintaa. Peruskoulussa opiskellaan taito- ja taideaineita, monet lapset ja nuoret ovat mukana jossakin taidetoiminnassa, taidetta voi harrastaa eri tavoin ja opiskella myös taiteen ammattilaiseksi.

Tämä ei suinkaan ole itsestäänselvyys kaikissa maissa: taiteen organisaatioita on vähän, taidetta ei arvosteta, taiteilijoita vainotaan, ja taiteen sisällöille ja esittämistavoille asetetaan erilaisia rajoja. Myös aikuisten perusopetuksessa opiskelevilla maahanmuuttajilla on usein vähän kokemusta taiteesta ja taiteellisesta toiminnasta ainakin länsimaisen taidekäsityksen näkökulmasta. Tärkeä kysymys onkin se, voivatko maahanmuuttajat Suomessa tehdä myös omia määrittelyjä ja toteutuksia taiteesta. Oppivelvollisuusikäisten peruskoulussa on taito- ja taideaineita, mutta aikuisten perusopetuksessa niitä ei välttämättä opiskella. Taide olisi kuitenkin tärkeää, sillä se lisää hyvinvointia ja voi tukea myös opintojen suorittamista ja yhteiskuntaan kotoutumista.

Lähteet

Bourdieu, Pierre 1986. Mutta kuka on luonut luovan työn tekijät? Teoksessa Martti Lintunen: Kuvista sanoin 3. Ajatuksia valokuvasta. Suom.-J-P Roos. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museon säätiö.

Bourdieu, Pierre 1989. The rules of Art. Genesis and structure of the Literary Field. Englanniksi kääntänyt Susan Emanuel. Pastow: Polity Press.

von Brandenburg, Cecilia 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12. Viitattu 25.11.2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79051/opm12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Dickie, George 2009. Estetiikka. Tutkimusalueita, käsitteitä ja ongelmia. Helsinki: SKS.

Jaatela, Sanna & Kinnunen, Ida 2018. Kehollisuus osana monikulttuurista liikuntakasvatusta. Liikuntapedagogiikka. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 25.11.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/59757/URN%3aNBN%3a-fi%3ajyu-201810044337.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Karttunen, Sari 2017. Laajentuva taiteilijuus – yhteisötaiteilijoiden toiminta ja identiteetti hybridisaatio-käsitteen valossa. TAHITI 1/2017. Viitattu 25.11.2019. <https://tahiti.journal.fi/article/view/85656/44606>

Komlosi, Emmi. 2013. Teatteria kouluihin! Mitä (yhteisö)teatteritunneilla opitaan? Tanssi- ja teatteripedagogiikan laitos. Teatterikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 25.11.2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42351/Komlosi_Emmi_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Liikanen, Assi 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Viitattu 10.12.2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75612/OPMI.pdf?sequence=1>

Mikkonen, Enni 2018. Kaksisuuntainen kotoutuminen – taiteen ja sosiaalisen kohtaamisia. Julkaisussa Mirja Hiltunen, Enni Mikkonen, Maria Huhmarniemi & Merja Laitinen (toim.) Taidevaihe – kaksisuuntaista kotoutumista taiteen ja sosiaalityön keinoin. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 58. Viitattu 25.11.2019. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63693/Taidevaihe_web_a1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rantala-Korhonen, Piia 2012. Taidetta vai kulttuuria? [blogi]. Viitattu 10.12.2019. <https://www.taike.fi/fi/blogi-taidetta-vai-kulttuuria->

Westerlund, Heidi, Lehikoinen, Kai, Anttila, Eeva, Houni, Pia, Karttunen, Sari, Väkevä, Lauri, Furu, Patrick, Heimonen, Marja, Jansson, Satu-Mari, Juntunen, Marja-Leena, Kantonen, Lea, Laes, Tuulikki, Laitinen, Liisa, Laukkanen, Anu & Pässilä, Anu. 2016. Taiteet, tasa-arvo ja hyvinvointi: Katsaus kansainväliseen tutkimukseen. Kokos-julkaisu 2/2016. Viitattu 25.11.2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/174795/Kokos_2_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Monikulttuurinen nuorisotyö ja oppilaitosyhteistyö

Judit Kemppilä

Porukalla pääosaan -hankkeen tarkoituksena oli hyödyntää nuorisotyön osaamista ja menetelmiä nuorten maahanmuuttajien opiskelun tukena. Tässä tekstissä kuvataan nuorisotyön kahta toimintamuotoa: monikulttuurista nuorisotyötä ja nuorisotyötä, jota tehdään yhteistyössä oppilaitoksen kanssa. Nämä nuorisotyön toimintamuodot kehystivät hankkeen toimintaa.

Monikulttuurinen nuorisotyö

Nuorisolaki ohjaa kaikkien nuorisoalan ammattilaisten työtä. Nuorisolaki määrittää sen, että nuorten parissa tehtävän työn punaisena lankana toimivat kasvun ja itseenäistymisen tukeminen, nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen sekä yhteiskunnassa toimimisen mahdollisuuksien vahvistaminen. Nuorisotyön tulee lain mukaan myös edistää yhteisöllisyyttä, yhdenvertaisuutta, tukea harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa. (Nuorisolaki 1285/2016.)

Nuorisolain lisäksi monikulttuurisen nuorisotyön yhtenä kulmakivenä on yhdenvertaisuuslaki. Lain mukaan viranomaisen velvollisuus on noudattaa yhdenvertaisuutta ja poistaa sen esteet. Monikulttuurisessa nuorisotyössä pyritään edistämään maahanmuuttajantaustaisten nuorten kotoutumista, esimerkiksi saattamalla eri etnisistä taustoista olevia nuoria yhteen. Näin pyritään kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen ja suvaitsevaisuuden lisää-

miseen. Toisaalta monikulttuurisille nuorille voidaan järjestää positiivista erityistukea ja kohdennettua toimintaa kompensatiofunktioon perustuen. Tämä tarkoittaa sitä, että nuorten yhteiskuntaan, kulttuuriin ja lähiyhteisöön liittämässä tai henkilökohtaisessa kasvussa ilmeneviä puutteita tai vaikeuksia pyritään tasoittamaan tai korjaamaan. (Nieminen 2013, 298-299.)

Tulkinnasta riippuen voidaan monikulttuurinen nuorisotyö nähdä erillisenä nuorisotyön saarekkeena omine tavoitteineen, työntekijöineen ja toimintamalleineen, mutta myös koko nuorisotyön kentän läpäisevänä työmuotona ja suhtautumistapana.

Monikulttuurista nuorisotyötä ohjaavat seuraavat periaatteet:

- vapaaehtoisuus
- saavutettavuus ja yhdenvertaisuus
- jatkuvuus
- kokonaisvaltaisuus
- kulttuurisensitiivisyys
- sukupuolisensitiivisyys
- rasisminvastaisuus
- yhteistyö

Monikulttuurisen nuorisotoiminnan – kuten muunkin nuorisotyön – tulee perustua vapaaehtoisuuteen.

Tämä edellyttää sitä, että nuoria kuullaan ja heidän itsemääräämisoikeuttaan kunnioitetaan. Hyvä saavutettavuus ja yhdenvertaisuus korostuvat monikulttuurisessa nuorisotyössä, sillä maahanmuuttajanuorilla on yleensä kantasuomalaisia vähemmän tietoa nuorisotyön palveluista samoin kuin muista yhteiskunnan palveluista. Maahanmuuttajanuoret eivät aina saa ymmärrettävää ja saavutettavaa tietoa. (Nieminen 2013, 300-302; Tervo 2013) Nuorisotyössä ohjauksuhteiden jatkuvuus ja ohjaajien vähäinen vaihtuvuus on tärkeää, sillä ne varmistavat luottamuksen synnyn ja hyvän vuorovaikutuksen nuoren kanssa. Monikulttuuristen nuorten kanssa toimiessa on jatkuvuus erityisen tärkeää, sillä uusien kokemusten – vaikkapa harrastusmahdollisuuksien – esittelemine voi edellyttää ohjaajalta läsnä oloa ja myönteisen kokemuksen tukemista. Tärkeää on myös kokonaisvaltainen kohtaaminen, jossa nuori nähdään holistisesti – fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena kokonaisuutena, jonka elämä koostuu monista osa-alueista, ei siis esimerkiksi vain koulusta. (Nieminen 2013, 301.)

Monikulttuurisessa nuorisotyössä tärkeää on yhteisöllinen toiminta. Kongosta kotoisin oleva Deogracias Masomi eli rap-artisti Gracias on ollut mukana helsinkiläisessä työpajatoiminnassa, jossa maahanmuuttajataustaisia nuoria ohjataan löytämään itselle sopivaa tekemistä, jokin ”oma juttu”. Graciaksen mukaan innostuksen ja kipinän löytäminen oman jutun tekemiseen on tärkeää uuteen kotimaahan sopeutumisessa. Kotoutumisen onnistumiseen tarvitaan yhteistä toimintaa. Monikulttuurinen nuorisotyö toteutuu käytännössä tehokkaammin kuin vain puheina ja julistuksina. (Tervo 2013.)

Monikulttuurisen nuorisotyön kohteena ei ole vain nuori vaan koko yhteisö, missä hän elää. Näihin yhteistyötahoihin kuuluvat esimerkiksi nuoren perhe, koulun henkilökunta, sosiaalitoimi, maahanmuuttajajärjestöt sekä työvoimapaalvelut. (Nieminen 2013, 302.) Yhteisöä

huomioiden järjestettiin vuosina 2013-2016 myös ”Mä oon mukana”-hanke. Sen kohteena olivat 13-29 -vuotiaat monikulttuuriset nuoret sekä heidän vanhempansa. Hankkeessa pyrittiin tukemaan ja voimaannuttamaan kohderyhmää sekä kiinnittämään heitä suomalaiseen yhteiskuntaan. Toimintoina oli yksilötyöskentely ja -kohtaamisen lisäksi ryhmätyöskentelyä, kuten läksykerhoa ja elokuvaprojektia. Vanhemmille järjestettiin vertaisryhmiä, joissa he pystyivät saamaan tukea kasvatustyöhönsä kahden kulttuurin välissä. (Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry. 2018.)

Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyden- sekä rasminvastaisuuden periaatteisiin liittyvät oleellisesti nuorisotyöntekijöiden empatiataidot. Aikaisemmin Helsingin kaupungin nuorisotoimen johtajana toiminut Tommi Laitio on kirjoittanut, että selkeät arvot, empaattinen viestintä ja valmius joustamiseen ovat monikulttuurisen ammatitaidon perusta. Hänen mukaansa monikulttuurisuutta lähestytään nuorisotyössä taitona. Oleellisena asiana siihen liittyy empatia, jota harjoittaessamme keskitymme ymmärtämään toista ja rakentamaan dialogia hänen kanssaan. (Laitio 2015.) Empatia voidaan ennen kaikkea ymmärtää kommunikatiivisena asenteena, jossa toisen tunteita ymmärretään, mutta niihin ei mennä sisälle. (Suomen mielenterveysseura 2018a, 73). Ohjaajan omat kokemukset vieraasta ja vieraudesta mahdollistavat hyvin erilaistenkin ihmisten aidosti empaattisen kohtaamisen (Talib 2002, 92).

Koulunuorisotyötä ja nuorisotyötä yhteistyössä oppilaitoksen kanssa

Koulunuorisotyö on nuorisotyötä koulussa. Sen tarkoitus on tukea lapsia ja nuoria heidän oppimisympäristönsään moniammatillisessa yhteistyössä koulun muiden ammattiryhmien kanssa. Näihin ammattiryhmiin kuuluvat niin opettajat, erityisopettajat kuin kouluavustajatkin sekä koulukuraattorit ja terveydenhoitajat. (Pohjola 2010, 10.) Koulunuorisotyö -termi ymmärretään toisinaan sellaisena nuorisotyönä, jota tehdään vain koulun seinien sisäpuolella. Sen vuoksi ollaan käytetty myös käsitettä nuorisotyö koulussa. Tämä termi käsittää myös koulussa tehtävän nuorisotyön non-formaalin ja informaalin oppimisen ulottuvuudet. (Huuskola & Kolehmainen 2014, 15.)

Nuorisotyö koulussa on ehkäisevää työtä, joka osallistaa nuoria ja lisää heidän toimintamahdollisuuksiaan. Koulussa toteutetun nuorisotyön yksi tavoite on saada nuoret näkemään itsensä koulun ja yhteiskunnan aktiivisina toimijoina. Keskiössä on ryhmän ja yhteisön tukeminen, yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä elämänhallinnan edistäminen ja siten opiskelun tukeminen. Koulunuorisotyöllä vahvistetaan nuorten sosioemotionaalisia taitoja sekä edistetään nuoren positiivisen minäkuvan vahvistumista ja sosiaalisen verkoston rakentumista. Tarkoitus on myös madaltaa oppilaiden ja opetushenkilökunnan välistä arvoasetelmaa, sillä välittömät aikuiskontaktit vaikuttavat positiivisesti myös oppimistuloksiin. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 27-2.)

Nuorisotyö koulussa on yleistynyt 2000-luvun aikana ja muuttunut vähitellen järjestelmällisemmäksi (Ojanperä, 2016). Koulut ovat hiljalleen alkaneet päästää nuorisotyöntekijöitä toimimaan vapaammin oppilaitokselle ja nähneet heidän asiantuntijuutensa soveltuvan koulun jokapäiväiseen arkeen, kouluhyvinvoinnin lisäämiseen

sekä nuorten kasvun tukemiseen. Yhteiskunnassa on tunnustettu ja tunnustettu se tarve ja tilaus, johon koulu- nuorisotyöntekijä voi omalla ammattitaidollaan vastata. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 14.) Koulunuorisotyöntekijän palveluiden tarjoamisesta ei ole laissa määrätty. Sen sijaan saatavilla olevista koulupsykologin, -kuraattorin sekä -terveydenhoitajan palveluista määrää vuonna 2014 voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki.

Koulunuorisotyötä tehdään erilaisilla tasoilla ja painotuksilla. Tasoissa vaihtelevat niin koulunuorisotyöhön panostettava aika, henkilöstöresurssit kuin työn tavoitteet ja nuorisotyöntekijän rooli. Erilaiset painotukset työkentelytavoissa vaihtelevat laajasti kunnittain. Tilatasolla tarkoitetaan nuorisotoimen ja koulun omistamien tilojen moni puolista hyödyntämistä. Esimerkiksi nuorisotiloissa, jotka ovat usein tavallista luokkahuonetta kodikkaampia ja viihtyisämpiä, voidaan pitää oppitunteja tai vanhempainiltoja. Tällaisia tiloja kutsutaan non-formaaleiksi oppimisympäristöiksi. Nuorisotoimella voi tilojen tarjoamisen yhtenä näkökulmana olla tilojen esittely sekä omasta toiminnasta tiedottaminen. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 16, 18-19.)

Menetelmätasossa on kyse nuorisotyön koululle tarjoamista kokonaisuuksista tai palveluista. Myös koulu voi olla tässä aloitteellinen ja toimia tilaajana. Nuorisotyöntekijä voi olla tarjoamassa ja toteuttamassa esimerkiksi ryhmäytymistä, ehkäisevää päihdetyötä ja mediakasvatusta tai olla käsittelemässä muita ajankohtaiseksi koettuja aiheita (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 18-19.) Valintojen stoori on esimerkki menetelmätason koulunuorisotyöstä, jossa ehkäisevää päihdetyötä tekevä toimija Klaari Helsinki on yhteistyössä pääkaupungin nuorisopalveluiden, Vantaan ehkäisevän päihdetyön ja Väestöliiton kanssa järjestänyt päihdevalistusta kaikille kaupungin 6.- luokkalaisille. Valintojen stoorit pidetään yleensä nuorisotaloilla, jossa menetelmään koulutetut

nuorisotyöntekijät ohjaavat toiminnan nuorille. (Klaari Helsinki 2018.)

Nuorisotyöntekijän tiedottamista kouluympäristössä kutsutaan tiedonvaihtotasoksi. Koska koulussa voidaan tavoittaa laajasti tiettyä ikäryhmää, on se hyvä kanava markkinoida vaikkapa nuorisopalveluiden tapahtumia tai harrastustoimintaa. Tiedonvaihto toimii myös toiseen suuntaan, jolloin koulu voi pyytää nuorisopalveluiden panosta esimerkiksi tapahtuman järjestämiseen. Tiedonvaihtoa voi koulun ja nuorisotyön välillä tapahtua myös yksittäisistä nuorista. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 19-20.)

Koulun arjessa jatkuvasti läsnä olevaa koulunuorisotyöntekijää voidaan kutsua kasvatuskumppaniksi. Hänen tarkoituksensa on toimia yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistäjänä sekä tukea oppimisessa. Kasvatuskumppanuuden onnistuminen edellyttää nuorisotyöntekijältä ja koululta sujuvaa dialogia ja sen tulisi nousta yhteisötasolla ja toimia sieltä käsin. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 21-23.)

Yhtä kasvatuskumppanuuden muotoa tarjoaa ”Kaikki käy koulua” menetelmä. Menetelmässä ohjataan tavoitteellisella ja sukupuolisensitiivisellä otteella ryhmiä sellaisille nuorille, joilla syystä tai toisesta on vaikeuksia koulussa. Ryhmiä vetävät moniammatillisella otteella sekä opettaja että nuorisotyöntekijä ja mahdollisuuksien mukaan on ohjaamassa myös sosiaaliohjaaja. (Valkendorff 2012; Gretchel & Hästbacka 2016.)

Kaikki käy koulua -menetelmän ryhmissä on tarkoitus muun muassa voimaannuttaa nuoria, antaa apua koulunkäyntiin sekä tarjota vertaistukea. Ryhmien kokoontumisia järjestetään yleensä nuorisotaloilla, joissa voidaan saavuttaa rennompia ja välittömämpiä tunnelmia. Kaikki käy koulua -mallilla on kytkös opetussuunnitelmaan ja

se järjestetään valinnaisena aineena siihen osallistuville nuorille. Tällä tavoin ryhmätoiminta ei ole koulun ulkopuolista ohjelmaa, vaan osa koulunkäyntiä. (Valkendorff 2012; Gretchel & Hästbacka 2016.)

Porukalla pääosaan -hankkeessa yhdistyi monikulttuurinen nuorisotyö ja oppilaitosyhteistyö. Koulunuorisotyötä on tyypillisesti tehty peruskoulussa, mutta Porukalla pääosaan -hankkeessa nuorisotyö laajennetaan aikuisten perusopetukseen ja siellä opiskeleviin nuoriin maahanmuuttajiin. Nuoret maahanmuuttajat tarvitsevat tukea ja nuorisotyön kytkeminen arkipäivän kontekstiin, opiskeluun on heidän kotoutumista tukevaa.

Lähteet

Gretchel, Anu & Hästbacka, Noora 2016. Onnistunut monialainen nuorten kohtaamisen malli. Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus & Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus, julkaisuja 1/2016 & Nuorisotutkimusverkosto | Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 109.

Höylä, Sari 2018. Nuorisotyössä opittu halutaan näkyväksi. Viitattu 3.5.2018. <http://alli.fi/binary/file/-/id//fid/5215>

Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry. 2018. Mä oon mukana. Viitattu 10.4.2018. <http://oonmukana.blogspot.fi/p/ma-oon-mukana.html>

Nieminen, Juha 2013. Monikulttuurinen ohjaus nuorisotyössä teoksessa Kolehmainen, Marjo & Lahtinen, Pauliina 2014. Nuorisotyötä koulussa. Yhteisen toimintakulttuurin kehittäminen. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 20.1.2018. <https://www.humak.fi/wpcontent/uploads/2014/05/Nuorisotyota-koulussa-web.pdf>

Korhonen, Vesa & Puukarinen, Sauli (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö 2013, 296-307. Jyväskylä: PS-Kustannus

Laitio, Tommi 2015. Monikulttuurisuus on taito nähdä maailmaa toisten silmin. Viitattu 22.3.2018. <http://tommilaitio.munskatadi.fi/2015/08/14/monikulttuurisuus-on-taito/>

Ojanperä, Sini 2016. Nuorilla on kivempaa koulussa, kun aikuinen tajuaa heitä – nuorisotyöntekijä tietää oppilaiden asiat. Viitattu 9.4.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-9127119>

Taleb, Mirja-Tytti 2002. Monikulttuurinen koulu – Haaste vai mahdollisuus. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Tervo, Monna 2013. Monikulttuurinen nuorisotyö hakee muotoajan – haasteena rasismi ja siihen puuttuminen. Yle uutiset. Viitattu 10.4.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-6653176>

Valkendorff, Tiina 2012. Kaikki käy koulua -hankkeen arviointi. Tyttö- ja poikaryhmät nuorten koulunkäynnin ja elämänhallintataitojen tukena. Helsinki: Nuorisoasiainkeskus, Opetusvirasto & Sosiaalivirasto. Viitattu 1.10.2019. https://www.hel.fi/static/liitteet/nk/Kaikki_Kay_Koulua_arviointi.pdf

**Aikuisten
perusopetuksen
näkökulma**

Aikuislukion näkemyksiä hankkeen alkaessa

Tiina Valkendorff

Porukalla pääosaan -hankkeen tarkoituksena oli kehittää aikuisten, eli oppivelvollisuusiän ylittäneiden, perusopetusta hyödyntäen siinä taidetta, kulttuuria ja nuorisotyön menetelmiä. Hankkeen pyrkimyksenä oli kehittää ja kokeilla uudenlaisia tapoja järjestää perusopetusta ja hyödyntää koko kaupunkia opiskeluympäristönä. Oppimiselle otollisia konteksteja onkin luokkahuoneen ulkopuolella paljon. Hankkeessa haluttiin tutustua opiskelijoiden kanssa heidän kotikaupunkiinsa ja ympäröivään yhteiskuntaan, ja mahdollistaa näin oppiminen luonnollisissa arki- ja työelämäympäristöissä.

Hanke toimi kahden lukuvuoden ajan osana Helsingin aikuislukion toimintaa. Molempina lukuvuosina opiskelua integroitiin toimintaan taideprojekteissa: ensimmäisen lukuvuoden aikana Ryhmäteatterin ja toisen lukuvuoden aikana Zodiak – Uuden tanssin keskuksen projektiin. Näiden taideprojektien myötä pyrittiin selvittämään sitä, miten peruskoulun oppisisältöjä voi oppia työelämälähtöisissä ympäristöissä ja millaista osaamista opiskelijat saavat taideprojekteissa. Tarkoituksena oli mahdollistaa monipuoliset oppimisympäristöt ja kehittää tapoja tunnistaa ja tunnustaa koulun ulkopuolella hankittua osaamista osaksi peruskouluopintoja.

Aikuisten perusopetuksessa voi suorittaa alkuvaiheen ja päättövaiheen opinnot sekä opiskella yksittäisiä kursseja. Alkuvaiheessa voi suorittaa myös lukutaitovaiheen

eli opetella ja kehittyä lukemisessa ja kirjoittamisessa. Aikuisten perusopetus pohjautuu valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan (Opetushallitus 2017), jossa korostetaan laaja-alaisen osaamisen merkitystä, yhteiskuntaan kiinnittymistä ja esimerkiksi oppilaitoksen työelämäyhteistyön tärkeyttä. Opetussuunnitelman painotukset ja sisällöt kehystivät myös Porukalla pääosaan hankkeen suunnittelua ja toteutusta. Hankkeessa toteutettu opiskelu poikkesi perinteisestä luokkahuone-opetuksesta, mutta toteutuksessa huomioitiin opetussuunnitelman tavoitteet ja mahdollisuudet.

Helsingin aikuislukio, joka oli Porukalla pääosaan -hankkeen yhteistyökumppani, tarjoaa sekä lukio-opetusta että aikuisten perusopetusta. Oppilaitos toimii kolmessa eri toimipisteessä Helsingissä, ja perusopetusta annetaan Itä-Helsingin ja Mäkelänrinteen toimipisteissä. Porukalla pääosaan -hankkeessa selvitettiin syksyllä 2017 aikuislukion henkilökunnan näkemyksiä aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksesta. Tässä tekstissä kerrotaan siitä, millaisia näkemyksiä henkilökunnalla oli hanketta aloitettaessa.

Kysely aikuislukion henkilökunnalle

Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijat toteutivat yhteistyössä lehtoreiden kanssa tiedonkeruun Helsingin aikuislukiolle syksyllä 2018. Tiedonkeruu

toteutettiin sähköisenä verkkokyselynä. Verkkokyselyssä oli yhteensä 27 kysymystä, joista osa oli avoimia ja osa monivalintakysymyksiä. Kyselylomake lähetettiin Helsingin aikuislukion yhteyshenkilölle, joka toimitti sen henkilökuntaan kuuluville opettajille ja ohjaajille.

Kyselyyn saatiin yhteensä yhdeksän vastausta. Tässä tekstissä ei tuoda tarkemmin esille vastaajien tietoja, mutta kaikki he toimivat opetuksen tai ohjauksen tehtävissä Helsingin aikuislukiossa. Koska hanke oli kyselyn toteuttamisen aikaan vasta alussa, kaikki vastaajat eivät olleet vielä olleet mukana hankkeen toiminnassa. Heidän näkemyksensä pohjautuvat siten pääasiassa aiempiin kokemuksiin aikuisten perusopetuksesta.

Aikuislukion näkemyksiä

Porukalla pääosaan -hankkeen toteuttamassa kyselyssä aikuislukion henkilökunnalta tiedusteltiin, millaisia näkemyksiä heillä on aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksesta. Kyselyyn vastanneet henkilöt toivat esille niin haasteita kuin myönteisiäkin asioita. Haasteina he toivat esille esimerkiksi ajanpuutteen, opiskeluryhmien heterogeenisyyden ja eriyttämisen vaikeuden. Maahanmuuttajien opiskelijaryhmät ovat tyypillisesti hyvin heterogeenisiä eri kouluasteilla ja koulujärjestelmän osa-alueilla (ks. esim. Valkendorff & Luukkainen 2019).

Opetus- ja kulttuuriministeriön (2014) raportin mukaan haasteet aikuisten perusopetuksessa muodostuvat siitä, että oppijat ovat taustoiltaan moninaisia: eri-ikäisiä ja eri maista muuttaneita. Heidän kieli- ja opiskelutaitonsa ovat eri tasolla, ja oppimistarpeet ovat siten yksilöllisiä. Omat haasteensa aiheutuvat myös siitä, että opetus tapahtuu kielellä, joka on opetussisällön kanssa yhtä aikaa oppimisen kohteena.

Aikuisten perusopetuksessa maahanmuuttajilla voi olla koulutustaustaan liittyen hyvin erilaiset lähtökohdat. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2014) raportissa aikuisten perusopetusta tarvitsevien maahanmuuttajien koulutustausta on jaettu viiteen osaan: 1) ei lainkaan yleisivistäviä opintoja, 2) peruskoulu keskeytynyt ulkomailla, 3) peruskoulu opiskeltu maassa, jossa peruskoulun laajuus ja oppisisällöt eroavat huomattavasti suomalaisista, 4) peruskoulu keskeytynyt Suomessa, 5) henkilö ei ehdi suorittaa oppimäärää oppivelvollisuuden päättymiseen mennessä.

Aikuisten perusopetusta tarvitsevien opiskelijoiden joukossa on sekä täysin vailla koulutustaustaa olevia että henkilöitä, jotka ovat käyneet peruskoulua Suomessa. Moninainen koulutustausta heijastuu aikuisten perusopetuksen arkeen eri tavoin ja tuo esille esimerkiksi eriyttämisen tarpeen. Suuremmissa kaupungeissa, joissa opiskelijoita on paljon, heitä voidaan jakaa eritasoisiiin ryhmiin, mutta pienemmissä kaupungeissa tähän ei ole yhtä hyviä mahdollisuuksia.

Eriyttämisessä kiinnitetään huomiota opiskelun laajuuteen ja syvyyteen, työskentelyn rytmiin ja etenemiseen sekä erilaisiin oppimistapoihin. Eriyttämisen lähtökohdista ovat opiskelijoiden tarpeet sekä mahdollisuus itse suunnitella opiskelua, valita erilaisia työskentelytapoja ja tarvittaessa myös edetä yksilöllisesti. (Opetushallitus 2017.) Aikuislukiolle tehdyssä kyselyssä nousi esille se, että opettajat voivat eriyttää sen verran kuin osaavat, jos siihen on aikaa. Suurissa ryhmissä eriyttämisen koettiin olevan mahdotonta. Kysyttäessä eriyttämisen haasteista suurin osa haastateltavista nosti esille suuret ryhmäkoot ja rajallisen ajankäytön.

Heterogeenisyys tuottaa opetukseen aina haasteita, mutta aikuisten perusopetuksessa ryhmät voivat olla poikkeuksellisen moninaisia. Opiskelijoiden erilaiset

Taulukko 1. Opettajien ja ohjaajien näkemyksiä aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen haasteista ja hyvistä puolista.

Haasteita	Hyviä puolia
Ajanpuute	Motivoituneet ja iloiset opiskelijat
Suuret ryhmäkoot	Monipuoliset työpäivät
Heterogeeniset ryhmät	Hyvät työtilat
Opetuksen eriyttämisen vaikeus	Hyvät kollegat
Uuden opetussuunnitelman vaatimukset	
Resurssit (tukipalvelut ja ohjaaminen)	

taustat ja osaaminen johtavat siihen, että heillä on opetuksen suhteen myös erilaisia tarpeita. Osalle opettajista maahanmuuttajien opettaminen ja siihen liittyvät erityiskysymykset ovat uusi asia, ja myös täydennyskoulutuksen tarve on tunnistettu. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Aikuisten perusopetussuunnitelma astui voimaan vuoden 2018 alussa. Opetussuunnitelmissa on pyritty huomioimaan aikuisten maahanmuuttajien tarpeet sekä yhdenvertaisuuden merkitys. Voimassa oleva opetussuunnitelma korostaa perusopetuksen tavoitteina tasaa-arvoa, yhteiskuntaan integroitumista ja kotoutumista, työelämävalmiuksia ja opiskelutaitoja. Laaja-alaisina osaamistavoitteita ovat ajattelu ja oppimaan oppiminen, kulttuurinen osaaminen ja vuorovaikutus, arjen taidot, monilukutaito, tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen, työelämätiedot ja yrittäjäyys, osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen. (Opetushallitus 2017.) Kyselyn vastaajat toivat esille, että opetussuunnitelman tavoitteet ovat tärkeitä, mutta he pitivät niihin vastaamista haasteellisena. Opetussuunnitelman toteuttamisen oppilaitosarjessa ja käytössä olevilla resursseilla nähtiin olevan vaikeaa.

Vastaajat toivat esille paljon myös myönteisiä asioita aikuisten perusopetuksesta. Erityisesti opiskelijoiden positiivisuus ja opiskelumotivaatio mainittiin usein. Myös muissa tutkimuksissa maahanmuuttajaopiskelijoiden on todettu olevan koulutusmyönteisiä ja suhtautuvan positiivisesti opiskeluun (esim. Kalalahti ym. 2017; Matikka ym. 2014). Työn monipuolisuus nähtiin myös positiivisena asiana.

Opiskelijoiden haasteita

Aikuisten perusopetuksessa opiskelijoilla on usein haasteita ja tuen tarpeita. Haasteet ja tarpeet liittyvät paitsi puutteelliseen tai vähäiseen koulutustaustaan, myös maahanmuuttoon ja kotoutumisprosessiin. Maahanmuuttaneilla opiskelijoilla voi olla esimerkiksi pakolaisuudesta johtuvia traumoja ja terveydellisiä ongelmia. Myös tunnustamattomat oppimisvaikeudet voivat olla yksi haaste: toisinaan on vaikea saada selville, mitkä haasteet liittyvät puutteelliseen kielitaitoon ja mitkä esimerkiksi oppimisvaikeuksiin. Monet elämäntilanteeseen liittyvät asiat voivat heijastua opiskeluun: opiskelijoiden joukossa voi olla esimerkiksi yksin ilman huoltajaa tulleita turvapaikanhakijoita ja muita, jotka odottavat oleskelulupaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Kyselyn vastausten mukaan aikuisten perusopetuksessa opiskelijoiden tyypillisiä haasteita opiskelussa ovat heikko kielitaito, vähäiset opiskeluvalmiudet ja matala taitotaso. Joillakin opiskelijoilla voi olla hankalia elämäntilanteita ja psykososiaalisen tuen tarvetta. Henkilökunnan mielestä opiskelijat tarvitsevat enemmän tukea ja tuki-palveluita opiskelusta suoriutumiseksi. Opiskelijat hyötyisivät moniammatillisesta tuesta ja ohjauksesta, mihin oppilaitoksissa tarvittaisiin lisäresursseja. Myös kielitie-toista materiaalia kaivattiin lisää.

Aikuisten perusopetuksessa on opiskellut myös turva-paikanhakijoita. Vastaajat toivat esille, että oleskeluluvan odottaminen ja kielteiset oleskelulupapäätökset ovat heijastuneet myös oppilaitosarkeen. Kielteiset oleske-lulupapäätökset olivat aiheuttaneet opiskelijaryhmissä vastaajien sanoin ”kuohuntaa” ja ”jännitystä”.

Vastauksista kävi ilmi, että maahanmuuttajaopiskelijoilla nähtiin olevan monenlaisia haasteita, jotka heijastuvat sekä heidän opiskeluunsa että opettajan opetustyöhön. Vastaajat pitivät tärkeänä myös sitä, että aikuisten perus-opetuksen merkitys ja siinä ilmenevät haasteet tuotai-siin osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön (2014) selvityksessä pidettiin tärkeänä yhteiskunnallisen tietoisuuden nostamista aikuis-ten perusopetuksen tarpeesta ja tilasta.

Koulun ulkopuolella tapahtuva opiskelu

Porukalla pääosaan -hankkeen yhtenä tarkoituksena oli viedä opetusta luokkahuoneen ulkopuolelle, hyödyntää toiminnallisia opetusmenetelmiä ja kehittää siten muual-la hankitun osaamisen tunnistamista. Helsingin aikuis-lukion henkilökunnalta tiedusteltiin hankkeen alkaessa heidän näkemyksiään oppilaitoksen ulkopuolella tapah-tuvasta oppimisesta tai opetuksesta.

Vastaajista kolme kertoi joskus toteuttaneensa opetus-ta luokkahuoneen ulkopuolella. Vastaajat olivat hyödyn-täneet kirjastoja, osa oli käynyt vierailulla museossa ja yksi näyttelyssä. Lisäksi vastaajat kertoivat tutustuneen-sa opiskelijoiden kanssa toisen asteen oppilaitoksiin ja eduskuntaan.

Helsingin aikuislukiossa tuotiin esille syitä siihen, että ope-tusta ei juurikaan toteutettu luokkahuoneen ulkopuolella. Vastaajat pitivät suurena haasteena sitä, että kaupunki on monille opiskelijoille vieras ja opiskelijat tuntevat lähtö-kohtaisesti heikosti ympäristöään. Kyselyyn vastanneet olivat sitä, mieltä että opiskelijoiden on hankala löytää itsenäisesti perille esimerkiksi vierailukohteisiin. Monet vasta saapuneet maahanmuuttajat ovat myös arkoja liik-kumaan kaupungissa ilman ohjaavaa opettajaa.

Yhtenä haasteena nähtiin myös kustannukset. Monet vie-railukohteet ovat maksullisia, ja näitä vierailukohteita ei oppilaitoksella ollut juurikaan mahdollisuus sisällyttää opis-keluun. Koska perusopetuksen tulee olla opiskelijoille mak-sutonta, ei oppilaitoksessa voida edellyttää, että opiskelijat kustantaisivat itse opiskeluun liittyviä vierailukohteita.

Vastaajat toivat esille myös, että opiskelijat ovat halut-tomia opiskelemaan koulun ulkopuolella. Opiskelijoiden nähtiin olevan kiinnostuneita perinteisestä, opettajajoh-toisesta opetuksesta, joka tapahtuu luokassa. Ongelmal-lisena nähtiin myös opiskelijaryhmien suuret ryhmäkoot. Vastaajien mukaan suuria opiskelijaryhmiä on hankala viedä vierailukohteisiin ja joihinkin vierailukohteisiin osallistuvien opiskelijoiden määrä on myös rajattu.

Luokkahuoneen ulkopuolelle lähtemisessä nähtiin myös mahdollisuuksia. Vastaajat pitivät hyvänä sitä, että opis-kelun toteuttaminen koulun ulkopuolella tuo vaihtelua luokkahuoneopetukseen. Mahdollisuuksina vastaajat nä-kivät myös uusien kontaktien syntymisen sekä sen, että luokassa opittua voi hyödyntää erilaisissa ympäristöissä.

Taulukko 2. Opetus luokkahuoneen ulkopuolella: haasteita ja mahdollisuuksia

Haasteet	Mahdollisuudet
Heikko kaupunkituntemus	Vaihtelu luokkahuoneopetukseen
Vierailukohteiden maksullisuus	Uudet kontaktit
Opiskelijoiden haluttomuus opiskella oppilaitoksen ulkopuolella	Opitun hyödyntäminen erilaisessa ympäristössä
Ryhmäkoko	

Alkuvaiheen näkemyksiä Porukalla pääosaan -hankkeesta

Porukalla pääosaan -hanke oli aloittanut toimintansa juuri ennen kyselyn toteuttamista. Kyselyssä tiedusteltiin vastaajien näkemyksiä Porukalla pääosaan -hankkeen kaltaisesta toimintamallista. Osa vastaajista ei tiennyt hankkeesta juuri mitään, eikä hanketta koskevia näkemyksiä saatu siten juuri esiin.

Hanke käynnistyi oppilaitoksessa nopeasti, eikä siellä ollut entuudestaan juurikaan hankekokemusta. Vastaajat olivat kuulleet Porukalla pääosaan -hankkeen taidepainotuksesta, ja yhtenä huolenaiheena nähtiin se, että perustaitoja korvataan taiteella ja draamalla. Hanketoiminnan merkitys näyttäytyi epämääräisenä yhdelle vastaajalle.

Osa vastaajista puolestaan toi esille, että Porukalla pääosaan -hankkeessa kuvatut voimaantumisen- ja integroitumistavoitteet ovat tärkeitä. Hyötyinä nähtiin se, että hanke voi kasvattaa sosiaalisia taitoja ja tukea opiskelijan itseluottamusta. Hankkeen yhtenä tarkoituksena oli se, että opiskelijaryhmän jäsenet tutustuvat toisiinsa hyvin, ryhmäytyvät ja saavat toisistaan tukea. Myös mahdollisuutta ryhmän tukeen ja ryhmäytymiseen pidettiin hyvänä. Hankkeen pyrkimystä tukea opiskelijoiden yhteiskun-

tatuntemusta ja opettaa yhteiskunnallista vaikuttamista pidettiin niin ikään kannatettavana. Hankkeen nähtiin voivan tukea sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Hankkeen päättyessä

Hanke toimi Helsingin aikuislukiossa kaksi lukuvuotta. Tuona aikana opiskelijoiden perusopetusta toteutettiin moninaisilla tavoilla, integroiden opiskelua niin taidetoimintaan kuin myös tutustuen kaupunkiin ja ympäröivään yhteiskuntaan.

Hankkeen päättyessä oli aika pohtia, mitä hankkeen aikana oli tapahtunut ja mitä hanke oli tuonut oppilaitokselle tullessaan. Syksyllä 2019 Helsingin aikuislukion edustajien kanssa pohdittiin seuraavia kysymyksiä: Mitä uutta oppia, menetelmiä, kokemuksia tai toimintamalleja oppilaitos oli saanut? Oliko oppilaitoksen käyttöön otettu joitakin toimintamalleja tai uusia menetelmiä?

Helsingin aikuislukion edustajien kanssa käydyistä keskusteluista, vastauksista ja tehdyistä havainnoista voidaan nostaa esiin useita osa-alueita, joita Porukalla pääosaan -hanke oli tuonut oppilaitokselle mukanaan. Nämä esitetään kootusti seuraavalla sivulla olevassa taulukossa.

Taulukko 3. Porukalla pääosaan -hankkeen tuomat tiedot, taidot ja toimintamallit Helsingin aikuislukiossa

<p>Pajatoiminta: Porukalla pääosaan -hankkeen järjestämien läksykerhojen ja pajojen nähtiin olleen hyödyllisiä, minkä vuoksi pajatoimintaa päätettiin jatkaa myös hankkeen päätyttyä.</p>
<p>Monikielinen ohjaaja: Porukalla pääosaan -hankkeessa opiskelijat saivat monenlaista tukea opintoihin. Hanke osoitti, että opetuksen lisäksi opiskelijat hyötyvät tuesta ja erilaisesta ohjauksesta ja on etu, jos ohjaajina on myös maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. Oppilaitokseen palkattiin monikielinen ohjaaja.</p>
<p>Nuoret opiskelijat ja nuorisotyö: Porukalla pääosaan hankkeen opiskelijat olivat nuoria ja nuoria aikuisia. Oppilaitos sai lisää ymmärrystä ja osaamista nuorista opiskelijoista ja heidän tarpeistaan sekä nuorisotyön merkityksestä opintojen tukena.</p>
<p>Verkostot ja yhteistyö: Porukalla pääosaan hanke oli moniammatillinen, minkä lisäksi yhteistyötä tehtiin eri tahojen kanssa. Oppilaitoksen verkostot ja yhteistyömahdollisuudet kasvoivat.</p>
<p>Hanketyö: Aikuislukioilla ei ollut aiemmin ollut juurikaan hankekokemusta. Kokemus Porukalla pääosaan hankkeesta toi oppilaitokselle osaamista ja tietoa hanketyöstä ja sen merkityksestä. Oppilaitoksessa syntyi myös innostusta hanketoimintaan, ja oppilaitos lähti mukaan uuden hankkeen suunnitteluun.</p>
<p>Opiskelu ja oppiminen koulun ulkopuolella: Aikuislukiossa opetusta oli aiemmin toteutettu melko perinteisesti, opettajajohtoisesti ja luokkahuonekeskeisesti. Hankkeen myötä lisääntyi avoimuus muualla tapahtuvaa osaamisen hankkimista kohtaan, mutta myös tieto siitä, että kaikkea ei voi opiskella koulun ulkopuolella eikä kaikki toiminta muutu osaksi perusopetuksen kursseja.</p>
<p>Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen: Osaamisen tunnistaminen, tunnustaminen ja oppilaitoksen ulkopuolella tapahtuvan oppimisen merkitys on yhteiskunnassa ajankohtaista. Hanke toi tähän lisää osaamista, mutta samalla ymmärryksen siitä, että kyseinen osa-alue vaatii kehittämistä.</p>
<p>Taide- ja kulttuuripassi: Oppilaitoksessa on ollut aiemmin käytössä liikuntapassi. Porukalla pääosaan -hankkeen aikana toteutettiin taidepassi, jota hyödynnetään jatkossakin oppilaitoksessa osaamisen tunnistamisen välineenä.</p>

Lähteet

Kalalahti, Mira, Varjo, Janne, Zacheus, Tuomas, Kivirauma, Joel, Mäkelä, Marja-Liisa, Saarinen, Minna, Jahnukainen, Markku 2017. Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat. Yhteiskuntapolitiikka I (82), 2017

Matikka, Anni, Luopa, Pauliina, Kivimäki, Hanne, Jokela, Jukka & Paananen, Reija 2014. Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013. Raportteja 26/2013. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Aikuisten maahanmuuttajien perusopetus: Kehittämissuunnitelmat. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:23. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö.

Opetushallitus 2017. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus, määräykset ja ohjeet 2017:9a. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 15.5.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/aikuisten_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf

Puukko, Mika, Vuori, Hilla & Kuukka, Katri 2019. Tiellä parempaan: Maahanmuuttajien koulutukseen integroitumisen hyviä käytäntöjä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 14: 2019. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

Valkendorff, Tiina & Luukainen, Heidi 2019. MAAHANMUUTTAJIEN LUKUTAITOKOULUTUS. Kansanopistot ja opintokeskukset uuden sivistystehtävän toteuttajina. Helsinki: Suomen kansanopistoyhdistys. Viitattu 5.12.2019. https://opintokeskukset-fi-bin.directo.fi/@Bin/308ac4c315b839316d65d8f336ae04d0/1576584731/application/pdf/505474/artikkelijulkaisu_kotos.pdf

Opiskelijoiden kokemuksia aikuisten perusopetuksesta

Joosua Juntunen

Johdanto

Tässä artikkelissa tuodaan esiin aikuisten perusopetuksessa opiskelien maahanmuuttajataustaisten nuorten näkemyksiä aikuisten perusopetuksesta. Teksti pohjautuu kirjoittajan opinnäytetyöhön, jonka hän teki Porukalla pääosaan -hankkeen alkaessa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä hankkeen kehittämistyötä varten taustatietoa siitä, millaisia olivat maahanmuuttajien kokemukset aikuisten perusopetuksesta. Opinnäytetyö toi esiin maahanmuuttajanuorten näkökulman, mikä osataan viitoitti hankkeen toimintaa ja aikuisten perusopetuksen kehittämistä.

Tässä artikkelissa tuodaan esille opinnäytetyön valikoituja tuloksia. Aluksi työ taustoitetaan kuvaamalla maahanmuuttajien tilannetta aikuisten perusopetuksessa, minkä jälkeen tuodaan esiin tutkimuksen aineisto ja menetelmät sekä työn tulokset ja loppupäätelmät.

Maahanmuuttajaopiskelijat perusopetuksessa

Maahanmuuttajaopiskelijoilla on tutkimusten mukaan haasteita perusopetuksesta suoriutumisessa, mutta maahanmuuttajanuorten kokemuksia on tutkittu vähän. Valtiontalouden tarkastusvirasto (2015) on teettänyt

kattavan tuloksellisuustarkastuskertomuksen maahanmuuttajaoppilaista ja perusopetuksen tuloksellisuudesta. Tarkastuksessa verrattiin maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja kantasuomalaisen oppilaiden perusopetuksen tuloksellisuutta. Kävi ilmi, että erot lukutaidossa ja matematiikassa kantasuomalaisen ja maahanmuuttajien välillä ovat Suomessa suurempia kuin suuressa osassa Euroopan muissa maissa. Maahanmuuttajataustaiset opiskelevat useammin ikäluokkaansa alemmalla luokka-asteella. Tuloksellisuustarkastuskertomuksesta selviää, että maahanmuuttajien kielen oppimisen tukea on lisätty.

Kielen oppiminen on suuri haaste isolle osalle maahanmuuttajataustaisista nuorista. Selvisi, että mitä korkeampi maahanmuuttoikä on, sitä enemmän on tarvetta kielen tukiopetuksella. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015.) Tuloksellisuustarkastuskertomuksessa todetaan myös, ettei perusopetus ole onnistunut tarjoamaan tasa-arvoista opetusta maahanmuuttajataustaisille. Syiksi maahanmuuttajataustaisten heikommalle koulumenestykselle kerrotaan olevan alemmalla vuosiluokalla opiskeleminen, heikompi sosioekonominen tausta, kotona puhuttu kieli ja perusopetuksen tarjoamat riittämättömät mahdollisuudet. Tarkastuskertomuksesta selvisi myös, että työskentelyilmapiiristä maahanmuuttajat eivät

pitäneet yhtä paljon kuin kantasuomalaiset, mutta kaikin muin osin maahanmuuttajat pitivät koulua mielekkäämpänä paikkana kuin kantasuomalaiset. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015.)

Oppilaiden osaamiseen vaikuttaa myös maahanmuuttajan lähtömaa. Maahanmuuttajat tulevat Suomeen eri paikoista, joten myös heidän osaamisen välillä on eroavaisuuksia. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015.) Lähtömaalla on monesti tekemistä maahanmuuttajan oppimistaitojen kanssa, mikä luo erilaiset lähtökohdat maahanmuuttajien välille. Lähtömaa vaikuttaa, koska esimerkiksi niiden koulutusjärjestelmissä on eroja, mikä puolestaan selittää oppimiseen liittyviä asioita. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 7-9.) Kaikki ovat omia yksilöitään ja sellaisina heidät pitäisi myös kohdata. Pitäisi huomioida yksilöiden tarpeet ja antaa yhdenvertaiset mahdollisuudet menestyä perusopetuksessa.

Maahanmuuttajien opiskelussa yhtenä haasteena on opiskeleminen muulla kuin omalla äidinkielellään. Toisella kielellä opiskellessa energiaa kuluu paljon sanaston ymmärtämiseen ja opiskelu vaatii oppilaalta kaksinkertaisen määrän työtä omalla äidinkielellään opiskelemaan verrattuna. (Arvonen, Nurminen & Katva 2009, 69.)

Maahanmuuttajien kokemuksia aikuisten perusopetuksessa on tutkittu Jyväskylässä vuonna 2009 valmistuneessa opinnäytetyössä. Tutkittavana työssä oli Oksa-koulutus (Ohjaavan kasvatuksen aikuislinja), ammattiopiston ja läskykerhon palvelut, lukio sekä peruskoulu. Opinnäytetyössä tutkittiin muun muassa Oksa-koulutuksen tarjoamien palveluiden toimivuutta maahanmuuttajien näkökulmasta sekä maahanmuuttajanuorten erityistarpeiden riittävää huomioimista. (Keinänen & Koponen 2009.) Jyväskylässä toimiva Oksa-koulutus tarjoaa perusopetuksen lisäopetusta sekä aikuisten perusopetusta (Jyväskylän ammattipisto 2017).

Oksa-koulutus sai maahanmuuttajilta paljon positiivista palautetta. Haastateltavat olivat yksimielisiä Oksa-koulutuksen tukiovetuksen hyvästä laadusta. Tukiovetus koettiin yksilöllisemmäksi ja sitä sai enemmän kuin aiemmin peruskoulussa. Lisäksi Oksa-koulutus nähtiin opiskelumuotiivaatiota lisänneenä tekijänä. Opiskelijat myös jaksivat paremmin. Opiskelu koettiin väljemmäksi kuin aiemmin peruskoulussa ja suorituspainetta ei koettu olevan yhtä paljon kuin aiemmin. Yksittäinen haastateltava oli lisäksi kokenut Oksa-koulutuksen auttaneen kavereiden saamisessa, koska hänen kielitaito oli hyvä jo ennestään. Haastatteluun osallistuneet olivat saaneet Oksakoulutuksessa hyviä tuloksia ja päässeet jatko-opiskelemaan. (Keinänen & Koponen 2009, 47-48.)

Aikuisten perusopetus Helsingin aikuislukiossa

Aikuisten perusopetus koostuu alkuvaiheesta ja päättövaiheesta. Alkuvaiheessa varmistetaan, että opiskelijoiden opiskelutaidot ja tiedonhankintakyvyt ovat riittävät päättövaiheeseen siirtymistä varten. Tehtävänä on myös varmistaa opiskelijoiden perustietojen ja -taitojen riittävyys. Aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen tehtäviin kuuluu myös syrjäytymisen ehkäisy sekä mahdollistaa opiskelijoiden yleissivistyksen täydentäminen. (Opetushallitus 2017, 50.) Opiskelu painottuu vahvasti suomen kielen opiskeluun, mutta myös muihin oppiaineisiin tutustutaan ja niitä opiskellaan (Helsingin aikuislukio 2017, 5). Alkuvaihe voi sisältää myös lukutaitovaiheen, jos opiskelija on luku- tai kirjoitustaidoton tai taidot ovat puutteellisia (Opetushallitus 2017, 5).

Lukutaitovaiheessa opiskellaan äidinkielen lisäksi matematiikka, ympäristö- ja luonnontietoa, yhteiskuntatietoutta ja kulttuurintuntemusta (Opetushallitus 2017, 95-108). Aikuisten perusopetuksen päättövaiheeseen

opiskelijat voivat hakeutua eri reittejä pitkin. Opiskelija voi siirtyä päättövaiheeseen esimerkiksi alkuvaiheesta, kotoutumiskoulutuksesta tai toisesta koulusta, jossa perusopetuksen suorittaminen on jäänyt kesken. Oppilaan siirtymässä aikuisten perusopetuksen päättövaiheeseen on tärkeää varmistua, että hän on kykenevä opiskelemaan vaaditulla tasolla ja, että hän hallitsee opetuskielen riittävän hyvin opintojen suorittamiseksi. (Opetushallitus 2017, 111-112.) Opiskelijat saavat ohjausta ja heille laaditaan henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat (Helsingin aikuislukio 2017, 5). Henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa laatiessa huomioidaan laajasti yksilöllisiä tekijöitä. Huomion kohteina ovat esimerkiksi opiskelijan aiemmin suoritettut opinnot, elämäntilanne ja siitä ilmenevät opiskelun tavoitteet ja arvio opiskeluun kuluva ajasta. (Opetushallitus 2017, 32.) Tarve on ymmärrettävästi juuri maahanmuuttajataustaisilla suuri kantaväestöä erilaisten lähtökohtien takia. Aikuisopetus vaikuttaa tarpeelliselta ja uudessa opetussuunnitelmassa on selkeästi pyritty huomioimaan yksilöiden tarpeita.

Helsingin aikuislukiossa maahanmuuttajien määrä on ollut kasvussa ja opetusta onkin pyritty kehittämään heidän tarpeita vastaavaksi. Opiskelijälähtöisyyttä aikuisten perusopetukseen -hanke alkoi lokakuussa 2014 ja seuranta jatkui lukuvuoden loppuun (2015). Hankkeessa tavoitteena oli sähköisen ideapankin luominen, johon kerättäisiin perusopetuksen opiskelijälähtöisiä opiskelumenetelmiä. Hankkeessa toteutettiin myös opiskelijapalautelomake, johon opiskelijat vastasivat sähköisesti. (Opiskelijälähtöisyyttä aikuisten perusopetukseen -hanke 2015.)

Ideapankkiin oli kerätty hyviä menetelmiä, joissa opiskelijälähtöisyys oli selkeästi keskiössä. Menetelmissä hyödynnettiin toiminnallisuutta, keskityttiin reaaliaineen sanaston opettamiseen ja käytettiin tietotekniikkaa oppimisen apuna. (Opiskelijälähtöisyyttä aikuisten

perusopetukseen -hanke 2015.) Mielestäni on tärkeää, että opettamisessa on huomioitu maahanmuuttajien näkökulma, ja, että opetuksen kehittämiseen on puututtu konkreettisilla toimilla. Tämä kehittää kokonaisvaltaisesti aikuisten perusopetusta helpottaen maahanmuuttajaoiskelijoiden oppimista ja tarjoamalla opettajille hyviä työkaluja opettamisen tueksi.

Sähköiseen opiskelijapalautelomakkeeseen tuli vastauksia yhteensä 35. Vastajat olivat aikuisten perusopetuksen 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoita. Helsingin aikuislukion opetuksen tasoa pitivät korkeana tai erittäin korkeana 89% vastanneista. Opettajat saivat kiitosta kärsivällisyydestä asioiden selittämiseen. Suomen kielen opetusta toivottiin lisää. Opiskelijoilta kysyttiin muun muassa mieleisistä opiskelutavoista. Vastanneista 43% koki parhaaksi opiskelutavaksi perinteisen opettajaohitoisen oppimisen, 32% yksin tai parin kanssa työskentelemisen. Vastanneista 37% koki oppivansa parhaiten kuuntelemalla, 29% tekemällä tehtäviä ja 26% lukemalla. (Opiskelijälähtöisyyttä aikuisten perusopetukseen -hanke 2015.)

Vastauksissa on paljon hajontaa, mikä tukee näkemystä siitä, että maahanmuuttajat eivät ole homogeeninen ryhmä. Kotona opiskeluun käytettävään aikaan liittyneessä kysymyksessäkin hajonta on suuri, eikä samannukaisuutta ole havaittavissa. Suomen kielen opiskelun osa oli maininnut helpoksi, mutta sanaston oppiminen oppiaineiden opiskelussa oli haastavaa. Hankkeen opiskelijapalautteen yhteenvedossa todetaan, että kielitietoiseen opettamiseen tulee jatkossakin kiinnittää enemmän huomiota. (Opiskelijälähtöisyyttä aikuisten perusopetukseen -hanke 2015.) Kielitietoisella opetuksella tarkoitetaan oppimisstrategioiden tukemista (Opetushallitus 2011, 14).

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineistona ovat toiminnalliset haastattelut, joita tehtiin aikuisten perusopetuksen opiskelijoille ennen hankkeen käynnistymistä. Opiskelijat eivät olleet Porukalla pääosaan -hankkeen opiskelijoita.

Haastattelut toteutettiin toiminnallisina ryhmähaastatteluina. Koska haastateltavat olivat maahanmuuttajataustaisia, joilla oli puutteellinen suomen kielen taito, haastattelun teemojen ymmärtämistä tuettiin eri tavoin. Haastattelun tueksi rakennettiin selkeällä suomen kielellä kirjoitettu teemalista, jonka ideana oli tukea keskustelunaiheiden sisällön ymmärtämistä. Lomake jaettiin kaikille haastatteluun osallistuville ja jokainen kysymys käsiteltiin yhteisesti ryhmähaastattelun aikana. Haastateltavat saivat esittää lisäkysymyksiä käsiteltävään teemaan liittyen. Haastattelija pyrki haastattelun aikana jatkuvasti varmistamaan, että kaikki ymmärsivät käsiteltävät asiat.

Tietoa kerättiin myös kyselylomakkeen avulla, jossa kysymysten vastausasteikko oli 1-5. Kyselyssä huomioitiin kielitaidon puutteet ja asteikkoon sisällytettiin arvoa kuvaavat hymiöt havainnollistamaan vastausvaihtoehtoja. Ryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä yhdeksän nuorta. Ryhmähaastatteluja toteutettiin kaksi, joista toiseen osallistui viisi ja toiseen neljä nuorta. Haastateltavat opiskelivat aikuisten perusopetuksen eri vaiheissa. Haastatelluista naisia oli kolme ja miehiä kuusi. Haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi heistä ei tuoda esiin tarkempia tunnistetietoja. Molempien ryhmien haastattelutilanteet kestivät noin 75 minuuttia. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.

Tulokset

Haastattelun ensimmäisenä teemana oli opiskelijoiden viihtyminen Suomessa. Haastateltavat toivat esiin viihtyvän Suomessa, mutta ikävänä asiana pidettiin suomalaisten ystävien puutetta. Nuoret totesivat, että suomalaisten ystävien saaminen olisi tärkeää kielen opiskelussa ja auttaisi erityisesti puhekielen oppimisessa. Myös asioiminen julkisten palveluiden parissa koettiin hankalaksi, koska suomen kielen taito on puutteellista.

Puhuttaessa kouluviihtyvyydestä haastateltavat kertoivat kokevansa koulun mieleiseksi paikaksi olla ja opiskella. He mainitsivat, että kouluun on kiva tulla ja luokassa on hyvä ilmapiiri, eikä kiusaamista esiinny. Nuoret kertoivat aina tarvittaessa auttavansa toisiaan oppitunneilla. Haastatelluista nuorimmat mainitsivat, että olisi mielekkäämpää, jos luokalla olisi enemmän nuoria opiskelijoita. Tällä he viittasivat siihen, että heidän mielestään on helpompi saada kavereita saman ikäisistä kuin vanhemmista opiskelijoista.

Opettajat saivat nuorilta paljon kiitosta ja kehuja. Nuoret kokivat saavansa tarvittaessa apua ja ohjausta opettajilta. Myös Helsingin aikuislukio opiskeluympäristönä todettiin hyväksi. Kyselyssä seitsemän vastasi viihtyvän koulussa todella paljon tai melko paljon. Yksi nuorista valitsi kohdan ”En osaa sanoa” ja yksi jätti kohdan tyhjäksi.

Opetusta on neljänä päivänä viikossa ja lähes kaikki pitivät opetuksen määrää hyvänä tai sopivana. Syiksi mainittiin esimerkiksi se, että kun on yksi vapaapäivä, jää riittävästi aikaa kotitehtäville. Opetukseen kaivattiin myös käytännön asioiden opettelua. Eräs haastateltava mainitsi tietokonetaitojen oppimisen olevan tärkeää esimerkiksi työhaussa ja työelämässä. Hän kertoi olleensa aiemmin työelämässä sellaisessa paikassa, jossa hän oppi tietotekniikkaa. Hän oli tajunnut, että tietotekniikkaa tarvitaan

monessa eri työpaikassa ja olisi tulevaisuuden kannalta hyödyllistä, jos tietotekniikkaa tuntisi jo ennen työnha-
kua.

Osa haastateltavista kaipasi liikuntaa ja osa taideaineita. Oppiaineista vaikeiksi mainittiin erityisesti matematiikka, fysiikka ja kemia. Nuoret toivoivat lähes yksimielisesti, että opettajat opettaisivat hitaammin, viitaten matematiikan opetukseen. Myös avustajaa kaivattiin matematiikan tunneille. Muista oppiaineista on vaikea tehdä suoria tulkintoja, koska nuorten vastaukset vaihtelivat paljon. Osa piti fysiikasta ja kemiasta, toiset kokivat sen vaikeaksi ja vähemmän mieleiseksi.

Haastateltavat toivat esiin pitävänsä eniten opettaja-
johtoisesta opiskelusta. He pitivät myös sanelu- ja kirjoitusharjoituksista, mutta erityisen tärkeänä pidettiin keskusteluharjoituksia ja puhumisen opettelua. Kuunteluharjoitukset koettiin haastavaksi. Osa oli sitä mieltä, että itsenäinen työskentely on hyvä tapa oppia ja apua saa kysyttäessä. Haastattelussa ilmeni, että kaikki eivät pitäneet samanlaisista opetusmetodeista ja eräs haastateltavista totesikin, että ryhmässä on paljon tasoeroja: ”Mulla ei ole kokemusta koulusta, mä en ole ikinä ollut koulussa, ja toinen on käynyt aiemmin koulussa. Me ollaan erilaisia täällä, eri ihmisiä.”

Haastatteluista välittyi nuorten korkea opiskelumotivaatio. Suomen kielen opiskelusta pidettiin, mutta se todettiin yleisesti vaikeaksi oppia, etenkin kielioppi. Nuoret totesivat, että opetus on painottunut paljon kirjoittamiseen ja kieliopillisiin asioihin, mutta paljon toivottiin keskusteluharjoituksia. Useaan otteeseen korostettiin suomalaisten kavereiden tärkeyttä suomen kielen oppimisessa. Vastauksista käy ilmi, että muiden oppiaineiden opiskelu on hankalaa, koska niiden opiskelu suomen kie-
lellä on vaikeaa.

”Sä voit sanoa mulle jotain, mä tiedän sen mut mä en uskalla puhuu tai niinku mä en uskalla nostaa mun voice, kun mä tiedän että tulee jotain virheitä joskus. Mutta jos sä harjoittelet ja puhut ihmisten kanssa se auttaa”

”Opettaja puhuu yksin mutta ei ole paljon keskustelua. Esimerkiksi jos opettaja sanoo nyt kaikki tekevät keskustelun, esimerkiksi iltalehti, mitä tapahtui iltalehti eilen? Keskustele, lue sanomalehti ja kerro. Se on hyvä mutta ei tehdä täällä.”

Vastauksista voi päätellä, että nuoret ymmärtävät hyvin koulutuksen merkityksen Suomessa. He kertoivat opiskelevansa aikuisten perusopetuksessa, koska perusopetuksen päättötodistus on tärkeä Suomessa. He tiedostivat, että perusopetuksen suorittaminen avaa mahdollisuudet jatko-kouluttautumiseen ja helpottaa työhaussa. Eräälle nuorelle sanottiin työhaussa, että hän puhuu riittävästi suomea, mutta ilman todistusta ei pääse töihin. Hän opiskelee, jotta pääsisi ammattikouluun opiskelemaan haluamaansa alaa ja sitä kautta työllistymään. Kaikilla oli jokin päämäärä ja unelmia tai tavoite ja syy sille, miksi haluavat suorittaa perusopetuksen oppimäärän.

Yhteenveto ja kehittämissuhteet

Tuloksien pohjalta voidaan päätellä, että maahanmuuttajanuorilla on positiivinen asenne opiskeluun ja viihtyvyys koulussa on korkealla tasolla. Kokemukset koulusta ovat pääosin positiivisia. Yleinen ilmapiiri ja koulunkäyntihalukkuus ovat hyvällä tasolla, sekä opiskelu koetaan mielekkääksi. Haastatelluilla on korkea motivaatio oppia suomen kieli ja pärjätä koulussa. Opettajat ovat pidettyjä ja he tarjoavat riittävästi ohjausta. Helsingin aikuislukiossa on onnistuttu hyvin oppilaanohjauksessa.

Haastatellut tiedostavat opiskelun tärkeyden suomalaisessa yhteiskunnassa. Yleisesti vastauksista on pääteltävissä, että nuoret ovat hyvin luottavaisia ja määrätietoisia tulevaisuuden suhteen. Haastatellut antavat positiivisen vaikutelman opiskelustaan aikuisten perusopetuksessa, kun asioista puhutaan yleisellä tasolla. Tästä huolimatta he kohtaavat opetuksen sisällä haasteita.

Tuloksista selkein huomio ilmenee puhuttaessa suomen kielen opiskelusta sekä opiskelusta ylipäätään. Kielitaidon oppiminen on maahanmuuttajanuorille suuri haaste, joka vaikuttaa koko perusopetuksen suorittamiseen. Voidaan todeta, että suomen kielen oppiminen on aikuisten perusopetuksessa kaiken ytimessä. On haastavaa oppia eri oppiaineita, jos suomen kielen ymmärtäminen on hankalaa. Suomen kielen oppimisen haasteet eivät ole sinällään yllättävä tulos. Tätä tukee Valtiontalouden tarkastusviraston (2015) tuloksellisuustarkastuskertomus, jossa todettiin suomen kielen oppimisen olevan haaste monelle maahanmuuttajanuorelle ja mitä vanhempana henkilö on saapunut Suomeen, sitä enemmän suomen kielen tukiopetukselle on tarvetta. Myös Opiskelijälähtöisyyttä aikuisten perusopetukseen -hankkeen (2015) opiskelijapalautteen yhteenvedossa todettu näkemys kielitietoiseen opetukseen panostamisesta tukee opinäytetyöni tulosta kielen oppimisen vaikeuksista ja sen vaikuttavuudesta koko aikuisten perusopetuksessa opiskeluun. Lisäksi Oksa-koulutuksesta tehdyt johtopäätökset tukevat näkemystä siitä, että kielitaidolla ja sen oppimisella on iso merkitys aikuisten perusopetuksen suorittamisessa.

Haastattelemani nuoret esittivät selkeät näkemyksensä toivomistaan opiskelutavoista suomen kielen opiskelussa. Toisaalta tällä hetkellä käytettävistä opetustavoista, kuten kirjoittamisesta ja sanelusta pidettiin jonkin verran, mutta eritoten puhumisen harjoituksia toivottiin lisää. Haastatellut pitävät suomen kielen opiskelusta, mut-

ta eivät ole täysin tyytyväisiä opiskelutapoihin. Nuoret kertoivat suomen kielen opiskelun painottuvan itseään toistavaan tapaan. Voidaan päätellä, että nuoret toivovat opetukseen enemmän monipuolisuutta.

Haastatteluista tulee esiin myös huoli opiskeluryhmien sisällä olevista tasoeroista opiskelutaidoissa. Tasoerot syntyvät, koska maahanmuuttajanuoret tulevat hyvin vaihtelevista taustoista ja koulutustausta on vaihteleva. Kuten Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuuskertomustarkastuksessa (2015) todettiin, on maahanmuuttajien lähtömaalla vaikutusta oppimiseen. Tämä on haaste aikuisten perusopetukselle ja tukee näkemystäni siitä, että maahanmuuttajanuoret pitää kohdata yksilöinä heidän tarpeensa huomioiden. Aikuisten perusopetusta järjestävillä tahoilla ei ole kuitenkaan aina riittäviä resursseja erojen huomioimiseen.

Maahanmuuttajanuorten yksilölliset tarpeet on tärkeä huomioida aikuisten perusopetuksessa henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laatimisvaiheessa. Aikuisten perusopetukseen on olennaista sisällyttää monipuolisia opetusmenetelmiä ja toiminnallisuutta. Kielitaidon tukemisen merkitys on tärkeä tunnistaa. Oppilaitoksella on mahdollisuus tukea nuoren verkostoitumista suomalaiseseen yhteiskuntaan ja tähän olisi hyvä kiinnittää huomiota. Suomalaiset ystävät ja kontaktit ovat tärkeitä kielen oppimisessa ja kotoutumisessa. Myös ammattilaisten, esimerkiksi nuorisotyöntekijöiden osaamisen hyödyntämistä maahanmuuttajien opiskelun tukena, kotoutumisessa ja verkostoitumisessa voisi hyödyntää enemmän.

Lähteet

Arvonen, Anu & Nurminen, Anne & Katva, Liisa 2009. Maahanmuuttajanuori ja oppimisen haasteet – näkökulmia oppimisvaikeuksien tunnistamiseen. Teoksessa Leena Nissilä, Hanna-Mari Sarlin (toim.) Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet. 3. painos. Helsinki: Opetushallitus, 64-93.

Helsingin aikuislukio 2017. Perusopetuksen opinto-opas 2017-2018. Helsinki: Helsingin aikuislukio.

Opetushallitus 2011. Maahanmuuttaja oppiryhmässäni. Viitattu 17.11.2017. http://www.oph.fi/download/138123_Maahanmuuttaja_opetusryhmassani.pdf

Opetushallitus 2017. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Perusopetus. Oppivelvollisuus ja koulupaikka. Viitattu. 17.11.2017. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppivelvollisuus_ja_koulupaikka

Opiskelijälähtöisyyttä aikuisten perusopetukseen -hanke 2015. HAL perusopetus - hanke. Viitattu. 5.4.2017. <https://sites.google.com/site/halperusopetushanke/home>

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015. Tuloksellisuustarkastuskertomus. Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 12/2015. Helsinki. Viitattu 5.4.2017. https://www.vtv.fi/files/4801/12_2015_Maahanmuuttajaoppilaat_ja_perusopetuksen_tuloksellisuus.pdf

Paimenia ja portinvartijoita – Porukalla pääosaan -hanke Helsingin aikuislukion silmin

Katri Hyrsky

Kun Helsingin aikuislukio lähti mukaan Porukalla pääosaan -hankkeeseen, ei koulussa ehkä kukaan osannut aavistaa mitä kaikkea se toisi mukanaan. Ja niinhän sen kuuluu ollakin, kun lähdetään kokeilemaan jotain uutta. Hanketoiminnasta ei Helsingin aikuislukiolla ollut entuudestaan kokemusta.

Tämä teksti on kirjoitettu hankkeen toisen lukuvuoden alkaessa, ja se kertoo tunnelmista hankkeen keskivaiheista Helsingin aikuislukion näkökulmasta. Porukalla pääosaan -hanke käynnistyi keväällä 2017 yhteisen suunnittelutyön merkeissä. Ensimmäisissä yhteisissä suunnitelmissa puhuimme Humakin lehtoreiden Tiina Valkendorffin ja Terhi Dahlmanin kanssa tunteella ja kokemuksella siitä, miten tärkeää erityisesti maahanmuuttajataustaisia nuoria on saada tuntemaan onnistumisen kokemuksia: minä osaan, minä pystyn, sittenkin!

Helsingin aikuislukiossa on kokemusta aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksesta, mutta aiempina vuosina opiskelijat olivat tyypillisesti asuneet Suomessa jo melko pitkään. Monet heistä olivat jo hyvin kotoutuneita ja kielivaikeuksistakin huolimatta melkoisen itsenäisiä ja omatoimisia opiskelijoita.

Porukalla pääosaan hankkeen ryhmä oli erilainen, sillä opiskelijoiksi valittiin nuoria, vasta Suomeen saapuneita maahanmuuttajia. Nuorten kanssa toimittaessa moni asia on toisin. Opiskeluun vaikuttaa myös se, missä vaiheessa kotoutumisprosessi on. Nuorten maahanmuuttajien elämässä on meneillään kaikkea muutakin, ja opettajien näkökulmasta voi toisinaan vaikuttaa siltä, että koulu ei ole aina ensimmäisenä mielessä.

Ensimmäisenä keväänä tärkein asia oli opiskelijoiden valinta Porukalla pääosaan hankkeeseen. Opiskelumahdollisuudesta tiedotettiin Helsingin ja lähialueiden peruskouluja, ja informaatiota välitettiin myös esimerkiksi nuorisotaloille ja järjestöihin. Kun valitsimme opiskelijoita Porukalla pääosaan -hankkeen opiskelijaryhmään mukaan, keskustelimme valintakriteereistä ja päädyimme siihen, että tärkein kriteeri oli nuoren oma motivaatio ja kiinnostus taiteeseen. Haastattelimme kaikki hakijat ja pyrimme saamaan kokoon ryhmän, jossa olisi motivoituneita ja taiteesta kiinnostuneita opiskelijoita.

Opiskelun alettua sitoutuminen opiskeluun ja sisukkuus veivät eteenpäin niitäkin, joilla koulutaustaa ja osaamista ei ollut yhtä paljon kuin toisilla. Ei se silti helppoa ollut. Vähitellen minullekin valkeni, että Porukalla pääosaan

ryhmän nuoret ovat tosiaan nuoria ja siten erilaisia opiskelijoita kuin vanhemmat opiskelijat, joihin meillä opilaitoksessa oli totuttu. Nuorille opiskelijoille tärkeää ovat kaverit ja kannustus. Eräs opettaja kuvailikin, että toisinaan nuoret maahanmuuttajat saattavat kiinnittyä opettajaan kuten pienet tipuset kanaemoon. Vaikka se kuulostaa kovin herttaiselta, tällaisesta heräsi pelko siitä, miten aikuisten koulu tällaiseen tarpeeseen pystyisi vastaamaan. Olisiko meidän koulustamme siihen?

Onneksi emme olleet kouluna yksin. Humanistisen ammattikorkeakoulun nuorisotyöhön suuntautuvat yhteisöpedagogit todella osasivat asiansa. Kuin paimenet he ovat kulkeneet opiskelijoiden vieressä, tukeneet heitä opinnoissaan ja katsoneet heidän peräänsä. Hoivaus ja huolenpito onkin se, mitä monet nuoret opiskelijat tarvitsevat. Yhteisöllisyyden tunnetta ryhmässä vahvistivat myös lukuisat kulttuuritapahtumat, joihin Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon opiskelijat heitä veivät. Lisäksi heidän suunnittelemansa yhteiset tapahtumat, kuten joulujuhla ja kevätjuhla, vahvistivat me-henkeä koko kouluyhteisössämme.

En yhtään epäile, etteikö tämä osuus hankkeesta olisi onnistunut erityisen hyvin. Kysymys, johon meidän kouluna piti vastata, oli silti olemassa: miten me mahdollistamme opinnoissa etenemisen tälle ryhmälle, jonka oppiminen tapahtuu pitkälti luokkahuoneen ulkopuolella? Sillä melkein heti kun ryhmä oli saatu kasaan ja opetus oli alkanut, me jouduimmekin päästämään nämä nuoret maailmalle, kaupungille: Ryhmäteatteriin, Kontulan nuorisotalolle, kulttuuritapahtumiin, museoihin, luontoon. Ja aika harvoin meidän opettajamme kulki vieressä.

Vieressä kulkemisen sijaan me odotimme koululla kuin portinvartijat kysellen huolestuneina: mitä osaamista on kertynyt, millä arvosanalla? Ja vaikka laaja-alaista osaamista, jota uudessa opetussuunnitelmassa kuvataan, olisi

kertynytkin roppakaupalla, ei siitä yksinään juuri kurssisuorituksia kerry. Koska tämä oli meille uutta, emme tieneet, miten olisiärkeintä käytännössä ja konkreettisesti opiskelijoiden osaamista hankkia ja koulun sitä tunnustaa. Tällainen tilanne voi huolestuttaa myös opiskelijoiden perheitä ja tukijoukkoja: Oppivatko nuoret sitä mitä pitää? Miksi kurssisuorituksia ei tule samalla tavalla kuin perinteisessä opetuksessa?

Välillä tarvitsimme lisää uskoa siihen, mitä olimme tekevässä. Silloin piti palata perusasian äärelle: Mitä on oppiminen? Lasketaanko oppiminen tunteina, jotka opiskelija istuu pulpetissa ja toistaa loppukokeessa oppimaansa ulkoa? Vai onko oppiminen jotain muuta, jotain enemmän? Tämä toki onkin jo vanha tuttu puheenaihe koulussa. Sen pohtiminen kuitenkin auttoi matkan varrella, ja projektin toisen lukuvuoden alkaessa oltiin jo monesta kokemuksesta viisastuneita. Ehkä meidän piti myös peruuttaa jonkin verran taaksepäin, ohjata nuorten porukka takaisin myös pulpetteihin, oppikirjojen pariin ja opettajan valvovan silmän alle. Sillä mitä kaikkea oppiminen ja yleissivistys ovatkaan, työtä ne silti vaativat ja aikaa niihin menee myös.

Peruskoulun suorittaminen ei ole mikään pikku juttu opiskelijalle, ja uusi opetussuunnitelma todella haastaa koulun muuttamaan. Muistelenkin, että muutama vuosi sitten toisteltiin hokemaa ”ilon kautta”, kun puhuttiin muutoksesta. Meillä perusopetuksessa se on ehkä käännytyssä muotoon ”kivun kautta”, mikä tosin taitaa tehdä lopulta kaikesta vielä nautinnollisempaa.

Kirjoittaja toimii Helsingin aikuislukiossa virka-apulaisrehtorina ja on ollut mukana hankkeessa Helsingin aikuislukion aikuisten perusopetuksen edustajana ja yhteyshenkilönä.

Terveisiä Helsingin aikuislukiolta – pohdintoja hankkeen päättyessä

Katri Hyrsky & Yolanda De León Mata

Yhdessä, kokeilevasti, oppien. Näillä toimintatavoilla Helsingin kaupungin Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla kehitetään osaamista. Nämä sanat tulivat todeksi myös meidän koulullemme toimiessamme yhteistyökumppanina Porukalla pääosaan -hankkeessa. Hanke mahdollisti meille kokeilun, jossa tuli onnistumisia ja epäonnistumisia. Paras onnistuminen oli tietenkin se, että hankkeen nuorista suurin osa sai lopulta päättötodistuksen. Matkan varrella jännitimme tätä moneen kertaan; nuorille oli välillä haastavaa tehdä taideprojektia päivisin ja opiskella vielä iltakursseillakin.

Välillä täällä Helsingin aikuislukiossa opettajat olivat huolissaan, voivatko nuoret oppia mitään, jos eivät käy oppitunneilla. Toisaalta välillä myös nuoret itse tuntuivat kaipaavan takaisin kouluun, jossa ”sinä opetat ja minä opin” -kuvio on niin selkeä ja vastaansanomaton. Epäilijöille ja kriitikoille oli vaikea sanoa, että teemme tätä koska haluamme kokeilla jotain uutta. Mutta juuri siitä oli kyse.

Hankkeen nyt loppuessa voidaan sanoa, että meillä kouluna on nyt rutkasti enemmän ymmärrystä siitä, miten hiljattain maahan muuttaneiden nuorten itsetuntoa, rohkeutta, yhteiskunnallista aktiivisuutta ja oman äänen löy-

tämistä voidaan vahvistaa. Tämä voimaantuminen ei välttämättä tapahdu koulussa, jos koulunkäyminen vieraalla kielellä on jo muutenkin haastavaa. Voi olla, että opettajan edessä oman todellisen minän tai elämäntilanteen paljastaminen ei vain tule kyseeseen. Pahimmillaan koko opiskelu voi olla näytelmää, jossa toinen yrittää kovasti opettaa ja toinen yrittää kovasti näytellä osaavansa.

Opettajat ovat maahanmuuttajille suuria auktoriteetteja, ja on vain hyvä, jos koulu avautuu myös muunlaisille osajille, kuten Porukalla pääosaan -hankkeessa tehtiin. Humakin yhteisöpedagogiopiskelijat tukivat hankkeen aikana nuoria esimerkiksi läksyjen tekemisessä ja ratkoivat heidän kanssaan myös muita elämisen haasteita.

Nuorista suurin osa oli hiljattain maahan muuttaneita, ja he tarvitsivatkin monenlaista ohjausta. Tämä tuki ja ohjaus auttoi nuoria sitoutumaan koulutyöhön ja lisäksi kasvatti luottamusta koko suomalaiseen yhteiskuntaan. Voinkin ilolla todeta, että näitä Humakin koulunuorisotyöntekijöitä ja kulttuurintuottajaosajia meidän koulusamme nyt korvaa monikielinen ohjaaja, jonka työnkuvaa edelleen kehitettäessä ovat tämän hankkeen kokemukset olleet meille todella arvokkaita.

Hankkeen myötä koulumme on päässyt mukaan uusiin verkostoihin. Verkostoitumista on monen tasoista ja osa siitä voi – valitettavasti – olla vain suunnitelmiin kirjattua ja siten hieman näennäistä, perustuen aiemmin luotuihin kontakteihin, jotka eivät ole enää eläviä. Porukalla pääosaan -hankkeen kautta olemme siirtyneet puheista tekoihin ja meillä on nyt uusia kumppaneita, joilla on kasvot, joiden toimintaa tunnemme ja joita on helppo lähestyä. Olemmekin suunnittelemassa uusia hankkeita saman aihealueen tiimoilta Humakin kanssa ja lisäksi jatkamme yhteistyötä taidekumppaneiden kanssa.

Porukalla pääosaan -hankkeessa opiskelevat nuoret tekevät osan aikuisten perusopetuksen koulutöistään pajamuotoisesti. Taideprojektit vievät aikaa, ja pajatyöskentely kehitettiin koulutehtävien tukemista varten. Esimerkiksi opettajien antamat itsenäiset tehtävät jäivät pajassa tehtäväksi. Tämä pajatyöskentely, jossa nuoria saatettiin tukea kullekin haasteellisessa ja ajankohtaisessa asiassa, havaittiin hyväksi toimintamalliksi. Pajatyöskentely onkin suunnitelmien mukaan tulossa Helsingin aikuislukioon jätäkseen. Nyt uuden opiskelijaryhmän kanssa olemme laittaneet lukujärjestyksiin ja kurssitarjontaan kurssin, joka toistaiseksi kulkee vain nimellä ”paja”. Pajassa jokainen opiskelija saa tehdä omia oppimistehtäviään tai koko ryhmä suunnitella ja toteuttaa omaa projektiaan. Pajaa vetämässä on meillä vuoroin opintojen ohjaaja, monikielinen ohjaaja tai aineenopettaja. Pajatyöskentelyn kautta jokaisen on helpompi kulkea omaa henkilökohtaista oppimisen polkuaan.

Porukalla pääosaan hankkeen nuorten oppimisympäristönä oli koko kaupunki. Osallistumalla kulttuuritapahtumiin he pääsivät tarkastelemaan suomalaista yhteiskuntaa lähempää ja samalla he myös oppivat suunnistamaan Helsingissä.

Hankkeessa kehiteltiin Taide- ja kulttuuripassi -tuotetta myös muille maahanmuuttajataustaisille opiskelijoillemme. Olemmekin nyt ottaneet tämän Kulttuuripassin mukaan omaan kurssitarjontaan. On todella tärkeää, että maahanmuuttajanuoria ja -aikuisia vähän houkuttelen ”patistetaan” lähtemään kodin piiristä ulos yhteiskuntaan ja osallistumaan erilaisiin tapahtumiin. Tämä varmasti auttaa lisäämään heidän yhteenkuuluvuuden tunnettaan kantaväestöön ja edesauttaa myös suomen kielen oppimista.

Kun kaikkea hankkeessa tehtyä katsoo taaksepäin kokemusta rikkaampana, näkee nyt monia asioita, joita ei kiireen keskellä ehtinyt. Kouluna meidän tehtävämme oli kaiketi keskittyä laskemaan kurssisuorituksia ja jännittämään päättötodistusten puolesta. Näissä hetkissä kaikki muu kuin koulu tuntui ylimääräiseltä ja turhalta. Vasta kun näimme nuorten nousevan Ryhmäteatterin tai Kiasman lavalle, heräsimme siihen, että jotain todella erityistä oli tehty myös koulun ulkopuolella. Ja siitäkin huolimatta, kokeilusta oppineena, tiedämme nyt, että kaiken uuden tekemisen keskelläkin myös koululla kouluna on aivan oma erityinen paikkansa. Pulpettiin istuminen, koulukirjan avaaminen ja läksyjen tekeminen on edelleen tärkeää. Opettaja saa yhä opettaa ja opiskelijat haluavat tulla opetetuiksi.

**Toiminnallinen
opiskelu ja
opintojen tuki**

Nuorisotyötä Porukalla pääosaan -hankkeessa

Judit Kemppilä

Johdanto

Porukalla pääosaan -hankkeen tavoitteena oli tukea aikuisten perusopetuksessa opiskelevia nuoria hyödyntäen nuorisotyön menetelmiä. Tavoitteena oli tukea opiskelijoiden ryhmäytymistä ja luoda myönteistä opiskeluilma-
piiriä sekä tukea opiskelumotivaatiota, elämänhallintaa ja aktiivista kansalaisuutta.

Porukalla pääosaan -hankkeen kohderyhmänä olivat 17–29-vuotiaat maahanmuuttajanuoret, joilla ei ole peruskoulun oppimäärää suoritettuna. Nuoret opiskelivat Helsingin aikuislukiossa peruskoulua osana Porukalla pääosaan -hanketta. Hankkeen aloittaessa nuoret olivat asuneet Suomessa vasta pari vuotta.

Tässä artikkelissa tarkastellaan nuorisotyötä ja nuorisotyön merkitystä Porukalla pääosaan -hankkeessa. Artikkelin pohjautuu kirjoittajan opinnäytetyöhön, jonka hän teki Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogikoulutuksessa vuonna 2018. Kirjoittaja toimi ohjaajana Porukalla pääosaan -hankkeessa ensimmäisen lukuvuoden ajan.

Artikkelissa kuvataan nuorisotyön toimintamalleja ja selvitetään, millaisia kokemuksia nuorisotyöstä ja eri toimintatavoista hankkeessa opiskelevilla nuorilla oli. Lisäksi artikkelissa tuodaan esille, millaisia kokemuksia

opiskelijoilla oli Porukalla pääosaan -hankkeen erilaisista oppimisympäristöistä. Tekstissä esitetyt näkemykset pohjautuvat Porukalla pääosaan -hankkeessa opiskelleiden nuorten vastauksiin sekä kirjoittajan havaintoihin.

Nuorisotyön toteutus Porukalla pääosaan -hankkeessa

Nuorisotyössä, esimerkiksi toiminnallisten menetelmien kautta, tapahtuu paljon sekä non-formaalia että informaalia oppimista (Höylä 2018, 2). Informaali oppiminen merkitsee arkioppimista. Sitä tapahtuu usein sattumanvaraisesti ja sellaisissa tilanteissa, joita ei ole suunniteltu oppimistapahtumiksi. Oppimistilanne on tällöin oppijan itsensä laukaisema, ja siinä korostuu oppijan toimijuus ja vapaus. (Pedagogiikkaa netissä 2018.)

Nuorisotyön yksi keskeinen toimintamalli Porukalla pääosaan -hankkeessa oli kerran viikossa toistuva nuorisotalopäivä. Nuorisotalopäivinä hankkeen opiskelijat kävivät ohjaajan kanssa läpi paitsi kouluun liittyviä asioita ja saivat opintoihin tukea, myös paljon muuta. Keskiviikokopäivien ohjelmaan kuuluivat: mindfulness-harjoitukset, ryhmäytymisaktiviteetit, opiskeluun liittyvät ajankoh-
taiset asiat ja vaihtuvat teemat, taidekasvatus, vierailut,

kaupassa käynti ja välipalan valmistaminen ja yhteinen välipalaketki. Nuorisotalo oli tuolloin varattu vain hankkeen nuorten käyttöön, ja paikalla oli aina joku nuorisotalon henkilökuntaan kuuluva sekä hankkeessa toimiva ohjaaja.

Hankkeessa toteutettua nuorisotyötä suunniteltiin osin Helsingin aikuislukion opetus suunnitelman pohjalta. Ajatuksena oli, että nuorisotyön keinoin voidaan käydä läpi myös peruskoulun oppisisältöjä ja tavoitteita sekä tunnistaa hankittua osaamista osaksi perusopetusta. Näitä oppiaineita olivat yhteiskuntaoppi, terveystieto, suomen kieli ja kuvaamataito. Näissä aineissa oli sisältöjä, jotka kuuluvat myös nuorisotyön kenttään ja yhteisöpedagogin asiantuntemukseen.

Aineisto

Porukalla pääosaan -hankkeessa opiskeli eri vaiheissa reilu parikymmentä nuorta. Hankkeessa nuorille tehtiin toiminnallinen ryhmähaastattelu ja selvitettiin heidän näkemyksiään nuorisotyöstä. Haastattelu tehtiin pienryhmissä, mikä oli toimiva menetelmä, sillä nuoret saivat apua samankielisiltä ja pystyivät yhdessä auttamaan toisiaan kysymysten ymmärtämisessä.

Toiminnallisen ryhmähaastattelun aluksi nuorille ohjattiin haastatteluun valmistava keskittymisharjoitus. Harjoituksessa tehtiin mielikuvamatka, jossa pohdittiin kulunutta taivalta koulunuorisotyön parissa sekä myös tulevia toiveita sen suhteen. Valmistavan harjoituksen jälkeen nuoret jaettiin kolmeen ryhmään suomen kielen tason mukaan. Toiminnallinen haastattelu oli eräänlainen rastirata, jonka jokaisella pisteellä oli tehtäväjulisteita. Julisteita oli viidestä eri aiheesta, jotka liittyivät niihin toimintoihin, joita nuorisotyössä oli tehty: toistuvat rutiinit, vaihtuvat teemat, vierailut, taidekasvatuksen kurssi.

Lisäksi yksi teema käsitteli nuorten toiveita nuorisotyöpäivien sisällöiksi jatkossa.

Jokaisessa julisteessa oli sekä kuvaa että tekstiä. Kuvien oli tarkoitus avata julisteiden sanoja sekä muistuttaa koulunuorisotyön parissa koetuista asioista. Julisteiden yhteydessä oli pääasiassa väitteitä. Mikäli nuori oli väitteen kanssa samaa mieltä, hän laittoi väitteen perään rastin. Mikäli hän oli eri mieltä, hän ei laittanut mitään. Jokaisella rastilla oli myös post-it-lappuja, joihin sai kirjoittaa vapaita kommentteja kussakin julisteessa esiintyvistä asioista. Näiden lisäksi jokaisella rastilla oli liimattavia emojeeja, joita sai kiinnittää julisteisiin. Emojit kuvasivat tunteita, ja niiden tarkoitus oli tukea nuorten mielipiteenilmaisua. Kolmelle pienryhmän vetäjälle, itseni mukaan lukien, olin tehnyt apusanalistat, joista nuoret voisivat halutessaan etsiä sanoja mielipiteidensä ilmaisuun.

Nuorten näkemyksiä nuorisotyöstä opiskelun tukena

Nuoret saivat esittää näkemyksiään toteutetuista nuorisotyön toimintamuodoista. Tässä esitellään nuorten näkemyksiä kolmesta aktiviteetista: Selkoudutiset ja keskustelu, välipala, vaihtuvat teemat. Lisäksi tuodaan esille nuorten toiveita nuorisotyölle.

Uutiset

Selkoudutisten lukeminen yhdessä, niiden kuunteleminen ja niistä keskusteleminen oli yksi nuorisotalopäivien toistuva rutiini. Ajankohtaisia uutisia on luettu tai kuunneltu Ylen selkosuomi-sivustolta, tai tarkasteltavaksi on valittu muita tärkeitä aiheita esimerkiksi terveyteen ja hyvinvointiin liittyen.

Kaikki vastaajat ovat olleet sitä mieltä, että uutisten läpikäymisestä on opittu suomen kieltä sekä uusia asioita Suomesta, suomalaisuudesta ja suomalaisesta yhteiskunnasta. Uutisista keskustelu oli ollut tärkeää. Lisäksi kaikki vastaajat kertoivat näiden lisäksi oppineensa myös jotain muuta uutta. Lähes jokainen oli vapaa-ajallaan alkanut seurata suomenkielisiä uutisia.

Välipalataut

Porukalla pääosaan -hankkeen yksi toistuva rutiini nuorisotalopäivinä oli välipalaketki. Nuorista suurin osa oli sitä mieltä, että yhteiset ruokailut kauppareissuineen ja valmisteluineen ovat tarjonneet mukavia keskusteluhetkiä ohjaajan sekä toisten nuorten kanssa. Ruokailu ja siihen liittyvä ajanvietto on tarjonnut nuorille vapaa-aiheita kohtaamisen hetkiä ohjaajien kanssa, ja lisäksi tukenut ryhmän yhteisöllisyyttä. Vapaa-aiheiset kohtaamiset ja yhteisöllisyyden tuki sisältyvät molemmat koulussa toteutettavaan nuorisotyöhön (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 29).

Toisaalta nuorista alle puolet toi esiin, että yhteiset ruokailut ovat hyväksi ryhmähengelle. Ohjaajien mielestä kuitenkin vaikutti siltä, että nuoret pitivät ruokailutauoista ja keskustelivat aktiivisesti yhdessä. Toisaalta nuorten näkemys voi selittyä myös puutteellisella kielitaidolla. Vaikka nuorilla oli haastattelussa apuna ohjaaja, joka tarvittaessa pystyi avaamaan väitteitä ja termejä selkeämiksi, saattoi abstraktimman ryhmähenki-termin ymmärtäminen jäädä heikoksi.

Vaihtuvat teemat

Nuorisotalopäivinä käsiteltiin erilaisia vaihtuvia teemoja, kuten demokratiakasvatus, kiusaaminen, terveys ja hyvinvointi, suomalainen yhteiskunta, taloustaidot, järjestötoiminta, vuorovaikutustaidot, kestävä kehitys, tulevaisuuden haaveet sekä oma elämänkaari. Käsiteltäviksi teemoiksi valittiin sellaiset, joiden huomattiin olevan nuorten elämässä ajankohtaisia ja joita nuoret toivoivat. Teemoiksi valittiin myös sellaisia, jotka liittyivät aikuisen perusopetuksen tavoitteisiin, erityisesti laaja-alaisen osaamisen osalta.

Vastausten mukaan nuoret oppivat vaihtuvista teemoista paljon. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki ovat kertoneet oppineensa teemojen käsittelystä uusia asioita. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että käsitellyt asiat ovat olleet mielenkiintoisia. Lisäksi suurin osa on kokenut käsitelyjen asioiden olleen tärkeitä sekä saaneensa niistä iloa tai hyötyä.

Toiveet nuorisotyölle

Nuorilta tiedusteltiin, haluaisivatko he myös jatkossa osallistua nuorisotalopäiviin osana opintojaan. Kahdeksan vastaajaa yhdeksästä toivoi, että nuorisotalopäivät aktiviteetteineen jatkuisivat. Saman kysymyksen yhteydessä kysyttiin nuorten toiveita tulevien nuorisotyöpäivien suhteen. Nuoret toivoivat lisää tietoa harrastusmahdollisuuksista Suomessa ja tutustumista erilaisiin harrastuksiin. Esimerkiksi tanssi ja jalkapallo mainittiin nimeltä. Lisäksi he toivoivat, että he saisivat mahdollisuuksia tutustua suomea äidinkielenä puhuviin nuoriin.

Pohdinta

Uuden opetussuunnitelman myötä opettajien rooli on muuttumassa, ja lisääntyneen maahanmuuton myötä opiskelijoilla on myös uudenlaisia tuentatarpeita. Opettajilla ei kuitenkaan välttämättä ole aikaa ja mahdollisuuksia kohdata nuoria yhtä paljon kuin olisi tarpeen. Nuorisotyöntekijän tärkeä tehtävä on nimenomaan kohdata nuoria (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 29). Koulunuorisotyöntekijä tukee nuoria löytämään omat vahvuutensa ja voimavaransa. Nämä saattavat olla myös muita asioita kuin suoraan koulunkäyntiin liittyviä. Tämä tehtävä korostuu erityisesti monikulttuurisessa työssä. Toinen olennainen toiminto on tukea ryhmää sen eri vaiheissa, niin että yhteisöllisyydestä tulee opiskelun ja oppimisen tukipilari (Nieminen 2013; Kolehmainen & Lahtinen 2014, 29).

Kun nuorisotyöntekijä tukee nuorten opiskelua aikuisen perusopetuksessa, voidaan pohtia mitä osaamis- tai oppisisältöjä nuorisotyöntekijä voisi luontevasti ohjata. Tärkeä rooli on elämäntaidoilla, jotka ovat perusta koulussa ja työelämässä pärjäämiselle (Vahti 2015). Järjestöjä ja muita organisaatioita pyritään mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään toiminnan suunnittelussa ja järjestämisessä. Osallisuuden edistäminen ja demokratiakasvatus ovat nuorisotyön yleisiä tavoitteita, mutta niiden merkitys korostuu maahanmuuttajien kanssa työskennellessä ja heidän kotoutumistaan tukiessa (Nieminen 2013, 297–298.)

Yksi osa kotoutumisen ja koulutuksen tukemista voisi olla nuorisotyön ja oppilaitosten yhteistyön lisääminen. Ennen kaikkea monet opetussuunnitelman uudistuksista ovat sellaisia, jotka puolustavat nuorisotyöntekijän roolia koulun henkilökunnan jäsenenä ja nuorisotyöntekijöiden osaamisen hyödyntämistä opetuksessa. Tällaisia uuden opetussuunnitelman ominaispiirteitä ovat esi-

merkiksi osallisuuden, yhteisöllisyyden ja yhteiskuntaan integroitumisen korostaminen sekä luokahuoneiden ulkopuolella oppiminen. Nuorisotyön voisi tulevaisuudessa nähdä vahvemmin myös osana opetussuunnitelman tavoitteiden toteuttamista.

Lähteet

Höylä, Sari 2018. Nuorisotyössä opittu halutaan näkyväksi. Viitattu 3.5.2018. <http://alli.fi/binary/file/-/id//fid/5215>

Kolehmainen, Marjo & Lahtinen, Pauliina 2014. Nuorisotyötä koulussa. Yhteisen toimintakulttuurin kehittäminen. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 20.1.2018. <https://www.humak.fi/wpcontent/uploads/2014/05/Nuorisotyota-koulussa-web.pdf>

Nieminen, Juha 2013. Monikulttuurinen ohjaus nuorisotyössä. Teoksessa Korhonen, Vesa & Puukarinen, Sauli (toim.): Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö 2013, 296–307. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Pedagogiikkaa netissä. Informaali oppiminen. Viitattu 3.5.2018. <https://peda.net/hankkeet/oppijat/ovo/lahtokohdat/informaali>

Vahti, Jukka 2015. Uusi aika vaatii entistä parempia elämäntaitoja – tavoitteena onnellisemmat nuoret. Viitattu 23.4.2018. <https://www.sitra.fi/uutiset/uusi-aika-vaatii-entista-parempia-elamantaitoja-tavoitteena-onnellisemmat/>

Elämänkatsomustieto kotoutumisen tukena

Sonja Hämäläinen

Nuoren ihmisen elämässä muuttaminen maasta toiseen on iso ja merkittävä asia. Uuden elämän rakentaminen täysin erilaisessa ympäristössä vieraan kulttuurin keskellä irrottaa ihmisen kaikesta entisestä, tutusta ja turvallisesta. Tällaiset muutokset koettelevat elämänhallinnan taitoja, vaikuttavat identiteetin kehittymiseen ja voivat johtaa omaa maailmankatsomusta ja kulttuurista taustaa koskevien asioiden pohtimiseen. Aikuisten perusopetukseen sisältyy elämänkatsomustiedon opiskelua. Elämänkatsomustietoa opiskelemalla voi harjoitella haastavien kysymysten käsittelyä ja opetella tekemään havaintoja omista toimintatavoistaan ja ajatusmalleistaan. Elämänkatsomustiedon opiskelun kautta omaksutut taidot voivat auttaa ihmistä muutoksiin sopeutumisessa.

Elämänkatsomustieto rohkaisee opiskelijaa tutkimaan omia näkemyksiään maailmasta, ihmisistä ja elämästä. Se kannustaa kriittiseen pohdintaan ja omien arvojen tarkastelemiseen. Oppiaineessa tutkitaan erilaisia elämänkatsomuksia, kulttuureja ja yhteiskunnan rakenteita sekä globaalia maailmaa. Oman identiteetin tutkiminen kuuluu myös olennaisesti opiskeluun. Elämänkatsomustiedossa on tärkeää lähestyä opiskeltavia aiheita opiskelijoiden omien kokemusten ja ajatusten kautta sekä tehdä opiskelutilanteista vuorovaikutteisia ja keskustelevia (Opetushallitus 2017, 172). Elämänkatsomustiedon opinnoissa rohkaistaan ihmistä tutkimaan kulttuurin merkitystä ihmi-

sen elämässä ja yhteiskunnassa. Kurssien integroiminen muiden oppiaineiden, kuten kielten, yhteiskuntaopin tai taide- ja kulttuuriaineiden, opiskeluun voi tarjota hyvää tukea elämänkatsomustiedon teemojen käsittelyyn.

Humanistisen ammattikorkeakoulun toteuttamassa Porukalla pääosaan -hankkeessa (2017–2019) peruskouluopintojaan suorittavat maahanmuuttajanuoret opiskelivat elämänkatsomustiedon sisältöjä osin nuorisotyön viitekehyksestä. Osa pakollisen elämänkatsomustiedon kurssin opinnoista oli sisällytetty hankkeen yhteistyökumppaneiden kanssa toteutettuihin projekteihin, joissa nuoret opiskelivat taiteen ja kulttuurin menetelmin. Porukalla pääosaan -hankkeen maahanmuuttajanuoret olivat asuneet Suomessa muutaman vuoden ja suorittivat perusopetuksen päättövaihetta. Nuorten opiskelustaustat ja elämäntilanteet ennen Suomeen muuttamista olivat hyvin vaihtelevia.

Elämänkatsomustiedon opiskelu tällaisessa elämäntilanteessa voi tarjota hyvää tukea kotoutumiseen ja uuden elämän rakentamiseen. Se auttaa myös elämänhallinnan taitojen vahvistamisessa sekä omien vahvuuksien ja valmiuksien hahmottamisessa, joka osaltaan tukee muiden opintojen suorittamista ja uuden kotimaan työelämään siirtymistä. Nuorisotyöllinen työote sekä kokemuksellisen oppimisen lähtökohdat ja menetelmät tukevat

myös nuorten elämänkatsomustiedon opiskelua, jossa tutkitaan omaa elämänvaihetta sekä muita oppiaineen teemoja reflektoiden ja vuorovaikutteisella tavalla. Maahanmuuttajat tarvitsevat tukea useilta eri tahoilta. Elämänkatsomustiedon opiskelu voi vahvistaa maahanmuuttajan saamaa hyötyä hänelle tarjotuista ohjaus- ja neuvontapalveluista, joissa pyritään asiakkaan lähtökohdista löytämään ratkaisuja hänen kohtaamiinsa ongelmiin ja haasteisiin (Korhonen & Puukari 2013, 32). Opinnoissa rakennetaan ratkaisukeskeistä ajattelua ja oppiaineen teemojen käsittely lisää opiskelijan kykyä hahmottaa omaa elämäntilannettaan.

Nuoret, jotka käyvät samanaikaisesti läpi tavallisia nuoruuden kehitystehtäviä ja lisäksi myös maahanmuuttoon liittyviä kokemuksia, ovat haasteellisessa elämäntilanteessa. Nuorelle ei välttämättä ole kovin selvää, mihin muutokseen hänen kokemansa haasteet liittyvät. (Alitorppa-Niitamo & Leinonen 2013, 111.) Omaa elämäntilannetta ja identiteettiä pohtimalla osaan näistä haasteista voi löytyä uusia näkökulmia. Oman kulttuurin vaikutukset eivät myöskään ole täysin selviä, jos on toiminut lähinnä siinä tutussa kulttuuriympäristössä, jossa on kasvanut. Monikulttuurisen kohtaamisen kautta omaan kulttuuriin liittyvät tavat, arvot ja muut vaikutukset tulevat selkeämmin esille. Tutkimalla tietoisesti itseään ja muita näissä tilanteissa voi oppia paremmin ymmärtämään sekä omaa kulttuuriaan että muita (Korhonen & Puukari 2013, 34–35).

Porukalla pääosaan -hankkeen aikana elämänkatsomustiedon kurssin yhtenä tehtävänä oli tehdä elämänkatsomustiedon sisältöihin kuuluva esitys ryhmälle. Osa töiden aiheista käsitteli joko suomalaisen kulttuuriin tai opiskelijoiden omaan kulttuuriin liittyviä perinteitä ja tapoja. Oppitunneilla tehtävän tekeminen herätti keskustelua aiheesta, ja nuoret kertoivat oman kulttuurinsa perinteistä mielellään. Kulttuurin käsittely elämänkatso-

mustiedon tunneilla on hyvä tapa herättää keskustelua ja pohdintaa opiskelijoiden omasta kulttuuristaustasta ja sen merkityksistä. Jotkin kulttuuriset perinteet ja tavat voivat tuntua itsestään selviltä, ja on helppoa elää sellaisessa olettamuksessa, että ihmiset kokevat ne samalla tavoin. Jokaisella on kuitenkin oma henkilökohtainen kokemuksensa ja näkemyksensä omasta kulttuuristaan, joten aiheesta on tärkeää herättää keskustelua turvallisuudessa ryhmässä. Oman kulttuurin reflektointi lisää opiskelijoiden sekä heidän kanssaan työskentelevien valmiuksia monikulttuuriseen kohtaamiseen (Korhonen & Puukari 2013, 36).

Maahanmuuttajan on hyvä tutustua uuden yhteiskunnan rakenteisiin sen tarjoamien tukiverkostojen hahmottamiseksi. Suomessa kolmannella sektorilla on merkittävä rooli kotoutumista tukevassa työssä. Järjestöt tarjoavat palveluja ja ohjausta moniin eri elämäntilanteisiin. Elämänkatsomustiedon aiheet voivat auttaa maahanmuuttajaa ymmärtämään kansalaistoiminnan roolia suomalaisessa yhteiskunnassa sekä lisätä tietoisuutta erilaisista maahanmuuttajille tarjotuista toiminnoista ja palveluista. Ihmisoikeudet eivät ole kaikkialla maailmassa yhtä tunnettuja eivätkä toteudu samalla tavoin kuin Suomessa. Elämänkatsomustiedossa opiskellaan ihmisoikeuksia ja pohditaan niiden merkitystä sekä opitaan, miten niiden toteutumista pyritään turvaamaan. Maahanmuuttajien ja pakolaisten elämäntilanne ja siihen liittyvät muutokset voivat altistaa heitä syrjinnälle tai muille ihmisoikeusrikkomuksille. Heidän olisikin tärkeää ymmärtää, mitä ihmisoikeudet takavat jokaiselle ihmiselle ja miten Suomessa turvataan ihmisoikeuksien toteutumista lainsäädännön avulla.

Elämänkatsomustiedon opiskelu tukee maahanmuuttajanuorten aktiivista toimijuutta uuden kotimaansa kansalaisina ja omien kulttuuriensa uudistajina (Opetushallitus 2017, 172). Oman elämäntilanteen ja maailmankatsomuksen syvällisempi tarkastelu voi lisätä elämän

hallittavuuden ja ymmärrettävyyden tunnetta muutoksen ja hämmennyksen keskellä. Vaikka aikuisten perusopetuksen voimassaolevan opetussuunnitelman arvo-pohja rakentuu monille elämäkatsomuksen oppiaineen käsittelemille teemoille, kuten kulttuurien tarkastelulle, kestäville elämäntavoille, tasa-arvolle ja yhteisölliselle toiminnalle (mt., 16), kuuluu opetussuunnitelmaan pakollisena vain yksi elämäkatsomustiedon kurssi (mt., 172–175).

Elämäkatsomustiedon opiskelu opettaa taitoja, joista on erityistä hyötyä maahanmuuttajien elämäntilanteessa, ja yhden peruskoulukurssin aikatauluilla oppiaineen teemojen syvälinen käsittely on haastavaa. Nuorisotyö ja kolmas sektori voivat käsitellä maahan muuttaneiden nuorten kanssa elämäkatsomustiedon sisältöjä ja tukea oppiaineen teemojen moniulotteista käsittelyä ja keskustelua. Elämäkatsomustiedon kurssien toiminnalliset ja monipuoliset toteutustavat aikuisten perusopetuksessa ovat tärkeitä. Niillä voi olla positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajien kotoutumiseen ja elämänhallinnan taitojen oppimiseen. Elämäkatsomustiedon sisällöt tukevat myös opetussuunnitelman arvopohjaa ja laaja-alaisia tavoitteita.

Lähteet

Alitorppa-Niitamo, Anne & Leinonen, Elina 2013. Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Alitorppa-Niitamo, Anne, Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.) 2013. Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 111

Korhonen, Vesa & Puukari, Sauli 2013. Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa Alitorppa-Niitamo, Anne & Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.) 2013. Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 32, 34–35, 36

Opetushallitus 2017. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus, määräykset ja ohjeet 2017:9a. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 15.5.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/aikuisten_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf

Kielitaidon arviointi toiminnallisessa projektissa – Havaintoja suomi toisena kielenä -opettamisesta

Mari Nikonen

Johdanto

Aloitin työskentelyn suomi toisena kielenä -suunniteluopettajana Porukalla pääosaan projektissa ensimmäisen kevätlukukauden lopulla. Kevään työskentelyjakson ensisijaisena tavoitteena oli perehtyä aikuislukion opiskelijoiden osaamiseen suomi toisena kielenä -näkökulmasta, arvioida opiskelijoiden senhetkistä kielitaitoa ja antaa heille suomi toisena kielenä -oppiaineen kurssisuoritukset lukuvuoden aikana tehdyn työn perusteella. Tehtävänäni oli siis tehdä kuukauden aikana eräänlainen läpileikkaus opiskelijoiden tiedoista ja taidoista.

Opetussuunnitelman perusteissa painottuu jatkuva arviointi, itsearviointi sekä opiskelijan osaamisen kokonaisvaltainen tunnistaminen ja tunnustaminen. Edessäni oli siis haaste: miten arvioida niin, että saisin opiskelijoiden kaiken osaamisen näkyville lyhyessä ajassa?

Lähestymistavat

Lähdin lähestymään arviointitehtävääni neljästä eri suunnasta:

- Kahdenkeskiset keskustelut opiskelijoiden kanssa: Kuuntelin opiskelijoiden kokemuksia ja pyysin heitä kuvaamaan ja arvioimaan omaa oppimistaan lukuvuoden aikana. Samalla tarkkailin heidän kykyään ilmaista itseään suomeksi.
- Opiskelijoiden tekemät kirjalliset ja suulliset näyttötehtävät. Näytöt toteutettiin pääosin luokkahuoneessa suomi toisena kielenä -oppitunneilla.
- Luokkahuonetyöskentely: Työskentelin nuorten kanssa suomi toisena kielenä -oppitunneilla.
- Kokemukset: Kuuntelin lukuvuoden aikana nuorten kanssa työskennelleiden kokemuksia. Tässä avainasemassa olivat hanketoimijoiden kanssa käymäni keskustelut.

Seuraavaksi kuvaan tarkemmin kutakin lähestymistapaa. Lopuksi vedän yhteen aiemmin kertomaani sekä esitän muutamia yleisiä huomioita.

Kahdenkeskiset keskustelut opiskelijoiden kanssa

Kävin jokaisen projektin nuoren kanssa vähintään 30 minuutin kahdenkeskisen keskustelun, jossa kävimme läpi kulunutta lukuvuotta ja sen aikana opittua. Kahden keväällä valmistuneen opiskelijan kanssa yhdistin tehtävään myös suullisia näyttötehtäviä, joita erittelen tarkemmin kohdassa Näytöt. Kahdenkeskisten keskustelujen funktiona oli toisaalta kartoittaa vuoden aikana opittua opiskelijan itsensä näkökulmasta ja toisaalta arvioida opiskelijoiden suomen kieltä haastattelutilanteissa. Keskusteluiden perusteella pystyi arvioimaan nuorten suullisen kielitaidon tasoa Eurooppalaisen viitekehyksen suomalaisen sovelluksen taitotasoasteikolla. Euroopan neuvosto on kehittänyt kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalaisen viitekehyksen, jossa määritetään kielitaidon taitotasoja asteikolla A1–C2.

Näytöt

Porukalla pääosaan -projektin kevään huipennuksena oli Ryhmäteatterissa esitetty 2081 – Isoveli valvoo, joka toimi myös itsessään suomen kielen näyttötehtävänä. Esityksen lisäksi osaamista pystyi näyttämään kertomalla omista kokemuksistaan kahdenkeskisissä keskusteluissa.

Toisena suullisena suomen kielen näyttötehtävänä oli yksinkertainen asiointikeskustelu, jossa tehtävänä oli asioida viranomaisen kanssa. Tehtävä oli kuvitteellinen asunnonhankintatilanne.

Kirjallisina suomen kielen näyttötehtävinä olivat sähköpostitse tehtävä kurssi-ilmoittautuminen sekä mielihetki. Nämä näytöt antoivat tietoa suomen kielen taitotasosta EVK-asteikolla ja samalla opiskelijoiden erilaisista vahvuuksista.

Luokkahuonetyöskentely

Olenaisena osana arviointia oli näyttöjen ulkopuolinen luokkahuonetyöskentely, jossa kiinnitin erityistä huomiota opiskelijoiden kykyyn ymmärtää erilaisia kirjallisia tekstejä sekä heidän kykyynsä keskustella eri teemoista suullisesti sekä heidän tapansa toimia luokkahuonevuorovaikutuksessa keskenään.

Kokemukset

Käymäni keskustelut Porukalla pääosaan -hankkeen toimijoiden ja opettajien kanssa toivat esille, että lukuvuosi oli ollut myös suomen kielen oppimisen kannalta monipuolinen ja antoisa. Opiskelijat pääsivät hankkeen myötä mukaan monenlaisiin eri tehtäviin ja tilanteisiin, mikä oli hyvin linjassa luokkahuoneessa, näytöissä sekä keskusteluissa havaitsemani osaamisen kanssa.

Lopuksi

Toteuttamani läpileikkaus ja ns. ”kylmiltään testaaminen” ei ole optimaalinen tapa arvioida kielitaitoa, eikä tällainen toimintatapa ole linjassa toimintaa ohjaavien arvojen ja periaatteiden kanssa (Opetussuunnitelman perusteet 2017). Kielellisen osaamisen arviointi suomi toisena kielinä -oppiaineessa olisi parasta toteuttaa ensisijaisesti jatkuvana arviointina lukuvuoden kuluessa. Seuraavana lukuvuotena niin päästiin paremmin tekemään.

Yhteenvedona voidaan todeta, että Porukalla pääosaan -hankkeen toiminnallinen opiskelu ja taideprojektissa mukana oleminen on suomen kielen opiskelua tukeva toimintamalli.

Lähteet

Kokkonen, Marja, Laakso, Saara & Piikki, Anni 2008. Arvaanko vai arvioinko? Opetushallituksen verkkojulkaisu. Viitattu 30.8.2018. https://www.oph.fi/julkaisut/2008/arvaanko_vai_arvioinko.

Opetushallitus 2017. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus, määräykset ja ohjeet 2017:9a. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 30.8.2018. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/aikuisten_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf

Kahden maailman ohjausta – tarkastelussa ammatti-korkeakouluopiskelijat ja hankkeen kohderyhmä

Päivi Ruutiainen

Mitä on monikulttuurinen ohjaus? Tämä kysymys koski Porukalla pääosaan -hankkeen arkipäivässä minua uudenlaisena osana työtäni. Minkälaisin tavoin monikulttuurista ohjausta voidaan tehdä? Ja ennen kaikkea, miten ohjaustyö toteutui Humanistisen ammattikorkeakoulun Porukalla pääosaan -hankkeessa? Millä erilaisilla tavoilla ammattikorkeakoulun opiskelijat ovat olleet mukana tässä prosessissa?

Sauli Puukari ja Vesa Korhonen (2013, 8) ovat todenneet monikulttuurisuuden muuttaneen ohjaustyötä. Heidän mukaansa sitä ovat tehneet perinteisesti ohjaajaksi kouluttautuneet, mutta monikulttuurista ohjausta tekevät monet eri työntekijäryhmät. Porukalla pääosaan -hankkeessa ohjaajina toimivat niin lehtorit kuin opiskelijatkin, mutta samalla tavalla ohjaukseen törmäsivät muutkin nuorten kanssa työskentelevät. Puukarin ja Korhosen (2013, 8) lista potentiaalisista ohjaajista, eli heistä jotka työssään voivat ohjata maahanmuuttajia, on pitkä. Monilla heistä ei koulutuksen puolesta ole ohjaamiseen liittyvää osaamista.

Toinen merkittävä monikulttuuriseen ohjaamiseen liittyvä piirre on se, että ohjaus kohdentuu moniin elämäntilanteisiin, ei vain perinteisenä pidettyihin koulutus- tai uravalintoihin (Puukari & Korhonen 2013, 9). Myös Porukalla pääosaan -hankkeessa monikulttuurinen ohjaustyö suuntautui useille elämän osa-alueille. Tässä artikkelissa tuon esille ohjaamisen problematiikkaa, sitä, miten ohjaaminen kietoutuu monimutkaisiin ajatusrakennelmiin ja miten ohjaaja ohjaa opiskelijaa, joka ohjaa maahan juuri muuttanutta nuorta. Samalla pohdin, miten ohjaamisen ongelmiin voisi mahdollisesti vastata. Pohdin erilaisia ohjaamisen ulottuvuuksia, ja näkökulma on kulttuurituotannon lehtorin.

Peruskoulua tekemässä

Porukalla pääosaan -hankkeessa edistettiin oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien peruskoulun suorittamista siten, että koko kaupunki – Helsinki – oli oppimisympäristönä. Merkittävä näkökulma hankkeessa oli se, miten taidetta, kulttuuria ja nuorisotyön menetelmiä

käytettiin välineenä oppimisessa. Hankkeessa etsittiin uudenlaisia malleja tehdä peruskouluopintoja luokkahuoneen ulkopuolella.

Hanke on ammattikorkeakoululehtorille monenlaisen kohtaamisen ja ohjaamisen paikka: yhteisöpedagogi- ja kulttuurituottajaopiskelijat suorittavat hankkeessa harjoittelua, ja hankkeen kohderyhmänä ovat maahanmuuttajataustaiset nuoret.

Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (Humak) on käytössä valmennuspedagogiikka, jossa valmentaja tukee opiskelijoita heidän oppimisprosessissaan. Valmennus on koordinoitua, fasilitoivaa ja organisoivaa, erilaista oppimisen tukea ja sen mahdollistamista. (Esim. Lämsä 2015, 37). Valmennuksessa jokainen lehtori vastaa osaltaan ohjaamisesta.

Humakissa opintojen ohjaaminen rytmittyy erilaisiin vaiheisiin opiskelijan opinnoissa: Alkuvaiheessa perehdytään esimerkiksi opiskelutapoihin ja opetussuunnitelmaan. Kun kulttuurituottajaopiskelijat ovat siirtyneet harjoitteluvaiheeseen, pois lukien ensimmäinen harjoittelu, on heillä jo selkeämpi näkemys siitä, millainen kulttuurituottajan ammatti on, ja millaista osaamista heidän tulee hankkia.

Porukalla pääosaan -hankkeessa mukana olevat kulttuurituotannon opiskelijat ovat tehneet perustason harjoittelua tai syventävää harjoittelua, joissa tehtävien vaativuus ja sisältö ovat erilaisia. Perustason harjoittelu on vielä tutustumista työtehtäviin, mutta syventävissä harjoittelussa tehtävät ovat vaativampia: ne ovat osa ennalta sovittuja opintokokonaisuuksia, ja opiskelijalta edellytetään itsenäisempää työtettä.

Tunnistanko tekeväni ohjaustyötä?

Aikuislukion opetussuunnitelmassa (Helsingin aikuislukio 2018) peruskoulun opinto-ohjauksessa ja työelämätaidoissa orientoidutaan opiskeluun, suunnitellaan omia opintoja, tutustutaan ammatteihin ja kartutetaan työelämätietoutta. Tämä on virallinen peruskoulun antama oppi, mutta samanlaista tietoutta ja osaamista opiskelijat voivat saada muissakin ympäristöissä.

Porukalla pääosaan -hanke toimi myös nuorisotalolla, jossa opeteltiin monenlaisia perustaitoja ei-koulumaisessa ympäristössä. Koska hankkeen tavoitteina ei ollut ainoastaan peruskoulutodistuksen saaminen, vaan myös kotoutuminen, toimi nuorisotalo arkisen oppimisen foorumina varsinkin nuorisotyön lähtökohdista. Hankkeen ensimmäisenä lukuvuonna yksi päivä viikossa toteutettiin nuorisotalolla, jossa opiskeltiin laaja-alaisen osaamisen tavoitteita, tehtiin koulutehtäviä, tehtiin ryhmätyöharjoituksia ja juhlistettiin nuorten kotikulttuureihin kuuluvia juhlia. Tämän kaltaisesta ohjaustoiminnasta päävastuu oli yhteisöpedagogilla, joka toimi hankkeessa ohjaajana.

Taide ja kulttuuri olivat olennainen osa hanketta. Nuoret olivat mukana Ryhmäteatterin RyhmisNuorissa ja tekivät teatteriohjaaja Jonna Wikströmin johdolla teatteriesityksen *2081 – Isoveli valvoo*. Prosessi kesti noin kahdeksan kuukautta, ja harjoituksia oli jopa useita kertoja viikossa. Ohjaajan lisäksi teatterissa nuorten kanssa toimi apulaisohjaaja sekä kulttuurituottaja. Kullakin oli omat perinteiset toimenkuvansa, mutta hankkeen myötä niihin tuli uudenlaisia elementtejä.

Toinen taideprojekti toteutettiin Zodiak – Uuden tanssin keskuksen kanssa, ja sen lopputulemana oli neljä esitystä Kiasman lavalla ja suoritettuja opintoja. Näissä projekteissa opittiin paitsi arkista suomen kieltä, myös muita

taitoja. Taidetoiminnat ovat yksi tapa mallintaa sitä, miten peruskoulun aineita voidaan oppia toisenlaisin menetelmin. Koulun haasteena taas oli se, miten osaaminen voidaan todentaa.

Harjoittelussaan Humakin opiskelijat toimivat myös nuorten ohjaajina, vaikka esimerkiksi kulttuurituottajan opinnoissa ei ole ollenkaan ohjaamiseen liittyviä sisältöjä eikä monikulttuurisuuttakaan avata opetussuunnitelmas- sa kovin laajasti. Maahanmuuttajanuorten monikulttuurinen ja varsin heterogeeninen ryhmä toi mukanaan uusia kokemuksia opiskelijalle.

Ohjaamista käsittelevässä kirjallisuudessa on todettu, että monikulttuurinen ohjaus on antoisaa, mutta toisinaan myös raskasta. Tähän yhtenä syynä ovat usein esimerkiksi maahanmuuttajien vaativat elämäntilanteet ja ohjaajien kokemat riittämättömyyden tai ristiriitaisuuden tunteet. Ohjaajat haluavat auttaa, mutta eivät voi vastata kaikkiin ohjattavien tarpeisiin (Korhonen 2013; Syrjälä 2013, 256).

Yhteisöpedagogiopiskelijoilla sen sijaan on koulutuksen- sa puolesta enemmän ohjaamisvalmiuksia. Lisäksi heidän työtään kehystävät myös nuorisotyön periaatteet, kuten saavutettavuus ja yhdenvertaisuus, rasisminvastaisuus, kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys. (Nuorisotyön periaatteista ks. Nieminen 2013, 300).

Ohjaamisen haasteita

Miten ohjata ja miten tukea erilaista toimijuutta? Miten ymmärtää aidosti toisten kulttuuria, joka on perusteiltaan varsin vieras? Miten ymmärtää kulttuurin sisällä piilossa olevia asioita, jotka eivät ole näkyvissä?

Monikulttuuriseen ohjaukseen liittyy erilaisia ihmisten elinpiirejä, jotka on otettava erilaisin tavoin huomioon ohjauksessa. Ihmisen olemus on ajatteleva, toimiva, sosiaalinen, kulttuurinen, biologinen, hengellinen ja poliittinen, ja se heijastuu myös ohjaamiseen (Puukari & Korhonen 2013, 13–15).

Vain yhdessä, esimerkiksi suomalaisessa, kulttuurissa eläneenä voi olla vaikea ymmärtää toisenlaisen kulttuurin ilmentymiä puhumattakaan kulttuurisista koodekseista, jotka mahdollisesti aukeavat hankalasti. Arkipäivän tilanteissa ihmisen olemuksen jaottelun ottaminen systemaattisesti huomioon ei ole mahdollista. Ammattikorkeakoululehtorina ja opintojen ohjaajana keskusteluissa opiskelijoiden kanssa painottuvat vain jotkin näkökulmat; esimerkiksi uskonnosta tai poliittisista näkemyksistä en ole voinut keskustella, mikäli opiskelija ei ole nostanut aihetta esille itse.

Kohtaamiset, joissa ohjausta tapahtuu, voivat olla tavallisia kahvipöytäkeskusteluja, jolloin tilanteita ei välttämättä edes hahmota osaksi ohjaustyötä. Kuitenkin tällaisissa tilanteissa saattaa tulla esille yllättäviä ja odottamattomia asioita, jotka voivat olla hyvin tärkeitä. Yllättävyys voi syntyä myös toimintatapojen ja kulttuuristen tapojen erilaisuudesta. Maahan muuttaneiden lähtömaan poliittinen tai ideologinen tilanne voivat tuoda omat mausteensa keskusteluun ja ohjaukseen, mikä herättää pohdittavaa. Monikulttuuriset kohtaamiset voivat sisältää monimutkaisia kysymyksiä, ja ohjaaja voi tuntea myös avuttomuuden tunteita.

Monikulttuurisen ohjaamisen kompetensseja ovat Puukarin (2013, 84–85) mukaan esimerkiksi monikulttuurinen tietoisuus, kulttuurierojen tuntemus ja monikulttuuriset ohjauksen käytännöt, joita kaikkia voidaan tarkastella uskomusten ja asenteiden sekä tietojen ja taitojen näkökulmasta. En voi olla pohtimatta Puukarin jaottelun

innoittamana, miten tietoinen olen siitä, että osaan erottaa omat arvoni, uskomukseni ja näkemykseni ohjattavan vastaavista. Puhumattakaan siitä, millä tavoin nuoret opiskelijat käyvät läpi omia prosessejaan opitellessaan ohjaamisen taitoja.

Monikulttuurisessa ohjauksessa ohjaajan on tunnistettava oman toimintansa periaatteet ja kyettävä näkemään, onko hänellä stereotyyppisiä käsityksiä tai herättävätkö kulttuurierot negatiivisia tunteita (Puukari 2013). Lähtötilanteessa monikulttuuriseen ohjaukseen edellytetään laajaa perehtyneisyyttä erilaisiin kulttuureihin, niitä ohjaaviin arvoihin, uskonnollisiin näkemyksiin, tapoihin ja kieleen. Näistä asioista tehdyn synteesin avulla ohjaaja osaa parhaimmillaan etsiä ja löytää työskentelyyn sopivia toimintatapoja. (Puukari 2013, 84–85.)

Hanketyö on usein hektistä, eikä kaikkia toimenpiteitä voi suunnitella systemaattisesti, eikä aina tarvitsekaan. Nopeatempoisissa, vaihtuvissa tilanteissa on vaikeaa tavoittaa monikulttuurisen ohjauksen edellyttämää herkkyyttä. Kaikkia tilanteita kiireisen arjen keskellä ei edes hahmota ohjaukseksi. Valmista kaavaa ohjaukseen ei ole, eikä esimerkiksi yllättäviin ohjattavan esittämiin kysymyksiin aina löydy heti valmista vastausta. Tärkeää on kuitenkin, että nuori tulee kuulluksi ja kohdatuksi.

Kulttuurinen erilaisuus oli lähtökohtana hankkeen toiminnassa. Tämä näkyi siten, että korostimme kulttuurisen moninaisuuden merkitystä ja huomioimme uskontoon ja kulttuuriin liittyviä rajoitteita ja tarpeita. Erityiskysymyksenä nousi esiin myös eri kulttuureissa ilmenevät erilaiset sukupuolinäkökulmat. Toisinaan maahanmuuttajanaisilla ja -tytöillä on kulttuuristaan käsin hyvin erilaiset tilanteet kuin miehillä ja pojilla. Kulttuurisensitiivisyyden ohella pitäisi tunnistaa sukupuolisensitiivisyys ja näihin liittyvät kysymyksenasettelut.

Kysymys taiteen ja kulttuurin merkittävydestä ihmisten elämässä on itsestäänselvyys kulttuurituotannon opiskelijoille: tulevaisuuden toiminnassa taiteilijat ovat heidän yhteistyökumppaneitaan erilaisin tavoin. Monikulttuurisissa kohtaamisissa huomaa, että taide on kulttuurista. Käsitykset siitä, mitä taide on, vaihtelevat riippuen siitä, millaisesta kulttuurista henkilö on ja millainen käsitys kulttuurista ja taiteesta on kotimaassa syntynyt.

Yksi osa tätä keskustelua ovat taiteilijoiden toimintamahdollisuudet eri kulttuureissa. Joissain maissa ne saattavat olla olemattomat, taiteilijoita voidaan vainota, kiduttaa ja heidän henkensä voi olla vaarassa (Karttunen ym. 2017). Kysymys on niin vallasta kuin taiteilijoiden ilmaisunvapaudestakin. Vaikka taiteilija ei kokisi edes tekevänsä poliittista taidetta, voidaan hänet kokea yhteiskunnallisena uhkana (mt.).

Turvapaikanhakijana Suomeen tullut taiteilija voi joutua tilanteeseen, jossa hänen tulisi luopua taiteesta palatakseen kotimaahansa. Taiteilija voi myös joutua miettimään, luopuako taiteen tekemisestä, koska pelkää ammatin harjoittamisen seurauksia lähtömaassa asuville omaisilleen (Karttunen ym. 2017). Miksi taide on niin pelottavaa? Miksi taiteilijat koetaan uhkana? Tai pitäisikö tämä nähdä käännettynä: miten suuri voima taiteella on?

Monikulttuurisessa ohjauksessa yllätyksellisyys kohdentuu myös aihepiireihin, joita Suomessa olen tottunut pitämään itsestänselvinä, kuten koulutukseen. Ei ole itsestään selvää, että voi käydä koulua. Ei ole itsestään selvää, että koulussa opettajat ovat ystävällisiä eikä siellä ole ruumiillista kuritusta. Toisinaan kuulijana jää hetkeksi vain ihmettelemään. Minkälaisia muita kokemuksia on, joista en ole tietoinen? Miten ymmärtää maahan muuttaneen kokemuksia? Miten ne heijastuvat arkeen?

Lopuksi

Artikkelin alussa kirjoitin siitä, että eri aloilla tehdään monikulttuurista ohjausta. Monikulttuurinen ohjaus on kuitenkin vaativaa, joten tähän ohjaustoimintaan liittyy problematiikka: Eri aloilla ja koulutuksissa ei ole välttämättä riittävästi kansainvälisyyteen, monikulttuurisuuteen liittyvää osaamista.

Monikulttuuriset työympäristöt aiheuttavat opiskelijoiden ohjaajille tai valmentajille uusia haasteita: miten tukea opiskelijoita opinnoissaan siten, että valmiudet monikulttuurisissa ympäristöissä toimimiseen olisivat riittävät? En voi olla palaamatta monikulttuurisen ohjauksen moniulotteiseen sisältöön, nimittäin siihen, miten ohjauksen pitää olla holistista ja kattaa kaikki ihmisen elinpiirit. Omien ennakkoluulojen, asenteiden ja stereotyypioiden tunnistaminen haastaa niin ohjaajaa kuin ohjattavaakin. Näiden asioiden kanssa ollaan hyvinkin emotionaalisella alueella: Tunnistanko itsessäni ennakkoluuloja? Olenko kantasuomalaisen ajattelun vanki? Olenko suvaitsevainen alistavalla tavalla, rajoittunut vai valmis tasa-arvoiseen kohtaamiseen?

Ammattikorkeakouluopinnoissa on asetettu yleiset ja koulutusalaikohtaiset kompetenssit. Yleisiin kompetensseihin kuuluu esimerkiksi kansainvälisyys. Kulttuurituottajakoulutuksen kompetensseissa monikulttuurisuustematiikka tulee esiin rivien välistä. Esimerkiksi kehittämis- ja vuorovaikutusosaamiseen kuuluu se, että opiskelija osaa toimia sensitiivisesti erilaisissa yhteiskunnan sosiaalisissa ja kulttuurisissa tilanteissa (Kompetenssit 2017). Näissä kompetensseissa korostetaan myös ammatillista identiteettiä sekä eettisyyttä.

Uutena haasteena sekä koulutukselle että sen kompetensseille on monikulttuurisuuden avaaminen liittyen taiteilijoihin ja pakolaisiin. Länsimaisen taiteen kentän

toimintatavat poikkeavat siitä todellisuudesta, joka valitsee pakolaisten tai turvapaikanhakijoina saapuneiden lähtömaissa. Myös taiteen kysymyksenasettelut ovat keskenään toisenlaisia. Kantasuomalaisen taiteen tekijän pohdinta siitä, ”miten saavutan julkisuutta”, voi maahanmuuttajan näkökulmasta olla kääntynyt asemointiin, ”miten olen julkisuudelta piilossa”.

Pakolaisuuden ja turvapaikanhakijoiden saapumisen myötä on myös taidealalle syntynyt uusia organisaatioita, joiden toiminnan painopiste on pakolaistaustaisten taiteilijoiden toimintamahdollisuuksien turvaaminen, kuten esimerkiksi Artist at Risk -ohjelma, joka ylläpitää vainotuille visuaalisen alan toimijoille turvaresidenssejä (Karttunen ym. 2017). Nämä näkökulmat painottavat hyvinkin konkreettisella tavalla kulttuurituottajan työn yhteiskunnallista merkitystä.

Lähteet

Helsingin aikuislukio 2018. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelma. Viitattu 30.9.2019. <https://www.hel.fi/static/liitteet/opev/helsinginaikuislukio/opsit/Helsingin%20aikuislukio%20aikuisisten%20perusopetusopetussuunnitelma.pdf>

Karttunen Sari, Rautiainen, Pauli, Lehtonen, Jussi, Teikari, Anne, Sandal, Göcke, Pöyhönen, Sari, Haapakangas, Eeva-Leena. 2017. Taiteilija turvapaikanhakijana ja kansainvälisen suojelun kohteena. (Viitattu 16.5.2018. http://www.artsequal.fi/documents/14230/0/PB_vainotut_taiteilijat/fbe10926-9fc1-4cbe-beae-daa10ec977d1)

Kompetenssit 2017. Kulttuurituotannon alakohtaiset kompetenssit. (Viitattu 20.5.2018.) <https://wiki.humak.fi/display/OS/Kompetenssit#>

Korhonen, Vesa 2013. Haasteena monikulttuuriset ohjaustilanteet – sosiokulttuurisen oppimisen ja kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmia. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.): Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lämsä, Tero 2015. Ryhmäperusteinen pedagogiikka. Teoksessa Jukka Määttä, Hannu Sirkkilä, Jari Hoffren, Tero Lämsä & Tarja Nyman (toim.): Opettaja valmentajana Humakissa – työelämälähtöistä, ryhmäperustaista pedagogiikkaa kehittämässä. Humanistinen ammattikorkeakoulu, verkko B 43. Viitattu 21.5.2018. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/opettaja-valmentajana-humakissacomp.pdf>

Nieminen, Juha 2013. Monikulttuurinen ohjaus nuorisotyössä. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.): Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus.

Puukari, Sauli & Korhonen, Vesa 2013. Esipuhe. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.): Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus.

Puukari, Sauli 2013. Monikulttuurinen ohjaus teoreettisena suuntauksena. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.): Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus.

Syrjälä, Eija 2013. Monikulttuurinen ohjaus ammatillisessa oppilaitoksessa. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.): Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus.

Opiskelijoiden näkemyksiä

Sonja Hämäläinen

Humanistisen ammattikorkeakoulun toteuttaman Porukalla pääosaan -hankkeen yhteistyökumppani oli Helsingin aikuislukio. Tässä tekstissä tuodaan esille Helsingin aikuislukiossa aikuisten perusopintoja suorittavien näkemyksiä opiskelusta. Vastaajat olivat mukana Porukalla pääosaan -hankkeessa eri vaiheissa, osa vastaajista oli mukana hankkeessa vain osin ja osa puolestaan koko hankkeen ajan. Nuoret opiskelivat osan opintojaan osana Porukalla pääosaan -hanketta ja suorittaneet opintojaan monimuotomallissa, koko kaupunki oppimisympäristönä -toimintaperiaatteella. Tähän malliin kuului opettajan toteuttaman tuntiopetuksen lisäksi toimintaa hankkeen yhteistyökumppanin kanssa toteutetussa taide- ja kulttuurikasvatuksen keinoja hyödyntävässä projektissa. Siinä ja muissa toiminnallisissa projekteissa saatua osaamista hankkeessa pyrittiin tunnistamaan ja tunnustamaan osaksi muodollista koulutusta, aikuisten perusopintoja.

Lukuvuonna 2018–2019 yhteistyökumppanina toimi Zodiak – Uuden tanssin keskus ja toteutettava projekti rakentui tanssiteoksen valmistamisen ympärille. Oppituntien ja tanssiharjoituksen lisäksi pidettiin opetuspäiviä Kontulan nuorisotalolla. Ohjaajina hankkeessa toimivat Humanistisen ammattikorkeakoulun hankelehtorit ja yhteisöpedagogi- ja kulttuurituotannon opiskelijat. Ryhmän ohjaus tapahtui nuorisotyöllisellä otteella.

Aikuisten perusopetuksessa opiskeleville nuorille tehtiin kysely tammikuussa 2019, ja sen avulla kartoitettiin nuorten kokemuksia syyslukukauden 2018 opinnoista. Kyselyllä pyrittiin selvittämään kokemuksia Porukalla pääosaan -hankkeesta toteutetusta ohjauksesta, tuen ja avun tarpeista, monimuotoisesta opiskelusta sekä perinteisten lukuaineiden opiskelusta.

Kysely suunniteltiin yhteistyössä ammattikorkeakoulun lehtoreiden kanssa. Kysely koostui avoimesti vastattavista kysymyksistä sekä kysymyksistä, joihin vastattiin numeroarvoilla. Numeroarvot näissä kysymyksissä olivat 1 (erittäin huono), 2 (huono), 3 (neutraali), 4 (hyvä) ja 5 (erittäin hyvä). Kysymyskaavakkeen alussa oli lista numeroarvoista ilme kuvien kera, minkä oli tarkoitus antaa vastaajalle lisäinformaatio siitä, mitä kukin numeroarvo tarkoittaa.

Kysely toteutettiin tanssiharjoitusten ja hankkeessa järjestettyjen läsykerhojen yhteydessä kirjallisella kyselylomakkeella, ja siihen vastasi seitsemän hankkeen ryhmään kuuluvaa nuorta. Kyselyyn oli mahdollista vastata täysin itsenäisesti tai saada apua ja tarkentavaa tietoa kysymysten ymmärtämiseen ohjaajalta. Kyselyn tarkoitus ja sisältö käytiin henkilökohtaisesti läpi kunkin vastaajan kanssa ennen sen täyttämistä. Kyselyyn vastaamisen haasteena olivat suomen kielen taidon puutteet. Vaikka kysymykset pyrittiin tekemään selkeiksi, niin tiedonkeruutilanteessa niitä muutettiin vielä enemmän selkokielisiksi.

Kyselyn tulokset

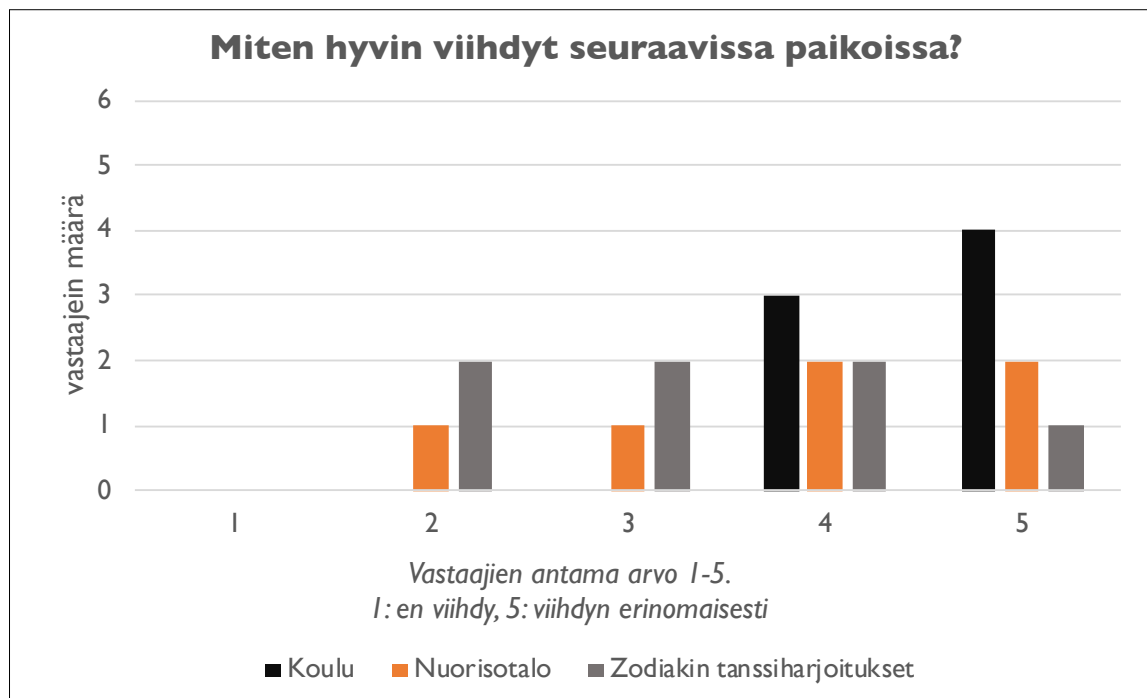
Suurin osa kyselyyn vastanneista arvioi koulun menneen erittäin hyvin kuluneena lukuvuonna ja koki viihtyneensä hyvin koulussa. Jokainen vastaaja koki opiskelun itselleen erittäin tärkeäksi.

Parhaiksi asioiksi koulussa mainittiin monia eri asioita: kieliopinnot, opiskelukaverit, tanssiharjoitukset, matemaatiikka, ohjaajat ja läpsykerho. Kehitettävää nähtiin myös: Opiskelijat toivoivat enemmän suomen kielen opetusta sekä tukea englannin kielen ja fysiikan opiskeluun. Osa toivoi myös joitakin parannuksia läpsykerhoihin sekä Zodiakin tanssiharjoituksiin, mutta tarkempaa tietoa näistä ei kyselyn vastauksissa ollut. Suomen kielen tunte-

ja ja aamulla tapahtuvaa opetusta kaivattiin lisää, ja koulupäivät koettiin liian pitkiksi.

Kyselyyn vastanneiden koulutustausta oli vaihteleva. Vastaajista viisi oli opiskellut ennen aikuislukiota omassa kotimaassaan tai Suomessa viidestä yhdeksään vuotta. Yksi vastaajista kertoi opiskelleensa ennen aikuislukiota vain suomen kieltä, ja yksi vastaajista ei ollut opiskellut lainkaan. Vastaajista yksi oli suorittanut peruskouluopintoja toisessa Euroopan maassa, minkä lisäksi hän oli käynyt Suomessa ammattikoulussa Valma-luokan. Yksi vastaaja kertoi opiskelleensa omassa kotimaassaan kerran viikossa neljä tai viisi vuotta.

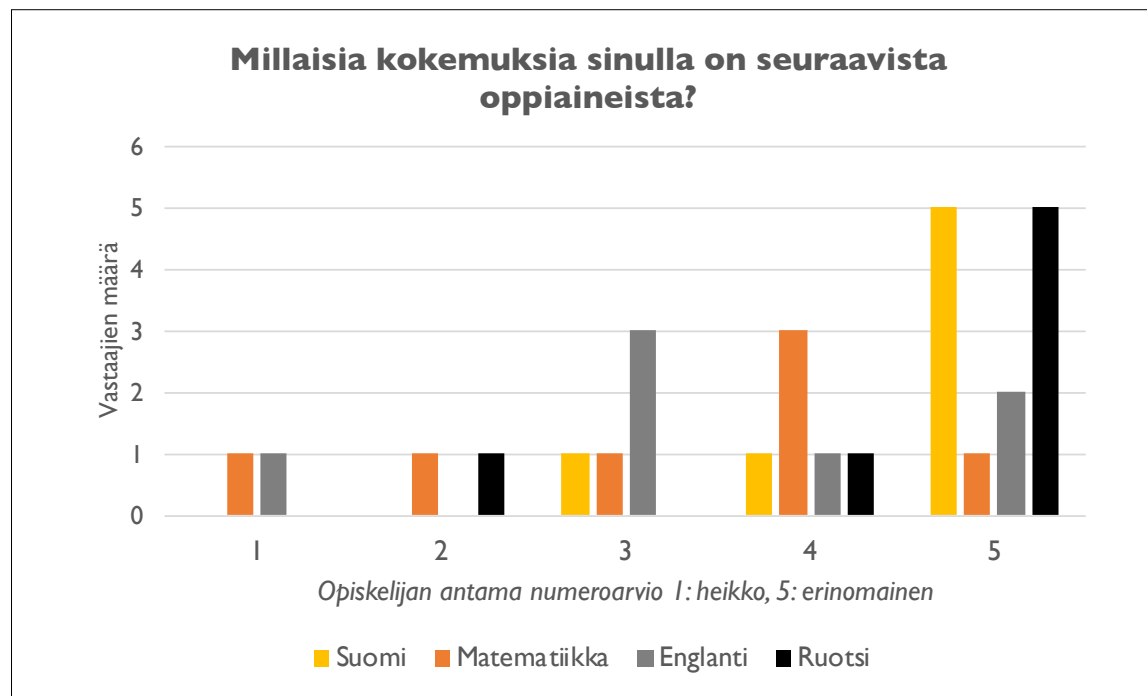
Taulukko 1. Miten hyvin viihdyt seuraavissa paikoissa?

Vastaajia pyydettiin arvioimaan numerotaulukoilla, kuinka hyvin he viihtyvät koululla, nuorisotalolla ja Zodiakin tanssiharjoituksissa (Taulukko 1). Arviointi oli viisiporainen (1: en viihdy, 2: viihdyn tyydyttävästi; 3: viihdyn kohtalaisesti; 4: viihdyn hyvin ja 5: viihdyn erinomaisesti). Kaikki vastaajat viihtyivät erittäin hyvin tai hyvin koulullaan Helsingin Aikuislukiolla. Osa vastaajista viihtyi hyvin Kontulan nuorisotalolla, ja kaksi vastaajaa koki paikan neutraaliksi tai ei viihtynyt. Myös Zodiakin tanssiharjoituksissa noin puolet vastaajista viihtyi, ja puolet koki ne neutraaliksi tai ei viihtynyt. Vastaajien osallistuminen niin opiskeluun kuin Zodiakin taideprojektiin oli vapaaehtoista, ja hankkeen aikana osa opiskelijoista päätti olla osallistumatta taideprojektiin. Vain osa ryhmästä suoritti opintonsa kiinteästi osana hanketta.

Vastaajat arvioivat numeraalisesti myös kokemuksiaan eri oppiaineista: suomen kielestä, matematiikasta, englannin kielestä ja ruotsin kielestä (Taulukko 2). Kysymystä selvennettiin vastaajille suullisesti, ja sillä tarkoitettiin heidän kokemustaan opiskelun sujuvuudesta, heidän omasta suoriutumisestaan ja opetuksesta ja opetusmenetelmistä. Erittäin hyviä kokemuksia suurimmalla osalla vastaajista oli suomen ja ruotsin kielen opiskelusta. Enemmistöllä oli hyviä tai neutraaleja kokemuksia englannin kielen opiskelusta. Matematiikan osalta vastauksissa oli hajontaa, mutta enemmistöllä oli hyviä kokemuksia. Huomattava on, että vastaajat saattoivat ymmärtää kysymyksen hyvin monella tavalla: näin ollen esimerkiksi heikon arvion saattoi saada niin sen vuoksi, että oppiaine koettiin vaikeaksi, kuin senkin vuoksi, että opetusryhmä oli liian iso.

Taulukko 2: Millaisia kokemuksia sinulla on seuraavista oppiaineista?

Vastaajilta kysyttiin heidän ajatuksiaan monimuoto-opinnoista. Ryhmän kohdalla monimuoto-opinnoilla tarkoitetaan sitä, että osa opinnoista suoritetaan muiden opiskelijoiden tapaan aikuislukion oppitunneilla ja osa opinnoista epämuodollisessa ympäristössä Koko kaupunki oppimisympäristönä -periaatteella.

Kyselyn ajankohtana monimuotoinen opiskelu toteutui ensisijaisesti Zodiakin tanssiharjoituksissa. Suurin osa kertoi ajattelevansa, että monimuoto-opinnot ovat hyvä asia. Syiksi tähän kerrottiin, että samassa paikassa oleminen voi tuntua tylsältä, ja että Zodiakissa oppii joka päivä uusia asioita. Toisaalta osa toi esille, että päivät voivat toisinaan muodostua pitkiksi, kun niihin yhdistyy sekä oppiaineita koulussa että taideprojektin harjoituksia. Vastaajista kolme toi esille, että eri paikoissa järjestetty opetus on tuottanut joitakin vaikeuksia, mutta pääsääntöisesti se koettiin hyvänä asiana.

Suurimmalla osalla vastaajista oli hyviä tai erittäin hyviä kokemuksia opiskeluryhmän jäsenenä olemisesta. He toivat esille tulevaisuutta kohtaan hyvin muiden ryhmän jäsenten kanssa. Yhden vastaajan kokemukset ryhmästä olivat neutraalit.

Vastaajat kokivat saaneensa Porukalla pääosaan -hankkeessa toimivilta henkilöiltä apua opintoihin ja muihin tarvitsemiinsa asioihin. Erityisesti tukea ja ohjausta oli saatu Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoilta, jotka tekivät hankkeessa harjoittelua. Myös opettajat, aikuislukion toimisto ja Zodiakin ohjaajat mainittiin. Yksi vastaaja koki, ettei ollut saanut apua tarpeeksi.

Vastaajat toivat myös esille, että enemmän tukea olisi tarvittu myös oppiaineiden sisältöjen oppimiseen matematiikan, englannin kielen, suomen kielen ja ruotsin kielen opiskelussa. Yhtä lukuun ottamatta vastaajat toivat myös esille, että he saivat apua opiskeluun myös muilta ryhmän jäseniltä. Aikuislukion oppiaineiden opettajilta

viisi vastaajista koki saaneensa apua. Yksi vastaajista kertoi tarvitsevänsä opettajilta enemmän apua.

Vastaajilta kysyttiin, mitä he olivat oppineet koulussa syksyn 2018 aikana. Vastaajat mainitsivat oppineensa lisää useista oppiaineista, joista erityisesti mainittiin suomen kieli, mutta myös ruotsin kieli, englannin kieli ja matematiikka. Yksi vastaajista kertoi oppineensa tanssimista ja keskustelutaitoja, sillä hän oli syksyn aikana keskustellut paljon. Lähes kaikki vastaajat kertoivat olevansa kiinnostuneita opiskelusta nyt enemmän kuin ennen opintojen alkua. Oman oppimisen ja osaamisen tunnistaminen ja huomaaminen voi olla toisinaan vaikeaa. Vastaajien näkemyksissä painottui oppiaineisiin liittyvä osaaminen. Sen sijaan esimerkiksi laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, joita opetussuunnitelmassa on, eivät nousseet esiin.

Viimeisenä kyselyssä kysyttiin, mitä vastaajat haluaisivat opiskella lisää. Useat vastaajista haluaisivat opiskella lisää suomen kieltä, matematiikkaa ja maantiedettä. Lisäksi vastaajat kertoivat haluavansa opiskella lisää historiaa, ruotsin kieltä, englannin kieltä ja kemiaa. Yksi vastaajista kertoi haluavansa opiskella paljon ja tarvitsevänsä apua kaikessa.

Nuorten näkemysten selvittäminen oli tärkeää, koska hankkeessa haluttiin tietää heidän kokemuksiaan ja kehittää toimintaa sen perusteella. Tässä kyselyssä esille nousut suomen kielen opetuksen tarve ja ohjauksen tarve huomioitiin siten, että opiskeluun lisättiin enemmän suomen kieltä ja tanssiharjoitusten osaksi otettiin vahvemmin mukaan Zodiakin kehittämä TALK-menetelmä, jossa kieltä opitaan liikkeen avulla. Lisäksi läksykerhoja, eräänlaisia pajatunteja, sijoitettiin lukujärjestykseen erityisesti loppukevään osalle runsaasti.

**Kulttuurisia
kokemuksia**

Taiteen ja kulttuurin maailmoissa

Päivi Ruutiainen

Porukalla pääosaan -hankkeessa toteutettiin kaksi suurta taideprojektia. Näistä ensimmäinen, Ryhmäteatterin toteuttama 2081 – Isoveli valvoo -teatteriesitys alkoi hankkeen ensimmäisenä syksynä vuonna 2017, ja toisen taideprojektin toteutti Zodiak – Uuden tanssin keskus yhdessä kuvataiteilija Heta Kuchkan kanssa lukuvuonna 2018–2019.

RyhmisNuoret teki esityksen 2081 – Isoveli valvoo osana Ryhmäteatterin toimintaa. Prosessi alkoi syksyllä 2017, ja esitykset Ryhmäteatterin lavalla olivat toukokuussa 2018. Ryhmä koostui alkuvaiheessa 15 maahanmuuttajataustaisesta nuoresta sekä ryhmään pääsykokeen kautta valituista 11 kantasuomalaisesta nuoresta. Lopullisessa esityksessä oli Porukalla pääosaan -ryhmän nuoria mukana yhdeksän. Esityksen ohjasi Jonna Wickström. Tässä tekstissä käytetään selkeyden vuoksi termejä *maahanmuuttajanuori* ja *kantasuomalainen nuori*.

Tuon tässä artikkelissa esille Porukalla pääosaan -hankkeessa mukana olleiden maahanmuuttajanuorten sekä RyhmisNuorten ryhmässä olleiden kantasuomalaisten näkökulmia. Näkökulmat perustuvat kyselyyn, jonka kaksi kulttuurituotannon opiskelijaa teki lehtorin ohjauksessa hankkeen alettua. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa, millainen käsitys projektiin osallistuvilla maahanmuuttajanuorilla on taiteesta ja kulttuurista ja millaista kulttuuria he ovat aiemmin harrastaneet. Niin ikään haluttiin

tietää, miten maahanmuuttajataustaiset nuoret kokevat taideprojektissa työskentelyn. Kyselyn yksi näkökulma oli myös kotoutuminen.

Vastauksia saatiin kahdeksalta maahanmuuttajanuorelta. Heidät haastateltiin pääosin suomeksi; englantia käytettiin tarvittaessa, mutta tulkkeja ei käytetty. Koska nuoret olivat tuossa vaiheessa vasta aloittaneet opiskelut, on mahdollista, että heikko kielitaito vaikutti kysymysten ymmärtämiseen ja vastauksiin.

Kantasuomalaisista nuorista seitsemän vastasi kyselyyn. Heiltä kysyttiin osin samoja ja osin erilaisia kysymyksiä kuin maahanmuuttajataustaisilta nuorilta: kantasuomalaisille esiintyjille kohdennetut kysymykset koskivat niin harrastuneisuutta kulttuurin parissa, teatterin tekemistä, monikulttuurisuutta kuin kokemuksia siihen asti tehdystä projektista.

Seuraavan kulttuuriproduktion alkaessa Zodiakissa ei vastaavaa kyselyä enää toteutettu. Informaatiota nuorten tuntemuksista, edistyksestä ja projektin etenemisestä kerättiin kuitenkin yhä haastatellen, havainnoiden sekä taideprojektin harjoitusten yhteydessä toteutetulla kartoittavalla viikkokyselyllä.

Nuorten näkemyksiä

Maahanmuuttajien taide- ja kulttuuriharrastuksia on tutkittu jonkin verran, kuten myös sitä, miten maahanmuuttajat suhtautuvat harrastamiseen. Maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ryhmä, ja useimmissa tutkimuksissa korostetaan, ettei syntymämaa ole välttämättä yhdistävä tekijä harrastuneisuudessa (Joronen 2009, 20). Toki lähtömaiden välillä on eroja; islamilaisista maista pakolaisina tulleet jäävät helpommin taide- ja kulttuuriharrastusten ulkopuolelle (Joronen 2009, 190). Harrastuneisuuteen vaikuttaa erityisesti se, minkä ikäinen henkilö on, millainen on hänen sosioekonominen asemansa, tai miten kauan hän on ollut Suomessa.

Taidetta ja kulttuuria on käytetty monissa kotouttamishankkeissa välineenä ja menetelmänä, joiden avulla on haluttu saavuttaa monenlaisia asioita, kuten kielen oppimista, voimaantumista, vertaistukea, tietoa suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta ja vanhemmuuden tukemista (ks. esim. Litewka-Anttolainen 2018, 52; Lundgrén 2017, 30, 50). Hankkeen nuorten työskentely taideprojekteissa oli sidottu peruskoulun suorittamiseen. Prosessin aikana nuoret oppivat suomen kieltä, teatterissa toimimista ja esiintymistäitoa, ja samalla tieto suomalaisesta yhteiskunnasta karttui. Tärkeää oli myös tutustuminen suomalaisiin nuoriin.

Kun nuorilta tiedusteltiin kulttuurista harrastuneisuutta, asiaa kysyttiin samalla tavalla kuin useimmissa suomalaisissa kulttuuriin liittyvissä kyselyissä: vastaaja sai valita, millaista taiteeseen liittyvää harrastustoimintaa hänellä on ollut kotimaassaan katsojana tai tekijänä. Vaihtoehdot kattoivat erilaisia taiteen alojen esityksiä ja kohteita, kuten taidenäyttelyitä, teatteria ja konsertteja. Vastaukset osoittivat, että suurin osa nuorista oli käynyt aiemmin hyvin vähän missään kulttuuritapahtumissa tai -kohteissa. Syyt liittyivät monien kohdalla siihen, ettei heidän kotimaissaan ollut ollut mahdollisuutta harrastaa kyselyssä

mainittuja taidemuotoja. Vastausten perusteella ei voi arvioida sitä, miten heidän kotitaustansa tai sosiaalinen asemansa ovat vaikuttaneet kulttuurikäynteihin. Kulttuuriharrastamiseen liittyvissä tutkimuksissa todetaan yleensä, kuinka kiinnostus harrastaminen lähtee kotoa – jos kotona ei harrasteta taidetta, on kynnys harrastamisen aloittamiseen korkea (esim. Räisänen 2014, 6–7).

Suomessa asuessaan osa nuorista oli käynyt erilaisissa kulttuuriorganisaatioissa. Jorosen (2009, 76–77) tekemässä tutkimuksessa maahanmuuttajat ovat käyneet erityisesti kirjastossa ja elokuvissa, kun taas muissa kulttuuritapahtumista ja organisaatioissa vierailaan vähemmän. Kirjasto on paikka, jossa melkein kaikki Jorosen tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat käyneet. Myöhemmissä keskusteluissa hankkeen nuoret toivat esille kirjastojen merkittävyyden: niissä tapaa ihmisiä, niistä saa yleensä apua, ja niissä on kaikille käytettävissä olevia tietokoneita. Nuoret mainitsivat myös kirjaston perustetävän olevan tärkeä: sieltä voi lainata kirjoja.

Jälkeenpäin onkin mahdollista todeta, että kysymyksenasettelu olisi voinut tehdä muillakin kuin edellä kuvatuilla tavoilla. Kysymykset olivat monivalintamuotoisia, joten vastaaja ei voinut itse määrittellä sitä, mitä hän käsittää esimerkiksi kulttuurilla. Kulttuurin käsite voidaan nähdä laajana, jolloin sen piiriin katsotaan kuuluvaksi paljon muutakin kuin taidekulttuuria. Kun kulttuuria tarkastellaan laaja-alaisena ja kompleksisena käsitteenä, niin se voi sisältää myös elämäntapaan liittyviä asioita (ks. esim. Unescon kulttuurin käsitteen muuttumisesta Pirnes 2008, 230). Kiinnostavaa olisi se, miten maahanmuuttajanuoret itse määrittelevät taiteen tai kulttuurin. Jos kulttuuria määritellään elämäntapaperusteisena, niin silloin melkeinpä mikä tahansa voi määrittyä kulttuuriksi, olkoonkin, että tätä elämäntapaperusteista määritelmää pidetään toisinaan vanhentuneena (Vahlo 2014). Mikäli kulttuuri olisi elämäntapaperustaista, käy ymmärrettäväksi, että se näyttäytyy erilaisena eri maissa.

Olennainen on myös kysymys siitä, millaiset käsitteet eri maissa ovat käytössä ja miten suomenkieliset termit ja käännökset vastaavat niitä. Tärkeä kysymys on, millaisia merkityksiä sanat kulttuuri ja taide tuottavat jossakin muussa kielessä. Kulttuurin suhteen voidaan puhua niin yksilön kuin yhteisönkin näkökulmasta. Silloin kysymys siitä, mistä näkökulmista ja kenen ehdoilla kulttuuria ylipäätään tarkastellaan ja määritellään, on tärkeä.

Eron tekeminen oman lähtömaan kulttuurin ja kulttuurikäsitteiden sekä suomalaisen kulttuurin välille ei kuulunut tässä tehdyn kyselyn piiriin, vaikka nuorten omat kulttuuriin liittyvät määritelmät olisivat olleet kiinnostavia. Uskontoon liittyvät säännöt, kiellot ja tulkinnat vaikuttavat myös taiteen ja kulttuurin käyttöön ja toteuttamiseen. Suomeen saapuessaan maahanmuuttaja voikin joutua vaikeiden valintojen eteen: Omaksuako uutta ja kokea se positiivisena asiana, vai pitäytyäkö vanhassa? Millaista taidetta ja kulttuuria uudessa maassa on sopi- va harrastaa? Omat tuntemukset ja yhteisön ja perheen näkemykset voivat olla myös ristiriitaisia. Erilaiset kiellot, normit ja säännöt pitävät osan maahanmuuttajista kulttuurin ja taiteen ilmentymien ulkopuolella, ja silloin ne jäävät heille vieraksi.

Niillä maahanmuuttajilla, jotka ovat kotimaassaan harrastaneet kulttuuria, ei välttämättä ole ollut taustalla kulttuurisia organisaatioita. Taidetta, kuten lukemista, musiikin kuuntelua tai laulamista, on voinut toteuttaa yksin tai perheen ja ystävien kanssa. Mikäli maahanmuuttajat halutaan yhteiskunnassa saada vahvemmin kulttuurin ja taiteen kuluttajiksi ja käyttäjiksi, oleellista on heidät saavuttava viestintä ja markkinointi. Maahanmuuttajanuoret ilmaisivat ongelmalliseksi sen, että he eivät välttämättä tiedä monistakaan kulttuurin mahdollisuuksista Suomessa. Tietoa kulttuuritapahtumista voisi siten olla enemmän joko monilla eri Suomessa puhutuilla kielillä tai selkosuomeksi.

Myös kysymys siitä, onko kulttuurin ja taiteen kuluttamiseen varaa, on tärkeä. Samankaltaisia esteitä tuli esille myös Jorosen (2009, 76, 81) selvityksessä. Edellä mainittujen huomioiden lisäksi hänen selvityksessään esteiksi koettiin ajan puute, se, ettei tapahtumaa koeta kiinnostavana, erilainen arvomaailma, heikko suomen kielen taito ja ystävän puute. Huomattava on, että monien kantasuomalaisenkin syyt olla harrastamatta kulttuuria ovat varsin samanlaisia (ks. esim. Sokka, Kangas, Itkonen, Matilainen & Räisänen 2014, 44, 53, 57–58).

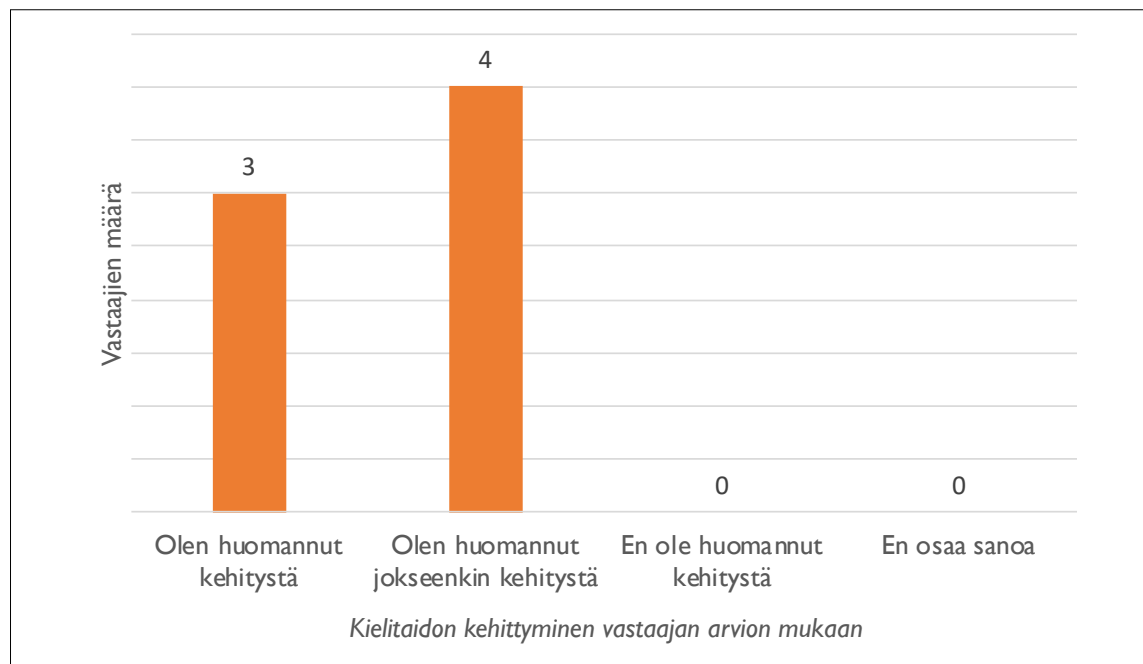
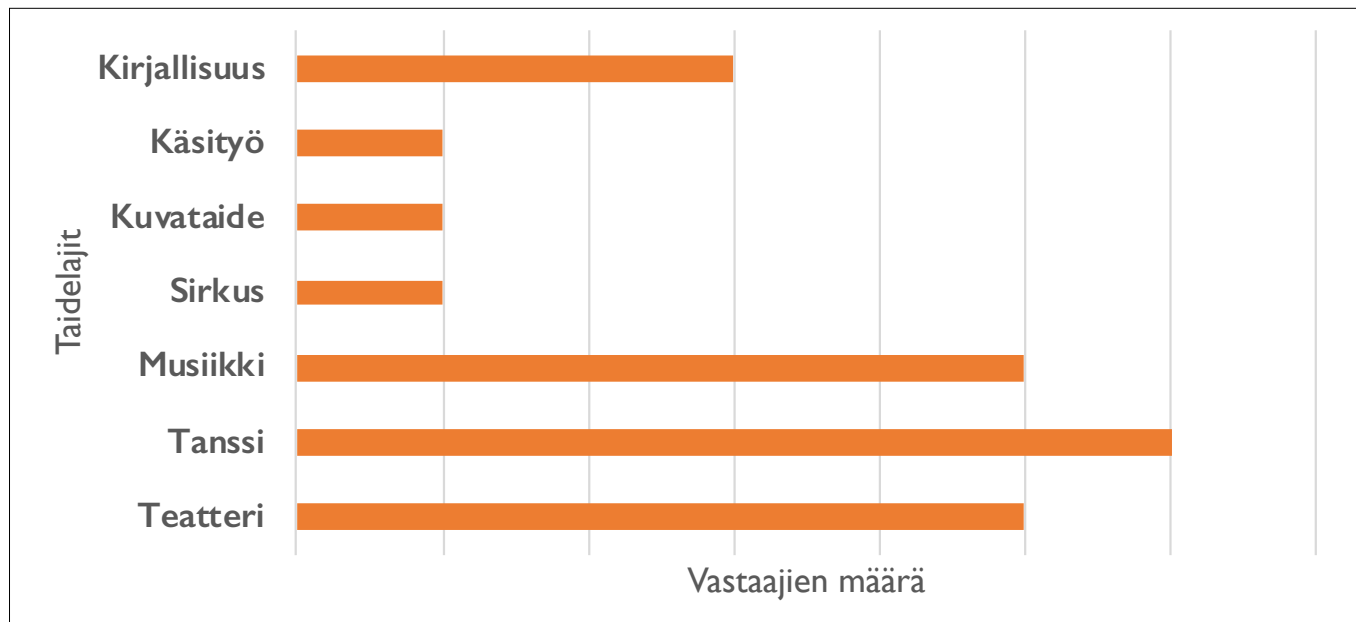
Kantasuomalaiset nuoret

RyhmisNuoret valittiin projektiin mukaan koe-esiintymisen kautta. Kaikilla nuorilla oli kokemusta taiteesta ja kulttuurista ja valtaosalla myös teatterista jo ennen Porukalla pääosaan hankkeen alkua (ks. Taulukko 1). Jo se, että teatteriin haettiin, eikä kaikkia valittu, osoittaa teatteriharrastuksen merkittävyyden.

Vain yhdellä nuorista oli aiempaa kokemusta monikulttuurisesta työskentelystä, joten yllättävää ei ole, että yli puolet vastaajista koki monikulttuurisen toiminnan haasteelliseksi. Suurimpana haasteena koettiin kielimuu- ri. Aluksi maahanmuuttajanuorilla oli ollut hankaluuksia ymmärtää suomea, sillä RyhmisNuorten treeneissä puhuttiin paljon myös normaalia puhekieltä, joka poikkeaa paljon kirjoitetusta kielestä. Kielitaidon nähtiin kuitenkin parantuneen jo projektin aikana (ks. Taulukko 2).

Kyselyssä tiedusteltiin myös kantasuomalaisen nuorten kokemusta oppimisestaan. Vastaajat toivat esille uusia asioita varsinkin eri kulttuureista. Kysymyksen muotoilu ei tässä kohtaa mahdollistanut tarkempia täsmennyksiä, mitä kaikkea he olivat todella oppineet.

Taulukko 1. Oletko harrastanut jotakin seuraavista ennen RyhmisNuoria?

Taulukko 2. Arvioi miten maahanmuuttajanuorten kielitaito on parantunut.

Lopuksi

Kuten aiemmin tekstissä kävi ilmi, lähti kysymysten asettelu suomalaisesta kulttuurikäsitteestä, joka yleispuheessa ankkuroituu vahvasti taidekulttuuriin. Kulttuurikäsitteen lisäksi harrastamisen käsite on problemattinen. Mikä käsitetään ylipäätään harrastamiseksi? Ja millaisia mahdollisuuksia maahanmuuttajilla on harrastaa Suomessa? Harrastaminen nähdään eri tavoin eri kulttuureissa. Toisinaan harrastamisen ymmärretään tarkoittavan vain johonkin organisoituun tai ohjattuun toimintaan osallistumista. Toisaalta yhtä lailla musiikin kuuntelu voi olla harrastamista. Entä voiko esimerkiksi ompelu, jota osa maahanmuuttajaisista tekee vapaa-ajallaan, olla myös taidetta ja taiteen harrastamista, vai koetaanko ompelu vain arjen askareeksi?

Suomessa on tutkittu Somaliasta lähtöisin olevien ihmisten harrastamista. Tulokset näyttävät, kuinka somalityttöillä on vähemmän harrastuksia kuin somalipojilla, ja lisäksi tyttöjen harrastaminen suuntautuu ennen kaikkea kotiin: kotitöihin ja ruoanlaittoon (Stenvall 2009, 95–96). Maahanmuuttajien taide- ja kulttuuriharrastuneisuuden tukeminen on tärkeä tehtävä tulevaisuudessa, ja yksi osa tätä on ymmärtää heidän kulttuuristaan lähteviä perinteitä ja kokemuksia.

Hankkeen loppuessa on saavutettu yksi tärkeistä tavoitteista: nuoret ovat saaneet peruskoulun päättötodistuksen. Eittämättä hankkeessa tehdyllä taiteella on ollut vaikutusta nuorten elämään. Joillakin se herätti kipinän jotakin taidemuotoa kohtaan, joillekuille se antoi rohkeutta, kaikille se antoi esiintymistaitoja ja kokemuksen siitä, millaista on olla katseen kohteena. Taideprojektit opettivat kaikille myös suomen kieltä, ja erityisesti valmiuden osallistua keskusteluihin myös puhekielellä. Pitkälliset prosessit tanssin ja taiteen maailmoissa antoivat vahvan kokemuksen siitä, mitä taiteen harrastaminen on. Näistä iduista kasvoi toivon mukaan ymmärrys taiteen

ja kulttuurin moninaisuudesta ja niiden tarjoamista mahdollisuuksista, niin kokijoina kuin tekijöinäkin.

Lähteet

Joronen, Tuula 2009. Kulttuuripalveluiden saavutettavuus maahanmuuttajataustaisten lapsiperheiden näkökulmasta. Julkaisussa Tuula Joronen (toim.): Maahanmuuttajien vapaa-aika ja kulttuuripalvelut pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2009/4. Viitattu 22.10.2019. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/09_10_20_Tutk_4_Joronen.pdf

Lindholm, Arto 2015. Ei-kävijät yleisötutkimusten läpi-valaisussa. Julkaisussa Arto Lindholm (toim.): Ei-kävijästä osalliseksi – osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 23.9.2019. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/101747/978-952-456-219-5%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Litewka-Anttolainen, Anna 2018. Taide- ja kulttuuritoiminta maahanmuuttajien kotoutumisprosessissa Pohjois-Pohjanmaalla. Kulttuurituottamisen ja luovan talouden tutkinto-ohjelma (YAMK). Oulun ammattikorkeakoulu. Viitattu 14.10.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/150092/Litewka-Anttolainen_Anna.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lundgrén, Sini 2017. ”Kun sanat eivät riitä”. Taidelähtöiset menetelmät maahanmuuttajaäitien kurssilla Salon kansalaisopistossa. Opinnäytetyö. Kulttuurituotanto YAMK. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 14.10.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/124702/Lundgren_Sini.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. Viitattu 25.10.2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>

Pirnes, Esa 2008. Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 327. Viitattu 23.9.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18544/9789513930851.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Räisänen, Petteri 2014. Nuorten yksilöllistyvät kulttuurivalinnat. Tutkimus sosiaalisten taustatekijöiden ja yksilöllisten valintojen vaikutuksesta nuorten kulttuuri- ja taidelaitosten tärkeinä pitämiseen. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 20.9.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/43308/URN%3aNB%3afi%3a-jyu-201405021610.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sokka, Sakarias, Kangas, Anita, Itkonen, Hannu, Matilainen, Pertti & Räisänen, Petteri 2014. Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista. Kunnallissäätiön kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 77. Viitattu 9.12.2019. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/02/Hyvinvointia-my%C3%B6s-kulttuuri-ja-liikuntapalveluista.pdf>

Stenvall, Elina 2009. Vieraskielisten lasten harrastamisen yhtäläisyydet ja erot. Julkaisussa Joronen, Tuula (toim.): Maahanmuuttajien vapaa-aika ja kulttuuripalvelut pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2009/4. Viitattu 23.09.2019. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/09_10_20_Tutk_4_Joronen.pdf

Vahlo, Jukka 2014. Kulttuurisuunnittelua tulevaisuuden kulttuuripääkaupungeissa? Vertailussa Turku 2011 toiminnan ja kulttuurisuunnittelutoimintamallin yhteydet. Yhdyskuntasuunnittelu 2014:2 vol 52. Viitattu 9.12.2019. https://www.yss.fi/journal/kulttuurisuunnittelua-tulevaisuuden/#Elamantapaperusteisen_kulttuurisuunnittelun_kritiikki

Mashallah – ماشاءالله

Päivi Ruutiainen

Mashallah – ماشاءالله on arabimaissa sekä osassa Aasian ja Balkanin aluetta käytetty fraasi, joka tarkoittaa ”Luojan suoma / Luojan tahdosta”. Sitä käytetään onnitteluna merkittävimmissä saavutuksissa, kehuna ja ylistyksenä (esim. Teit tosi hyvän työn ja saavutit paljon, Mashallah.). Joissain kulttuureissa sitä käytetään myös eräänlaisena taikasanana, jonka sanominen kumoa mahdollisesti tapahtuvat pahat asiat. (Kiasma 2019.)

Porukalla pääosaan -hankkeessa aikuisten perusopetusta integroitiin toimintaan taideorganisaatioiden kanssa, ja hankkeen toisena lukuvuotena osatoteuttajana oli Zodiak –Uuden tanssin keskus. Keskuksessa toiminut tanssitaiteilija Sanna From toteutti tanssia, kuvaa ja liikettä yhdistäneen projektin yhteistyössä kuvataiteilija Heta Kuchkan kanssa.

Kuchkan ja Fromin toiminnan lähtökohtana oli Zodiakin kehittämän TALK-menetelmän käyttäminen osana tanssiharjoituksia. TALK-menetelmässä kieltä opitaan liikkeen avulla. Koska työskentelyyn oli varattu aikaa noin puoli vuotta, tekijät päätyivät siihen lopputulokseen, että projekti huipentuisi Kiasma-teatterin lavalla esitettävään tanssiteokseen. Työskentelyyn saatiin mukaan Zodiakin senioritanssijoita, joita oli lopullisessa esityksessä mukana neljä. Prosessi alkoi nuorten kanssa syksyllä 2018 ja päättyi maaliskuussa 2019 neljään esitykseen Kiasman lavalla.

Teoksen tekoprosessiin kuului kosolti ryhmäytymistä edistäviä harjoitteita. Alussa, kun sääät vielä sallivat, opiskelijat ja teoksen ohjaajat liikkuvat melko paljon luon-

nossa. Alun tavoitteena oli paitsi tutustua puolin ja toisin, myös kerätä tietoa nuorten kiinnostuksen kohteista. Yhdelle kokoontumiskerralle kaikki toivat mielimusiikkiaan, jolloin tanssittiin niin suomalaisen kuin myös vaikkapa afganistanilaisen musiikin tahdissa ja kuultiin koskettavia tarinoita siitä, miksi juuri tällaista musiikkia oli valittu.

Tanssiteoksen tekoprosessi on hyvä esimerkki siitä, miten suunnitelmat ja todellisuus voivat poiketa usein toisistaan. Fromin ja Kuchkan mukaan projekti edellytti jatkuvaa valmiutta tehdä muutoksia ja sopeutua vaihteleviin tilanteisiin. Heille toiminta nuorten kanssa opetti joustavuutta: From ja Kuchka vaihtoivat usein tekemiään suunnitelmia lennosta toisiin, kun tilanne sitä vaati. Taideprojektien alkaessa ei aina ole selvää, ketkä tulevat olemaan mukana loppuun saakka ja ketkä jäävät eri syistä pois. Tässäkin projektissa ohjaajien tuli olla valmiina mukauttamaan suunnitelmaa tai muodostaa kokonaan uusia. Toisaalta koko prosessissa lähtökohtana oli myös nuorten osallisuus ja heidän näkemyksensä huomioiminen, joten prosessi eli moneen kertaan.

Maahanmuuttajien kanssa toimittaessa keskeistä on huomioida jo puutteellisesta kielitaidosta johtuvat haasteet. Tähän liittyvät esimerkiksi seuraavat kysymykset: Miten informaatio välitetään, ja miten se tulee ymmärretyksi? Miten vuorovaikutus ja kommunikaatio toimii ilman yhteistä kieltä? Mihin heikosti kieltä puhuva ymmärtää sitoutuneensa projektin alkaessa? Tässä projektissa kommunikoinnin haasteita pyrittiin ylittämään aktiivisella keskustelulla ja selkokielisellä puheella, mutta sen

lisäksi projektin aikana pidettiin myös tiedotustilaisuus hankkeesta ja taideprojektista. Siinä käytiin läpi tulkkien kanssa yksityiskohtaisesti niin taideprojektin tarkoitusta kuin integroitumista kouluunkin. Tällä haluttiin varmistaa, että nuoret tietävät, mihin ovat lähdössä, ja ymmärtävät, mitä se vaatii eri osapuolilta. Taideprojektin nähtiin olevan joukkuepelaamista, ja tätä avattiin jalkapallometforalla: jalkapallojoukkueessa tarvitaan jokaista pelaajaa, sillä kaikilla on oma rooli.

Harjoitusprosessi oli monivaiheinen erilaisilla tavoilla, ja nuoret oppivat monenkirjavia taitoja. Projekti opetti suomen kieltä ja esiintymistaitoja sekä rohkeutta, mutta myös paljon muuta. Kun harjoituksia oli ympäri Helsinkiä, myös kaupunki ja siinä liikkuminen tuli väistämättä tutuksi. Zodiakin projektissa oli mukana myös suomalaisnaisia, Zodiakin senioritanssijat. Heillä oli suuri merkitys Porukalla pääosaan -hankkeen nuorille, sillä he toimivat esikuvina varsinkin nuorille naisille.

Miten mitata monivaiheisen prosessin onnistumisia ja mistä näkökulmasta? Esityksiä oli neljä, ja niissä oli yhteensä 666 katsojaa, mikä oli hieno saavutus. Esittäjienkin kannalta oli suurenmoista, että yleisössä oli niin kantasuomalaisia kuin maahanmuuttajataustaisia, ja yhdessä esityksessä yleisöä tuli mukaan jopa lavalle. Mashallah-esitys tarkasteli muun muassa sitä, ketkä tulevat yhteiskunnassamme nähdyiksi ja kuulluiksi, jolloin jo pelkästään nuorten esiintyminen Suomen merkittävimmän nykytaiteen instituution lavalla oli tärkeä osa teoksen filosofiaa.

Koko prosessin lähtökohtana oli opiskelijoiden mieliteiden ja kokemusten huomioon ottaminen; esitystä lähdettiin tekemään nuorten ehdoilla. Tärkeää oli, että teoksen teemat liittyivät tavalla tai toisella heidän elämänsä. From korosti, miten prosessissa haluttiin kaikkien tulevan nähdyiksi ilman menneisyyden painolastia.

Tarpeellisena ei siis koettu pohtia nuorten tai senioritanssijoiden elämänhistoriaa ja kokemuksia, eikä sitä, millaista tulo Suomeen oli ollut tai millaisia menetyksiä ja ongelmia itse kullakin on.

”Nuoret nauttivat esityksen tekemisestä ja heillä oli hyvä fiilis”, kuvasi tanssitaiteilija Sanna From esitystä. Hän toi myös esille, että hienoa projektissa oli se, että siinä kohtasivat erilaiset ihmiset. Mashallah mahdollisti kohtaamisen, vuorovaikutuksen ja kokemusten jakamisen. Ryhmä oli pieni yhteisö, jossa koettiin iloa ja yhteisöllisyyttä, sekä jaettiin myös mieltä painavia, surullisia asioita.

Se, miten nuoret kokivat prosessin, kävi ilmi ainakin suomen kielen näyttötehtävistä. Opiskelijat kirjoittivat refleктоivia tekstejä sekä kuvasivat videoita, joissa kertoivat taideprojektiin osallistumisestaan suullisesti. Näyttötehtävistä kävi ilmi, että nuoret kokivat oppineensa paitsi suomen kieltä myös työelämätaitoja. Lisäksi moni kuvasi voimaantumisen tunteitaan liittyen siihen, että oli ollut ensimmäistä kertaa elämässään teatterin lavalla. Moni mainitsi ryhmäytymisen ja yhteisöllisyyden tunteiden merkittävyyden.

Oppimista tapahtui paljon, eikä sitä kaikkea ole aina helppo nähdä, ainakaan heti. Oppimisen sanallistamisen esitävien taiteiden osalta onkin todettu olevan vaikeaa ylipäätään taidetta harrastaville nuorille (Komlosi 2013, 26).

Ryhmän toimintaa seuranneena on ilmeistä, että nuorten rohkeus kasvoi, ja sen uskon kannattelevan nuoria myös muilla elämäalueilla. Nuoret saivat ammattitaitoisessa ohjauksessa hienon kokemuksen siitä, millaista on olla suuren yleisön edessä lavalla. He oppivat esiintymistaitoja, pitkäjänteistä toimintaa, sinnikkyyttä ja epävarmuuden sietämistä. Kaikkia merkityksiä ei voi mitata, ja niiden sanoittaminen lienee vaikeaa – prosessi synnytti muistoja, ja niiden merkitys voi avautua vasta ajan kuluttua.

Mitä esityksessä sitten tapahtui? Esityksessä oli tanssia ja liikettä, laulua, musiikkia ja lausuntaa – kurkistusaukkoja kunkin esiintyjän todellisuuteen. Erityisesti yksi monologi jäi mieleen: sen oli kirjoittanut itse esityksessä mukana ollut opiskelija. Hän kertoo siinä kokemuksiaan pieneltä suomalaiselta paikkakunnalta, jonne hän oli muuttanut juuri Suomeen saavuttuaan:

*Kolme vuotta sitten asuin yksin Lapissa.
Oli uusi maa, uusi kaupunki, uusi elämä.
Oli talvi, oli tosi kylmä.
Asuin ryhmäkodissa. Kysyin ohjaajalta, että milloin tulee se aurinko. Hän sanoi: No pitää odottaa.
Kysyin, että kuinka kauan?
Hän vastasi: Ehkä seitsemän kuukautta.
Halusin nähdä keskustan. Kun menin keskustaan, ei siellä ollut yhtään ihmistä. Siellä oli R-kioski ja Alepa.
Yksi vanha mies tuli polkupyörällä. Kysyin häneltä, että missä kaikki ovat? Hän katsoi ja sanoi: ”No tässä!”
Kun mä sanoin, että täällä minä ja sinä, ei muita, hän nauroi ja sanoi: ”No pitää odottaa! Ehkä tunnin päästä tulee joku!”
Kun odotin, ei tullut ketään. Sitten läksin takaisin.*

Entä miltä tuntui esityksen katsojasta? Oli upeaa nähdä, miten kukin nuori loisti omalla tavallaan lavalla. Heistä tuli ikään kuin toisenlaisia ihmisiä kuin arjessa. Heillä oli taitoja ja osaamista, joka ei ollut näkynyt aiemmin. He tulivat nähdyksi toisenlaisella tavalla. Esitys itketti ja nau-ratti.

Lähteet

From, Sanna 2019. Tanssitaiteilijan haastattelu Helsinki 25.10.2019. Haastattelija: Päivi Ruutiainen.

Kiasma 2019. Sanna From – Heta Kuchka: Mashallah – ماشاءالله. Viitattu 30.11.2019. <https://kiasma.fi/esitykset-ta-pahtumat/mashallah/>

Komlosi, Emmi 2013. Teatteria kouluihin! Mitä (yhteisö)teatteritunneilla opitaan? Teatterikorkeakoulu. Tanssi- ja teateripedagogiikan laitos. Opinnäytetyö. Viitattu 30.11.2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42351/Komlosi_Emmi_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kuchka, Heta 2019. Kuvataiteilijan haastattelu Helsinki 23.10.2019. Haastattelija: Päivi Ruutiainen.

Eettiset kysymykset taidetoiminnassa

Päivi Ruutiainen

Vasta maahan saapuneet maahanmuuttajanuoret ovat usein altavastaajan asemassa suomalaisessa kulttuurissa. Miten ohjata ja opettaa heitä siten, että he voimaantuvat ja saavat valmiuksia oman identiteettinsä rakentamiseen? Työskentely vasta maahan muuttaneiden, erityisesti turvapaikanhakijoina tai pakolaisina saapuneiden, kanssa edellyttää erityistä eettistä herkkyyttä.

Taidealalla on keskusteltu viime vuosina paljon valta-asetelmista. Keskeisiä kysymyksiä ovat olleet: millaisia valta-asetelmiä työryhmässä ilmenee, kuka käyttää valtaa ja miten? Käytetäänkö valtaa jopa väärin tarkoitukseen? Teatterilähtöisen toiminnan eettisyydestä on vain vähän tutkimusta, joten on tärkeää pohtia, mitä eettinen toiminta tarkoittaa, kun työskennellään haavoittuvassa tilanteessa olevien ihmisten, kuten turvapaikanhakijoiden, kanssa (Pesonen 2019, 5). Teatterin ja elokuvan suhteen on keskusteltu paljon ohjaajan vallasta, ja vaikka keskustelu on kohdentunut pääasiallisesti ammatillisen toimintaan, on puhetta ollut myös taiteen harrastajiin liittyvästä vääränlaisesta vallankäytöstä (ks. esim. Paanetoja 2018; Salmi 2019; Teittinen 2019).

Taidetoiminnan eettisyyden pohtiminen on tärkeää erityisesti silloin, kun mukana on sekä ammattilaisia että harrastajia, kuten Porukalla pääosaan -hankkeen taideprojekteissa. Tekijöiden on pohdittava eri alojen eettisiä ohjeistuksia ja sitä, mitä niiden yhteensovittaminen voi tarkoittaa.

Taikusydamen (2018), joka on taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyspiste, materiaaleissa on taiteen sovelta-vaan käyttöön liittyviä, hyviä eettisiä ohjeistoja. Sivustolla on nostettu esille näkökulmia, jotka liittyvät taide- ja kulttuuritoiminnan aloittamiseen, itse toimintaan ja toiminnan lopettamiseen. Osa esille tuoduista näkökulmista on sellaisia erityiskysymyksiä, joita ei yleensä pohdita sen tarkemmin, kuten esimerkiksi se, miten suhtautua julkisuuteen tai taiteen julkiseen esittämiseen. Kysymystä henkilösuojusta ei välttämättä pohdita julkisten esitysten suhteen. Tähän liittyvä kysymys on myös se, miten esimerkiksi esitys dokumentoidaan ja miten se on saatavilla myöhemmin.

Mikäli projekteissa on mukana haavoittuvassa tilanteessa olevia maahanmuuttajia, kysymys julkisuudesta ja mediassa esiintymisestä on sensitiivinen. Omalla nimellä ja kasvoilla esiintyminen on asia, jota on pohdittava eri näkökulmista. Mitä osallistujat ajattelevat esimerkiksi kymmenen vuoden päästä esiintymisestään ja mahdollisesti saamastaan julkisuudesta? Vaikka nuori suhtautuisikin taideprojektin yhteydessä myötämielisesti saamaansa julkisuuteen, ei se automaattisesti tarkoita sitä, että hän ajattelisi samalla tavalla vielä vuosien kuluttua (ks. esim. Pesonen 2019, 17).

Kun tavoitteena on opintojen tukeminen taiteen avulla tai jonkin kurssin suorittaminen osana taideprojektia, on opiskelijoiden tärkeä ymmärtää myös se, mitä hän oppii

projektiin osallistumisesta muodollisen koulutuksen näkökulmasta. Jos kielitaito on heikko, on tärkeä varmistaa, että opiskelija kykenee ymmärtämään taidetoiminnan sisällöt ja tavoitteet. Kun on kyseessä aikuisopiskelija, oleellista on myös hahmottaa, että toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja sitä tulee myös taidetoiminnassa kunnioittaa. Esimerkiksi teatterin tekeminen vaatii rohkeutta (Alamäki 2017, 22), ja haavoittuvassa tilanteessa olevalla nuorella tätä ei välttämättä ole.

Taideprojekteissa työskentelevien on tärkeää tutustua osallistuvaan kohderyhmään ja sen erityispiirteisiin (Pesonen 2019, 20). Taideprojektien ohjaajat tarvitsevat monikultuurisuustaitoja, sillä on olennaista toimia kulttuurisensitiivisesti ja olla tietoinen siitä, millaisia kulttuurisia erityispiirteitä ja taustoja ryhmän jäsenillä on. Tämä saattaa edellyttää myös muutosvalmiutta: esimerkiksi Porukalla pääosaan -hankkeessa Mashallah -teoksen ohjaajat tekivät vielä viime hetkillä muutoksia toteutukseen. Tarve muutoksiin kumpusi osallistujan kulttuuritaustasta.

Eettinen toiminta monikultuurissa projekteissa ei liene koskaan täysin mutkatonta, vaikka monenlaisia ohjeita olisikin saatavilla. Monet tilanteet ovat monitulkintaisia, mutta tärkeää on käydä eettistä keskustelua ja toimia eettisellä herkkyydellä. Esimerkiksi hanketoiminnassa on olennaista käsitellä myös eettiset seikat kaikkien osapuolten kanssa jo etukäteen ja luoda yhteiset pelisäännöt. Tämän lisäksi eettisyydestä on hyvä käydä jatkuvaa keskustelua läpi koko projektin.

Lähteet

Alamäki Petra. 2017. Teatteriprojektien hyvinvointivaikutukset ja teatterimenetelmien juurtuminen työyhteisöön. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 23.11.2019 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/137851/Alamaki_Petra.pdf?sequence=1

Paanetoja Jaana. 2018. Häirintä ja muu epäasiallinen kohtelu elokuva- ja teatterialalla. Selvitysraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:31. Viitattu 28.11.2019 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161024/OKM_31_2018_10092018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pesonen Martta. 2019. Ihmistä ei saa hajottaa, se on pääasia -ryhmänohjaajien ajatuksia eettisyydestä soveltavan teatterin prosesseissa. Turun ammattikorkeakoulu. Esittävä taide. Opinnäytetyö. Viitattu 29.11.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/192149/Pesonen_Martta.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Salmi Riina. 2019. Epävarmuutta, vastuuta, välttelyä. Teatterikorkeakoululaisten määritelmiä vallasta erilaisissa teatterin työskentelytavoissa. Teatterikorkeakoulu. Teatteriopettajan maisteriohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 30.11.2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/303319/Salmi_Riina_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Teittinen Paavo. 2019. Veijo Baltzarin teatterista tehtiin hyvin kriittinen arvio jo 2012, mutta ministeriö jatkoi sen tukemista yli 100 000 eurolla - HS kysyi kansliapäälliköltä, miksi. Helsingin sanomat 25.11.2019. Viitattu 29.11.2019. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006320627.html>

Taikusydan 2018. Eettisiä näkökulmia taiteilijan työhön uusissa toimintaympäristöissä. Viitattu 27.11.2019. <https://taikusydan.turkuamk.fi/yleinen/eettisia-nakokulmia-taiteilijan-tyohon-uusissa-toimintaymparistoissa/>

Taide, kulttuuri ja harrastaminen kotoutumisen tukijana

Päivi Ruutiainen

Kotoutumista voidaan tarkastella monista näkökulmista. Kun puhutaan esimerkiksi kulttuurisesta kotoutumisesta, tarkoitetaan sillä sitä, että opitaan uuden maan kieli, säännöt ja arvot (Litewka-Anttolainen 2018, 24). Suomalaiseen kulttuuriin sisälle pääseminen edellyttää kontakteja kantasuomalaisiin, jolloin vuorovaikutuksessa opitaan yhdessä asioita.

Suomessa on toteutettu useita hankkeita, joissa käytetään kulttuurin ja taiteen keinoja kotouttamisen edistämiseen. Joissakin taas harrastuneisuuden tukeminen on se väline, joka edistää kotoutumista. Tällaisia hankkeita ovat olleet ja ovat esimerkiksi ESR-hankkeet Taidevaihte – Kaksisuuntainen kotoutuminen nuorten tukena (Lapin yliopisto 2019), Hyvän mielen paikat (Maaseudun sivistysliitto 2019) ja Taiteesta voimaa arkeen (Oulunkaari 2019). Maahanmuuttajien harrastuneisuuden lisäämiseksi on tehty useita hankkeita, kuten esimerkiksi Harrastuksen tutuksi (Nuorten Akatemia 2019) ja Tutuksi (2019), joissa saatetaan maahanmuuttajia harrastusten piiriin tai järjestetään heille harrastustoimintaa.

Maahanmuuttajien harrastustoimintaa on tarkasteltu usein kotoutumisen näkökulmasta. Vapaa-ajantoiminta nähdään kotoutumisen edistäjänä, ja se on otettu mukaan esimerkiksi Valtion kotouttamisohjelmaan vuosille 2016–2019 (TEM 2016). Oman harrastuksen etsiminen ja löytäminen ei kuitenkaan ole yksinkertainen asia vasta maahan saapuneelle. Mitä haluaisin harrastaa? Millai-

sia asioita olen oppinut pitämään harrastuksena? Mitä toivon harrastustoiminnalta? Millaisia mahdollisuuksia Suomessa on? Mitä harrastamisella voi saavuttaa? Oppilaitosten näkökulmasta kysymys, voidaanko harrastuksilla hankittua osaamista muuttaa opinnoiksi tai opintojen osaksi, on tärkeä.

Tässä tekstissä haluan tuoda tarkasteluun sen, miten maahanmuuttajien harrastuneisuus on nähty suomalaisessa yhteiskunnassa ja mistä näkökulmista sitä on lähestytty. Olennaista on myös se, miten maahanmuuttaja voi löytää omaehtoisesti jonkin harrastuksen.

Strategiat toimintaa ohjaavina välineinä

Yhden merkittävän näkökulman tarjoaa Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripoliittinen strategia 2025 (OKM 2017). Strategiassa on kolme tavoitekokonaisuutta: luova työ ja tuotanto, osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin sekä kulttuurin perusta ja jatkuvuus.

Strategia nostaa esille lasten ja nuorten harrastamisen turvaamisen niin kulttuurin kuin taiteen mutta myös muun harrastamisen suhteen. Samoin strategiassa nostetaan esille kulttuuristen oikeuksien toteutuminen, varsinkin koska strategiassa todetaan, miten maahanmuuttajien osuus taiteen ja kulttuurin yleisössä on vähäinen. (OKM 2017, 20, 42–43).

Harrastamisen ja harrastuneisuuden merkityksinä korostetaan mahdollisuuksia osallisuuden kokemuksiin ja siihen, että yksilöt voivat kokea vaikuttavansa omaan ja toisten elämään (Virolainen 2015, 21–22). Strategian mukaisesti halutaan edistää maahanmuuttajien osallistumista kulttuuriin ja edistää kotoutumista taiteen ja kulttuurin keinoin (OKM 2017, 43). Kysymystä ei siis nähdä vain yksilön hyvinvoinnin edistämisenä, vaan osallisuus liittyy myös demokratian toteutumiseen.

Maahanmuuttajat ja harrastuneisuus

Maahanmuuttajien harrastamiseen liittyen on toteutettu erilaisia hankkeita, selvityksiä ja tutkimuksia. Liikunta on nähty tärkeänä harrastuksena, ja valtion kotouttamisohjelmassakin (TEM 2016) sillä nähdään olevan monia hyötyjä. Hyötyinä on tuotu esille esimerkiksi seuraavat: maahanmuuttajat ja kantaväestö kohtaavat, mielekäs tekeminen, kielen oppiminen ja osallisuus (Majjala 2014, 3). Muina merkityksinä on tuotu esille esimerkiksi liikunnan psyykkiset ja fyysiset terveysvaikutukset, onnistumisen kokemusten saaminen ja oman identiteetin rakentuminen (Zacheus 2013, 2–5). Rasismin ehkäiseminen on nostettu myös esille, vaikkakin toisaalta urheilun parissa on todettu myös esiintyvän rasismia (Zacheus 2013, 2–5).

Maahanmuuttajien ja liikunnan yhteyksistä on tehty lukuisia hankkeita (Karppi 2019, 42) ja opinnäytetöitä varsinkin ammattikorkeakouluissa, jolloin on oltu kiinnostuneita maahanmuuttajien osuudesta urheiluseurojen toiminnassa, miten maahanmuuttajien kanssa toimitaan tai millaisia asioita tulisi ottaa huomioon heidän kanssaan toimittaessa, kehitetty erilaisia toimintamalleja sekä selvitetty, miten liikunta voi olla kotoutumisen tukena. (Ks. esim. Hintsanen 2016; Mikkanen & Tiitinen 2017; Muukkonen 2017.)

Selvityksissä on tuotu esiin myös liikunnan harrastamiseen liittyviä esteitä ja problematiikkaa. Osin esteet ovat samanlaisia kuin muunkin väestön harrastamisen esteet, kuten taloudellinen tilanne, tietämättömyys mahdollisuuksista ja ajan puute. Jotkin esteet ovat sellaisia, että ne liittyvät henkilön kulttuuritaustaan. Esimerkiksi perheeseen liittyvät tarpeet varsinkin tyttöjen ja naisten osalta vähentävät heidän mahdollisuuksiaan osallistua, samoin kuin liikuntapaikkojen niin kutsutut ”sekaryhmät”, sillä osa maahanmuuttajista haluaa harrastaa sukupuolen mukaisissa ryhmissä (ks. esim. Zacheus 2013, 7–8).

Maahanmuuttajien liikuntaharrastuksia järjestettäessä on otettava huomioon kulttuuriin ja uskontoon liittyvät asiat. Nämä liittyvät niin kulttuurissa vallitseviin asenteisiin suhteessa liikuntaan kuin siihenkin, millaisessa ryhmässä ja miten pukeutuneena voi harrastaa liikuntaa. (Lagerspetz 2019, 15). Osa maahanmuuttajista ei ole laajasti tietoisia esimerkiksi liikunnan terveysvaikutuksista, tai liikuntaharrastus ei kuulu esimerkiksi lähtömaan kulttuuriin varsinkaan naisilla (Karppi 2019, 43).

Taiteen ja kulttuurin merkitys identiteetille

Muunlaisesta harrastustoiminnasta on kirjoitettu yllättävän vähän, vaikka esimerkiksi kulttuuri- ja taideharrastusten merkitykset identiteetin kehittämisessä, hyvinvoinnin edistämässä ja kognitiivisten kykyjen parantamisessa on tunnustettu (Honkala 2019; Honkala & Laitinen 2019). Taiteen avulla voidaan lisätä osallisuutta ja kehittää vuorovaikutustaitoja; se vähentää yksinäisyyttä ja kehittää itseilmaisutaitoja (Laitinen 2019). Taidetta ja kulttuuria on käytetty kotoutumisen välineenä erilaisissa projekteissa ja koulutusmuodoissa (ks. esim. Lundgren 2017).

Maahanmuuttajan oma äänikin on tullut esiin näissä keskusteluissa. Anna Litewka-Anttolainen (2018) tarkastelee opinnäytetyössään sitä, miten taide- ja kulttuuritoimintaa on käytetty maahanmuuttajien kotoutumisessa Pohjois-Pohjanmaalla. Hän nostaa esille kulttuuriset oikeudet ja kulttuuripolitiikan, jotka ovat näkökulmina tärkeitä nostoja. Miten maahanmuuttaja säilyttää kulttuurisen identiteettinsä, ja mikä suhde sillä on vallitsevaan kulttuuriin ja kulttuuriseen identiteettiin? Tähän liittyen olennainen kysymys on myös se, miten hyväksytään ihmisten erilaisuus. Kotoutuminen on kaksisuuntaista, joten kiinnostavaa on myös se, miten kantasuomalaiset oppivat muista kulttuureista ja erilaisuudesta myös suhteessa taiteeseen ja kulttuuriin.

Olennaista on toki sekin, miten maahanmuuttaja voi löytää omaehtoisesti jonkin harrastuksen. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimenpideohjelmaksi 2010–2014 (STM 2015) toi vahvasti esiin paitsi taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset myös ehdotuksia, mitä pitäisi tehdä, jotta yhteistyö eri toimialojen välillä tuottaisi parempia tuloksia tästä tematiikasta. Käynnissä on koko ajan erilaisia hankkeita, joissa taidetta ja kulttuuria käytetään sosiaalisen vahvistamisen välineenä. Esimerkiksi ESR-hankkeessa Sirkuksesta siivet elämään (Lasten ja nuorten säätio 2019) on välineenä sosiaalinen sirkus. Hankkeessa tavoitellaan toiminnallisesti kielen oppimisen lisäksi elämäntaitoja ja edistetään sitä, että maahanmuuttajanuoret saavat kontakteja kantasuomalaisiin nuoriin.

Olisi ihan kiva harrastaa, jos...

Kokonaisuudessaan harrastamiseen sisältyy monisyistä problematiikkaa ja esteitä harrastamiselle on paljon. Harrastuksia voi olla vaikea löytää, ne voivat olla liian kalliita, lähtömaan kulttuuri ei kannusta joihinkin harras-

tuksiin, tai harrastamista ei pidetä sopivana. Kielitaito ei mahdollisesti ole riittävä harrastusmahdollisuuksien etsimiseen. Sosiaaliset suhteet ja verkostot ovat rajalliset eivätkä edesauta uusien harrastusten löytämistä.

Harrastamisen merkitysten hahmottaminen on toisinaan vaikeaa kaikille. Samoin kuin liikunta edistää terveyttä myös taiteella on hyvinvointivaikutuksia. Jotkut maahanmuuttajat ovat tuoneet esille, että harrastukset mahdollistavat suomalaisen ystävien saamisen (Torkkola 2018, 13). Monet maahanmuuttajat kaipaavat suomalaisia ystäviä. Vuonna 2019 ilmestyneen tutkimuksen mukaan lähes puolella Somaliasta kotoisin olevista ei ole suomalaisia ystäviä. (Lesonen, Pikkuhookana & Salmela 2019, 3; Pitkänen, Saukkonen & Westinen 2019, 42.) Sosiaaliset suhteet edistävät suomen kielen oppimista, suomalaisen kulttuurin tuntemista ja kiinnittymistä yhteiskuntaan (Torkkola 2018, 14–15). Kotouttamisvaiheessa oleville tarjotaan toisinaan mahdollisuuksia osallistua harrastamiseen erilaisten hankkeiden ja kolmannen sektorin kautta, mikä luo hyviä mahdollisuuksia tavata suomalaisia.

Harrastamisesta ja vapaa-ajan vietosta puhutaan usein rinnakkain tekemättä eroa niiden välille. Artikkelin alussa kysyin, mitä katsotaan harrastamiseksi. Esimerkiksi ompelutöitä, jotka voivat olla jollekin tärkeä ajanviette, ei välttämättä mielletä harrastamiseksi. Sama koskenee muutakin omaehtoista harrastamista (ks. myös Stenvall 2009, 95). Mutta harrastaminen voi olla melkein mitä tahansa: kävelyä, lukemista, musiikin kuuntelua ja laulamista, ompelutöitä tai ruoanlaittoa. Vaikka kotona tapahtuva omaehtoinen harrastaminen ei välttämättä mahdollista kontaktien ja vuorovaikutusten syntymistä suomalaisiin, voi niillä olla merkittäviä hyvinvointivaikutuksia. Ja toisaalta, mikäpä estäisi vaikka sosiaalisen ompeluverkoston perustamista, jossa maahanmuuttajat ja suomalaiset voisivat tutustua toisiinsa samalla käsitöitä tehden?

Lähteet

Hintsanen, Suvi 2016. Liikunnan toimintamalli Salon kansalaisopiston OTSO-ryhmän maahanmuuttajille. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen. Opinnäytetyö (YAMK). Viitattu 19.10.2018. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/110798/Hintsanen_Suvi.pdf?sequence=1

Honkala, Nina 2019. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin vaikutuksista oppimiseen. Viitattu 14.10.2019. <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-vaikutuksista-oppimiseen/>

Honkala, Nina & Laitinen, Liisa 2019. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin tutkituista vaikutuksista. Viitattu 9.12.2019. <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-vaikutuksiin/>

Karppi, Marion 2019. Liikunta maahanmuuttajien terveyden ja hyvinvoinnin tukena. Teoksessa Anu Puodinketo-Wahlsten & Ritva Laaksonen-Heikkilä (toim.): Terveys ja hyvinvointi maahanmuuttajien kotoutumisen edistämässä. MARJAT-hankkeen satoa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 260. Viitattu 9.12.2019. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167354.pdf>

Lagerspetz, Maria 2019. Maahanmuuttajanaisten käsityksiä liikunnasta ja työllistymisestä Helsingissä. Liikunnan ja vapaa-ajan ohjauksen koulutusohjelma. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 9.12.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/261822/Lagerspetz_Maria.pdf?sequence=2

Laitinen, Liisa 2019. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutuksista. Viitattu 9.12.2019. <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-sosiaalisen-hyvinvoinnin-vaikutuksiin/>

Lapin yliopisto. Taidevaihte – Nuorten kaksisuuntainen kotoutuminen 2016–2018. Viitattu 9.12.2019. <https://www.ulapland.fi/FI/Yksikot/Taiteiden-tiedekunta/Tutkimus/Projektit/Taidevaihte---ArtGear#>

Lesonen, Antti, Pikkuhookana, Erika & Salmela, Tuyaara 2019. Maahanmuuttajanuorten kotoutumisen edistäminen harastustoiminnan kautta. Oulun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 10.12.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/263615/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6Antti_Lesonen_Erika_Pikkuhookana_Tuyaara_Salmela.pdf?sequence=2

Litewka-Anttolainen, Anna 2018. Taide- ja kulttuuritoiminta maahanmuuttajien kotoutumisprosessissa Pohjois-Pohjanmaalla. Kulttuurituottamisen ja luovan talouden tutkinto-ohjelma (YAMK). Oulun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 17.10.2018. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/150092/Litewka-Anttolainen_Anna.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lundgren, Sini 2017. ”Kun sanat eivät riitä” – taidelähtöiset menetelmät maahanmuuttajaitien kurssilla Salon kansalaisopistossa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kulttuurituotanto (YAMK). Opinnäytetyö. Kulttuurituotanto (YAMK). Viitattu 22.10.2018. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/124702/Lundgren_Sini.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Maaseudun sivistysliitto 2019. Hyvän mielen paikat. Viitattu 9.12.2019. <https://msl.fi/hyvanmielenpaikat/>

Maijala, Hanna-Mari 2014. Maahanmuuttajien kotouttaminen liikunnan avulla – Kehittämishankkeiden seuranta ja arviointi vuosilta 2011–2013. Viitattu 17.11.2018. <https://www.likes.fi/filebank/1370-Maahanmuuttajien-kotouttaminen-liikunnan-avulla2014.pdf>

Mikkanen, Joonas & Tiitinen, Julia 2015. Kaikilla on oikeus harrastukseen – kehittämissuunnitelma maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotouttamisen edistämiseksi liikunnan avulla. Opin- näytetyö. Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma. Haaga-He- lia ammattikorkeakoulu. Viitattu 19.10.2018. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/89973/Tiitinen_Julia_Mik- kanen_Joonas.pdf?sequence=1

Muukkonen, litu 2017. Liikunta kotoutumisen tukena. Opin- näytetyö. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Sosiono- mi. Opinnäytetyö. Viitattu 13.10.2018. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/125508/Muukkonen_litu.pdf?sequen- ce=1&isAllowed=y

Nuorten Akatemia 2019. Harrastaen tutuksi. Viitattu 9.12.2019. <https://www.nuortenakatemia.fi/hankkeet/harrastaen-tutuksi/>
OKM 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripoliti- kan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. Viitattu 25.10.2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>

Oulunkaari 2019. Lähde! Taiteesta voimaa arkeen -hanke. (Viitattu 9.12.2019.) <https://www.oulunkaari.com/oulunkaari/kehittaminen-kuuluu-kaikille/hankkeet/lahde-taiteesta-voi- maa-arkeen-hanke/>

Pitkänen, Ville, Saukkonen, Pasi & Westinen, Jussi 2019. Ollako vai eikö olla? Tutkimus viiden kieliryhmän kiinnittymisestä Suomeen. E2. Raportti 5. Viitattu 10.12.2019. <https://e2.fi/publication/135>

Lasten ja nuorten säätiö 2019. Sirkuksesta siivet elämään. Viitattu 10.12.2019. <https://www.nuori.fi/toiminta/sirkukses- ta-siivet-elamaan/>

Stenvall, Elina 2009. Vieraskielisten lasten harrastamisen yhtä- läisyydet ja erot. Julkaisussa Tuula Joronen (toim.): Maahan- muuttajien vapaa-aika ja kulttuuripalvelut pääkaupunkiseu- dulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2009/4.

Viitattu 22.10.2019. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkai- sut/pdf/09_10_20_Tutk_4_Joronen.pdf

STM 2015. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjel- man 2010–2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17. Viitattu 16.10.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70355/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Torkkola, Johanna 2018. Maahanmuuttajataustaiset pojat ja vapaa-aika. Kirjallisuuskatsaus kotoutumisen edistämises- tä. Metropolia. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 10.12.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/hand- le/10024/148518/Torkkola_Johanna.pdf?sequence=1&isAllo- wed=y

Tutuksi 2019. Mukaan ottaminen on parasta kotoutumista. Vii- tattu 9.12.2019. <http://www.tutuksi.fi/>

TEM 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 ja valtioneuvoston periaatepäätös Valtion kotouttamisohjelmas- ta. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 24.10.2018. http://jul- kaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79075/TEM- jul_45_2016_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Virolainen, Jutta 2015. Kulttuuriosallistumisen muuttuvat mer- kitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. Cuporen verkkojulkaisuja 26. Viitattu 9.12.2019. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/ kulttuuriosallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.pdf

Zacheus, Tuomas 2013. Maahanmuuttajien kotoutuminen ja lii- kuntapalvelut Turun seudulla. Tutkimuskatsauksia 10/2013. Tu- run kaupunki. Kaupunkitutkimusohjelma. Viitattu 23.10.2018. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//tutkimus- katsauksia_2013-10.pdf

Tunnelma- kuvia

Tunnelmia hankkeen alkutaipaleelta

Judit Kemppilä & Joni Suominen

Lokakuu 2017

Nyt on reilu kuukausi kulunut siitä, kun Porukalla Pääosaan -hanke pyörähti toden teolla käyntiin. Alun kiireet alkavat pikkuhiljaa helpottaa, ja hankkeen sekä siinä mukana olevien opiskelijoiden arki asettua uomiinsa. Elokuun viimeisinä päivinä projektin nuoret tutustuivat ensimmäisen kerran uuteen kouluunsa, sen käytäntöihin ja tietysti uusiin opiskelukavereihin. Ryhmässä on tällä hetkellä viisitoista nuorta, jotka suorittavat loppuun peruskoulun oppimäärää. Ryhmän nuoret ovat tulleet Suomeen eri maista ja kulttuureista, kolmesta eri maanosasta.

Ensimmäisessä opiskelujaksossa nuorilla on ollut lukujärjestyksessä matematiikkaa sekä englantia. Näitä oppiaineita on opiskeltu aineenopettajien johdolla Helsingin aikuislukion tiloissa. Maanantaisin nuorilla on ollut teatteritreenejä Ryhmäteatterin nuorten ryhmän kanssa. Näissä RyhmisNuorissa teatteria tekevät yhdessä joukko kantasuomalaisia nuoria sekä Porukalla pääosaan -hankkeen nuoret. Ensi keväänä saammekin nähdä koko porukan lavalla esittämässä yhteistyönsä tulosta – omaa teatteriesitystään. Teatteriharjoituksissa tapahtuva vuorovaikutus auttaa vahvistamaan vasta maahan saapuneiden nuorten kielitaitoa, ja lisäksi heille karttuu uusia työelämätaitoja.

Keskiviikkoisin Porukalla pääosaan -hanke on saanut hyödyntää Kontulan nuorisotalon tiloja, jotka luovat viihtyisän, non-formaalien ympäristön oppimiselle ja yhdessäololle. Keskiviikkojen ohjelmaa olemme olleet tuottamassa me yhteisöpedagogiopiskelijat. Yhtenä tehtävänä onkin tarkastella opetussuunnitelmaan kuuluvien aineiden sisältöjä nuorisotyön keinoin. Tällaisia oppiainesisältöjä ja laaja-alaisen osaamisen alueita ovat esimerkiksi yhteiskunnassa ja kansalaisena toimiminen, oppilaanohjaus sekä terveystieto. Kontulan nuorisotalolla hankkeen nuorten kanssa on kuunneltu ajankohtaisia uutisia selkokielellä, tutustuttu hyvinvointi- ja elämäntieteisiin, pohdittu omaa elämäntahtoa sekä tehty demokratiaharjoituksia ja rentouttavia harjoitteita.

Yksi tärkeä keskiviikkopäivien tehtävä on ollut myös ryhmäytyminen. Tavoitteena on ollut ryhmäyttää nuoria ja tutustua heihin paremmin. Koulun englannin ja matematiikan tunnit pidetään suurissa yli 30 oppilaan ryhmissä, joten keskiviikkoisin on Porukalla pääosaan -ryhmälle haluttu mahdollistaa oman tilan ja ajan ottaminen. Keskiviikkoisin olemme käyneet yhdessä kaupassa, suunnitelleet ostoslistaa ja valmistaneet ja nauttineet yhdessä välipalaa. Ruokailu on tärkeä sosiaalistumisen hetki, joka sisältää myös rentoa yhdessäoloa. Ensimmäisillä kerroilla osa nuorista oli arkoja ilmaistamaan välipalatoiveitaan, mutta myöhemmin välipalan suunnittelusta ja ruokailusta on tullut mukava yhteinen hetki.

Vaikka hankkeen kaksivuotinen taival on vasta aluillaan, olemme jo nähneet, miten uutta oppia syntyy nopeasti. Esimerkiksi matematiikan tehtävät tuntuvat päivä päivältä sujuvan paremmin, vaikka nuoret yhä nimeävätkin matematiikan vaikeimmaksi oppiaineeksi. Olemme olleet mukana oppitunnilla auttamassa ja pitäneet tiistaisin ja torstaisin ennen oppitunteja läksykerhoa, jossa autamme nuoria kotitehtävien tekemisessä. Läksykerhot ovat olleet nuorille suureksi avuksi, sillä 35–40 hengen opetusryhmissä aineenopettajan on vaikea tarjota kaikille henkilökohtaista tukea ja opastusta. Ensi jaksoon onkin tulossa matematiikan tukikurssi, joka on suunnattu vain Porukalla pääosaan -ryhmän nuorille. Pian starttaavat myös englanninkieliset tanssi- ja draamatyöpajat, joissa opitaan niin kieltä kuin itseilmaisua sekä ryhmätyötaitoja.

Porukalla pääosaan on uudenlainen hanke, jonka toimintatapoja ja sisältöä on muokattu samaan aikaan, kun toiminta on ollut käynnissä. Alun perin sivutoimiseksi iltaoopinnoiksi kaavailtu perusopetus päätettiin muuttaa kokopäivätoimiseksi. Opiskelutunteja on nyt enemmän ja hankkeen nuoret ovat saaneet esimerkiksi joukkoliikenteen opiskelijaedut käyttöönsä. Läksykerhotkaan eivät olleet syksyn alkuperäisessä suunnitelmassa, vaan ne järjestettiin, koska nuoret toivoivat saavansa enemmän tukea opiskeluun. Hankkeen aikana onkin ollut tärkeää, että työntekijät pitivät silmänsä ja korvansa auki, ovat valmiina kuuntelemaan ja myös muuttamaan toimintaa siten, että se palvelee nuorten oppimista. Iltojen pimentyessä ja syksyn kääntyessä kohti talvea me molemmat olemme kiitollisia saadessamme olla mukana tässä tärkeässä hankkeessa, jossa luodaan uusia tapoja käydä koulua. Jo nyt olemme nähneet, kuinka tärkeää opiskelu on vasta maahan saapuneille nuorille. Koemme, että Porukalla pääosaan -ryhmä luo nuorille turvallisuuden tunnetta, antaa vertaistukea ja näin motivoi myös käymään koulussa. Taidemenetelmät ja koulunuorisotyön muodot innostavat ja osallistavat nuoria sekä integroivat heitä yhteiskuntaan ja tukevat tällä tavoin oppimista.

Me yhteisöpedagogiopiskelijat suoritamme hankkeessa harjoitteluna erilaisia opintokokonaisuuksia. Harjoittelu on ollut sekä hienoa että ajoittain haastavaa. Parasta on, kun saa olla tekemisissä näiden upeiden nuorten kanssa ja toimia sellaisten asioiden parissa, jotka ovat merkittäviä sekä meille että yhteiskunnalle. On ollut motivoivaa huomata, kuinka nuoret luottavat meihin ja uskaltavat kysyä neuvoa niin kouluun kuin myös muuhun elämään liittyvissä asioissa.

Tätä artikkelia kirjoittaessamme on aurinko piiloutunut sateisen pilviverhon taakse. Silti nuorten kanssa toimimisesta kumpuava ilo ja heidän opinnoissa edistymisensä lämmittävät mieltämme tänäänkin.

Kirjoittajat ovat yhteisöpedagogiopiskelijoita, jotka tekivät harjoittelua hankkeessa.

Havaintoja hankkeen alkaessa

Anna Suoninen

Porukalla pääosaan -hankkeen nuorilla on takanaan työntäyteinen syksy opintojen parissa. Syksyyn on kuulunut oppitunteja Helsingin aikuislukiolla, Ryhmisnuorten treenejä, tapaamisia nuorisotalolla yhteisöpedagogien vetäminä, videotyöpaja sekä teatterivierailuja kummiorganisaatioissa. Tässä artikkelissa kurkistan kulttuuripuolen syksyn kulkuun vuonna 2017.

RyhmisNuoret on Ryhmäteatterin nuorten teatteriryhmä, joka koostuu hankkeessa mukana olevasta neljästätoista maahanmuuttajataustaisesta nuoresta ja yhdestätoista kantasuomalaisesta teatterin harrastajasta. Nuoret kohtaavat treeneissä tutustuen toisiinsa ja teatterin tekemiseen ohjaajan ja teatteri-ilmaisun opettajan, Jonna Wikströmin, opissa. Syksyn mittaan hankkeen nuorille on karttunut niin kielitaitoa kuin rohkeutta olla lavalla ja esittää suomeksi dialogeja ja monologeja. Teatteritreeneissä on keskitytty myös jokaisen nuoren oman, henkilökohtaisen ilmaisun löytämiseen.

Vierailimme nuorten kanssa syyskuun alussa yhdessä hankkeen kummiorganisaatioista, kulttuurikeskus Stoassa, katsomassa teatteriesityksen Shra – Erämaa. Esitys oli osa interkulttuurista esittävän taiteen NOMADS-festivaalia. Esityksen toteutti suomalais-palestiinalainen S-H-S-kollektiivi, ja siinä käsiteltiin erilaisista taustoista tulevien ihmisten kohtaamisia ja kohtaamisiin liittyviä vaikeuksia. Teos oli täynnä muistoja pelosta, sorrosta ja vihasta, vastapainonaan kokemukset turvasta ja yhteydestä. Nämä tunteet välittyivät katsomoon ja saivat yleisön herkistymään. Esityksessä kuultiin neljää kieltä: suomea, ruotsia, englantia ja arabiaa.

Marraskuussa ryhmämme sai kunnian toimia koyleisönä Kansallisteatterin Toinen koti -näytelmässä. Toinen koti on turvapaikanhakijoiden ja kantasuomalaisten ammattilaisten yhdessä toteuttama esitys turvapaikkaprosessista ja Suomeen muuttamisesta. Esitys nosti varmasti monen vastasaapuneen turvapaikanhakijan mieleen omat kokemukset turvapaikkaprosessista ja Suomeen muuttamisesta. Esitys teki selvästi katsojiin syvän vaikutuksen.

Syksyn aikana nuoret osallistuivat The Movement -verkoston järjestämään tubetuspajaan. The Movement on nuorisotyöverkosto, joka järjestää työpajoja muun muassa tubetuksesta, tapahtumatuotannosta ja DJ-työskentelystä. Tubetuspajassa nuoret saivat kosketuksen videoiden tekemiseen ja YouTuben maailmaan tubettaja Hassan Maikalin

johdolla. Pajassa nuoret kartuttivat työelämäosaamistaan suunnittelemalla ja tekemällä itsestään video-CV:t työnhakua varten. Työpajoissa harjoiteltiin myös työhakemuksen tekemistä ja napattiin osallistujista studiossa kuvat työhakemukseen. Pajan vetäjä Hassan johdatteli nuoria tutkimaan heidän omia kiinnostuksen kohteitaan ja kannusti yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Syksyn viimeinen teatterivierailu tehtiin Ryhmäteatterin esitykseen Muodonmuutos, jossa nuoret saivat katsoa, kun ammattinäyttelijät nousivat tutulle lavalle loppunmyydyin katsomon eteen. Muodonmuutos pohjautuu Franz Kafkan samannimiseen novelliin, ja se tarkastelee satiirisesti muun muassa äärimmäisyyksien yhteiskuntaa.

Odotan innolla mitä kaikkea Porukalla pääosaan -hanke tuo keväällä tullessaan!

Kirjoittaja on kulttuurituottajaopiskelija, joka teki opintoihin kuuluvaa harjoittelua Porukalla Pääosaan -hankkeessa

Kulttuurituottaja- opiskelijan ajatuksia

Emilia Ryyänen

Opiskelen Humanistisessa ammattikorkeakoulussa kulttuurituotantoa toista vuotta ja suoritin työharjoitteluni Porukalla pääosaan -hankkeessa. Työharjoitteluni teemana olivat monialaiset toimintaympäristöt, joten tavoitteena oli esimerkiksi tutustua taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin sekä oppia kehittämään kulttuuripalveluja. Tämän harjoittelun teemoihin Porukalla pääosaan -hanke soveltui mainiosti. Työharjoitteluni aloitin keväällä 2018, mutta ensimmäisen kosketukseni hankkeeseen sain syksyllä 2017 toisen kouluprojektimme myötä.

Toteutimme vuoden 2017 syksyllä luokkamme kanssa hankkeen nuorille erilaisia tapahtumapäiviä, jotka liittyivät Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlavuoteen. Ryhmäni järjesti nuorille Suomi 100 kokkikoulun Ravintola Perhossa, jossa pääsimme yhdessä nuorten kanssa tekemään suomalaista perinneruokaa ammattikokin johdolla. Tapahtumapäivä oli antoisa ja opettavainen kokemus niin hankkeen nuorille kuin järjestäjillekin.

Minulla ei ole aiempaa kokemusta nuorten tai varsinkaan maahanmuuttajien parissa työskentelystä. Aluksi olinkin hien epäileväinen sen suhteen, kuinka vastikään Suomeen saapuneiden kanssa tulisi toimia. Keväällä harjoitteluun mukaan lähtemisen kynnys oli kuitenkin pienentynyt, koska olimme nuorten kanssa tutustuneet toisiimme jo edellisellä syksynä.

Harjoitteluuni liittyvät työt ovat olleet paljolti hankkeen tapahtumien tuottamista, sen sijaan nuorten toiminnassa olen ollut mukana vähemmän. Olen ollut jonkin verran mukana nuorten opinto- sekä harjoituspäivissä niin Ryhmäteatterilla kuin Zodiakissa, mikä on ollut tärkeää tutustuessani nuoriin sekä heidän arkeensa hankkeessa.

Työharjoittelu hankkeessa on opettanut minulle todella paljon. Maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa on varsin erilaista työskennellä kuin suomalaisten. Hankkeessa on nuoria monista eri kulttuureista, ja kulttuuriset erot ja toimintatavat ovatkin intensiivisessä työskentelyssä korostuneet. Haastavinta ovat olleet kielelliset muurit ja tiedonkulun vaikeus sekä aikuisina perusopintojaan suorittavien ihmisten aikataulujen yhteensovittaminen koulun lukujärjestyspalettiin.

Olen saanut nuorilta paljon: vaikka juuri maahan saapuneen elämä ei ehkä ole aina helppoa, he ovat positiivisia ja iloisia ihmisiä, joiden kanssa on ollut hienoa ja opettavaista työskennellä. Harjoitteluni jatkui hankkeen loppuun asti. Päätösvaiheessa pääsin näkemään Kiasma-teatterissa nuorten tanssiesityksen, joka oli tehty Zodiakissa työskentelevän koreografi Sanna Fromin sekä mediataiteilija Heta Kuchkan johdolla.

Kirjoittaja on kulttuurituotannon opiskelija, joka teki harjoittelua hankkeessa.

Omalla porukalla pääosaan

Nelli Taskinen

Kun minulta tiedusteltiin kiinnostustani kirjoittaa tekstiä Porukalla pääosaan -hankkeen julkaisuun, totesin, että hanke herättää minussa niin paljon ajatuksia ja tuntemuksia, että haluan ehdottomasti jakaa niistä pienen palan. Haluan kertoa muun muassa siitä, miten olen kokenut ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyöni tekemisen Porukalla pääosaan -hankkeessa. Lisäksi haluan jakaa kokemuksiani siitä, millaisena hankkeen nuorten työskentely Zodiakin tanssiteoksessa minulle näyttäytyi. Opinnäytetyössäni tarkastelen, miten taideorganisaatioissa toimiminen ja kehittynyt työskentely vaikuttavat siihen, miten vasta Suomeen saapunut nuori kiinnittyy yhteisöön ja koko yhteiskuntaan. Havainnointini tapahtui syyslukukauden 2018 aikana ja alkuvuodesta 2019. Voin kertoa, että alku oli melko hankalaa, mutta nyt olen jo ihan innoissani!

Olen ollut mukana Porukalla pääosaan -hankkeessa sivustaseuraajana kaudella 2017–2018 ja nyt aktiivisena havainnoijana ja opinnäytetyön tekijänä kaudella 2018–2019, jolloin Zodiak – Uuden tanssin keskus on vetovastuussa hankkeen osatoteuttajana ja taideorganisaationa. Olen ollut joitakin kertoja mukana havainnoimassa harjoituksia, joita ohjaavat tanssitaiteilija Sanna From ja kuvataiteilija Heta Kuchka. Näiden havainnointikertojen myötä olen täysin lumoutunut ja ihmeissäni siitä, mitä nämä kaksi taiteilijaa saavat aikaan! Olen saanut näistä muutamasta havainnointikerrasta myös paljon relevanttia tietoa ja materiaalia tutkimustani varten.

Olen työskennellyt opinnäytetyöni parissa tiiviisti syyskaudelta 2018 lähtien. Työtäni varten teen havaintoja osallistumalla taideprojektin harjoituksiin myös itse. On ollut ilo huomata, kuinka tutkimukseeni syntyy sisältöä kuin itsestään. Olen kokenut itseni tutkijaksi sekä tarpeellisen ja olennaisen tiedon kerääjäksi havainnoidessani nuorten toimintaa tanssiprojektissa.

Koen olevani etuoikeutettu, koska saan olla osa jotain näin suurenmoista ja urauurtavaa projektia. Havainnointimuistiinpanojeni reunassa onkin piirroksia tanssivista ja laulavista nuorista sekä huudahduksia: ”Mahtavaa!”, ”Olen etuoikeutettu!” Usein huomaan pyyhkiväni silmäkulmiani liikutuksesta. Huomaan liikuttuvani siitä, kun näen nuorten oppivan uutta ja voimaantuvan. Olen liikuttunut lahjakkaiden taiteilijoiden työstä hankkeessa, mutta ennen kaikkea siitä, miten upeita hankkeen nuoret ovat osallistuessaan toiminnalliseen, uutta luovaan projektiin. Olen liikuttunut siitä, että minäkin saan olla osa tätä porukkaa.

Olen huomionnut monta kotoutumiseen liittyvää ilmiötä – ikään kuin ulkopuolisin silmin. Aina saapuessani paikalle näen muutoksen, kehityksen, kiinnittymisen ja me-hengen kasvamisen. Näen tutun yhteisön ja porukan, alati muuttuvan joukkion, joka valmistelee hienoa tanssiteosta Kiasma-teatterin lavalle maaliskuussa 2019. Samalla kun porukka oppii uutta, kiinnittyy se tähän yhteiskuntaan yhä juurevammin ja nopeammin. Hankkeen nuoret pääsevät pääosaan omassa elämässään – omalla porukallaan. Opinnäytetyöni valmistuessa saamme ehkä tietää enemmän siitä, olinko oikeilla jäljillä näin väittäessäni.

Kirjoittaja on yhteisöpedagogi (YAMK) -opiskelija, jonka opinnäytetyö liittyy hankkeeseen.

Hyppäys hankkeeseen

Päivi Ruutiainen

Miten kulttuurituotannon lehtori hyppää hankkeeseen, jonka fokuksessa ovat hieman toisenlaiset asiat kuin perinteisessä kulttuurituotannossa: maahanmuuttajat, peruskoulun opetussuunnitelma ja monimuotoistuvien oppimisympäristöjen kehittäminen? Miten kulttuurituottajaopiskelijat toimivat tällaisessa hankkeessa ja mitä he tekevät?

Kylmä helmikuu. Kolmen kuukauden vuorotteluvapaan jälkeen palasin töihin ja totesin, että tänä vuonna työskentelen hieman toisenlaisten asioiden parissa kuin yleensä. Aiemmin en ollut työskennellyt maahanmuuttajien kanssa – aihepiiri oli siis uusi. Porukalla pääosaan -hankkeesta tuli kahden vuoden ajaksi suuri urakka varsinkin, kun katsoo siihen varattua työtuntimäärää. Kalenterimerkintöjä selatessa tulee vastaan erilaisia kokouksia ja tapaamisia niin Kontulan nuorisotalolla, Helsingin aikuislukiolla, Ryhmäteatterilla, Ohjaamossa kuin Zodiak – Uuden tanssin keskuksessakin. Opin ensimmäisen kevään aikana paljon. Nuorisotalo – nuta – ei ollut aiemmin minulle tuttu, ja peruskoulun opetussuunnitelmaan perehtyminen oli varsinainen haaste.

Parikymmentä vuotta ammattikorkeakouluelämää on opettanut siihen, että tehtävät voivat vaihtua, on opeteltava uudenlaisia asioita ja orientoiduttava uusiin haasteisiin. Porukalla pääosaan -hanke oli alkanut edellisen vuoden keväänä, ja hankkeessa oli täysi tohina päällä. Kevään aikana minulle valkeni käytännössä, että hanke oli moniulotteinen, ja että sitä toteutettiin kokeilemalla ja kehittämällä. Valmiita suunnitelmia oli kyllä ollut, mutta käytännön tarve tehdä toisin pakotti myös etsimään ja löytämään uudenlaisia tapoja toimia.

Helmikuussa aloin orientoitua uusiin työtehtäviini ja hankkeen sisältöihin. Ensimmäiset kuukaudet olivat kuin kädestä suuhun elämistä: oli loputtomasti pohdittavaa sen suhteen, mitä ja miten asioita pitäisi hoitaa, minkälaisia asioita tietää ja kuinka toimia. Suurin haaste eivät olleet hankkeen nuoret: heihin tutustuminen oli kaiken suola ja sokeri. Opiskelijat olivat mukavia, avoimia nuoria, jotka sallivat minun tietää asioita elämästään. Ja nimenomaan nuorten kanssa koin hetkiä, jolloin tunsin tekeväni merkittävää työtä. Nuorten kanssa näki nopeasti onnistumisen elämyksiä ja oivalluksia. Maahan muuttoon liittyvät kysymykset eivät ole parasta A-sarjaani ammatillisessa osaamisessa, joten astuin aimo harppauksen epämukavuusalueelle. Ei välttämättä niin, että olisin joutunut ponnistelemaan pysyäkseeni kartalla, vaan pikemminkin niin, että suurempi tiedon määrä maahan muuttaneiden elämästä ja monikulttuurisuudesta olisi auttanut. Samalla tavalla hankkeessa toimivat kulttuurituotannon opiskelijat astuivat uuteen toimintaympäristöön – ja oppivat aivan taatusti uusia asioita.

Hanke toimi ainakin kahdella, kolmella ellei neljälläkin erilaisella tasolla: Oli ruohonjuuritason toimintaa hankkeen kohderyhmän kanssa, heihin tutustumista ja erilaisiin akuutteihin asioihin vastaamista. Yksi suurehko työsarka oli hankkeessa mukana olevien Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden ohjaaminen ja varsinkin heidän rekrytoimisensa. Yksi kysymys olikin, miten luoda yhteistä toimintakulttuuria hankkeen nuorten ja kulttuurituotannon opiskelijoiden välille. Kulttuurituotannon opiskelijoille toiminta maahanmuuttajien kanssa ei nimittäin ole aivan arkipäivää. Porukalla pääosaan -hankkeessa on myös nuoria, joiden tausta on kovin kaukana suomalaisten nuorten todellisuudesta: Suomeen tuleminenkaan ja maahan sopeutuminen ei ole ollut kevyt retki. Kolmannella tasolla olivat hankkeen tavoitteet ja niihin vastaaminen, mikä korostui projektipäällikön ja minun yhteisessä toiminnassa sekä toiminnassa yhteistyökumppaneiden kanssa. Neljäs taso oli puolestaan reflektointi, toiminnan arviointi ja kehittäminen sekä ohjausryhmätoiminta.

Kulttuurituottaja on välittäjäammatti. Näiden edellä mainitun neljän tason toiminta on risteysasemilla työskentelyä – toiminnan organisointia, viestintää, delegoimista ja suunnitelmien muuttamista teoiksi. Kulttuurituottajaopiskelijat osallistuivat tapahtumien suunnittelun ja toteuttamiseen – ensimmäisen lukukauden lopuksi järjestettiin kevätjuhla Helsingin aikuislukiolla. Seuraavana vuonna puolestaan oli hankkeen viimeinen kevätjuhla, jota valmistelivat niin ikään kulttuurituotannon opiskelijat. Tuottaminen oli kokonaisvaltaista ja ei-perinteistä tapahtumien järjestämistä. Kulttuurituottajaopiskelijat olivat mukana läksykerhoissa, ja lisäksi he esiintyivät ja organisoivat erilaisia asioita. Viestintä on olennainen osa tuottajan työtä, joten sitä tehtiin koko hankkeen ajan monenlaisin tavoin: WhatsApp-viestejä nuorille, sähköposteja, muistutuksia, rautatieasemalta saattamista – siis monipolvista yhteydenpitoa.

Ensimmäinen kevät meni toimintaa organisoidessa, tapaamisissa nutalla ja muualla. Ohjelmassa oli myös nuorten ohjaamista ja opettamista, kokouksia, ammattikorkeakoulun opiskelijoiden ohjaamista, reittioppaan tutkimista ja uusiin paikkoihin ja ihmisiin tutustumista. Toisena keväänä odotettiin esitysten loppumista ja voimavarojen vapautumista loppukokeiden suorittamiselle. Huippuhetkiä olivat ne, jolloin näki nuorten maailman asettuvan uuteen asentoon: voimaantumista teatterin lavalla, loistamista esityksessä, tanssimista, uskoa itseensä, onnistumista tehtävien tekemisessä tai uusien asioiden löytämisessä. Oli yhdessä nauramista. Ennen kaikkea iloittiin suomen kielen vahvistumisesta.

Hankkeen aikana tein ammatillisia opinto-ohjaajaopintoja, mikä vaikutti suhtautumiseeni joihinkin asioiden. Tekstien kirjoittaminen Porukalla pääosaan -hankkeesta selvensi minulle asioita, jotka olivat aluksi tuntuneet epämääräisiltä mökyiltä. Ammattikorkeakoulun opiskelijan ohjaustoiminta ei olekaan ihan samaa kuin maahanmuuttajan auttaminen oman polun löytämisessä. Kulttuurierojen tunnistaminen on hienovaraista toimintaa – jos kysyn suomalaiselta opiskelijalta, mitä hänelle kuuluu, voi opiskelija vastata hyvinkin henkilökohtaisesti ja rehellisesti. Toisesta kulttuurista tulevan koodeksit voivat olla täysin toisenlaisia: mistä on sallittua puhua, mitä puhun vieraan ihmisen kanssa tai ylipäätään se, mitä tarkoitan tai miten lähelle voin tulla. Alan kirjallisuudessa hahmotetaan teoreettisesti sitä, millaisia valmiuksia ohjaajalla tulee olla, miten hänen tulisi ottaa huomioon erilaisia eroavuuksia tai millaista sensitiivisyyttä työ vaatii. Kaiken koulutuksen merkittävyyden tärkeiden rinnalle nostaisin kuitenkin sen, miten persoona on työväline. Ihailin sitä, kun melkein valmis yhteisöpedagogi osasi ottaa ryhmän haltuun, luoda toimintatavat ja säännöt ja edistää yhteistä hyvää. Siihen halusin itsekin tähdätä.

Kirjoittaja on kulttuurituotannon lehtori.

Lopuksi: ajatuksia hankkeen päättyessä

Tiina Valkendorff ja Päivi Ruutiainen

Porukalla pääosaan -hanke on ollut intensiivinen ja pitkä projekti. Hankkeen alkaessa oli tohinaa, paljon innostusta ja suuria suunnitelmia, mutta jälkeinpäin tarkastellen ehkä myös hieman naiiviutta ja liiankin suuria tavoitteita. Hanke vei meitä lehtoreita jatkuvasti mukavuusalueen ulkopuolelle, mutta hankkeen päättyessä on selvää, että paljon tuli myös opittua ja hankkeessa tapahtui hyviä asioita. Mikäli projektin toteuttaisi uudestaan, niin toisaalta monia asioita myös tekisi toisin. Ehkäpä jo tavoitteista olisi voinut tehdä vähemmän kunnianhimoisia. Porukalla pääosaan -hankkeen tavoitteet nimittäin olivat aika laajoja ja niitä oli paljon.

Hankkeen tavoitteet:

- Saada ryhmään valitut nuoret suorittamaan peruskoulun oppimäärä kahdessa lukuvuodessa hyödyntämällä nuorisotyön menetelmiä sekä taidetta ja kulttuuria
- Sitouttaa nuoret opiskeluun ja kiinnittää heidät opiskeluryhmään ja lisätä heidän opiskelunvalmiuksiaan
- Lisätä maahanmuuttajanuorten työelämävalmiuksia sekä kokemusta yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä toimimisesta

- Laajentaa maahanmuuttajanuorten taiteen ja kulttuurin tuntemusta
- Antaa nuorille onnistumisen elämyksiä, voimaantumisen kokemuksia merkittävien taiteilijoiden ja taideorganisaatioiden kanssa toteutettavien tuotantojen myötä
- Laajentaa maahanmuuttajanuorten verkostoitumista yhteiskunnassa ja tarjota vapaa-ajan aktiviteetteja
- Edistää kahdenvälistä kotoutumista
- Kehittää koulunuorisotyötä
- Luoda uudenlainen malli peruskoulun loppuunsaattamiseksi

Hankkeelle listattujen tavoitteiden lisäksi huomioitava on, että hankkeen toimintaa kehysti hankkeen rahoitus: se tuli Euroopan sosiaalirahaston toimintalinjalta Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen, jossa erityistavoitteina oli siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen. Tämä oli toiminnan ensimmäinen lähtökohta, ja näkökulma, jonka varaan hanke rakennettiin.

Humakin lehtoreiden työtehtäviksi hankesuunnitelmas-
sa oli listattu yleisluontoisesti tyypillisiä projektitehtäviä,
kuten hallinnointia, yhteistyötä, organisoimista, seuranta-
ja arviointia, viestintää ja julkaisujen kirjoittamista. Vaik-
ka hankkeen tavoitteet kokonaisuutena olivat kunnian-
himoisia, niin käytännössä työtehtävät olivat välillä kui-
tenkin yllättävänkin arkisia. Hankkeen päättyessä voikin
nostaa listauksena esiin muutamia hieman epätyypillisiä
hanketehtäviä:

ruoan valmistus, pipareiden leipominen, eväiden
kuljettaminen, siivoaminen, tiskaaminen, pöydän
kattaminen, kahvinkeitto, askartelu, sormuksen
valmistaminen, liikennevälineissä kulkeminen, met-
säretket, läksyissä avustaminen, WhatsApp-ohjaus
ja Translate-palvelun käyttäminen...

Listaa arkipäiväisistä puuhista voisi jatkaa vielä pitkälle.
Näiden käytännönläheisten tehtävien lisäksi hankkeen
toimintaa kehystivät kuitenkin jatkuvasti hankkeen ta-
voitteet erityisesti kohderyhmien näkökulmasta. Poru-
kalla pääosaan -hankkeen yhtenä kohderyhmänä olivat
17–29-vuotiaat oppivelvollisuusikänsä ylittäneet maahan-
muuttajataustaiset nuoret, joilla on peruskoulu suorit-
tamatta. Toisena kohderyhmänä oli aikuislukion hen-
kilökunta. Hankkeen tarkoituksena oli tuoda aikuisten
perusopetukseen välineitä ja menetelmiä. Tämän ohella
tavoitteena oli kehittää opetus- ja ohjaushenkilökunnan
kanssa opetussisältöjen työelämälähtöisiin ympäristöi-
hin.

Osatoteuttajien, Ryhmäteatterin ja Zodiak – Uuden
tanssin keskuksen, tehtävinä oli osallistua osaltaan han-
kkeen tavoitteiden toteuttamiseen, mutta sen lisäksi to-
teuttaa itsenäisesti omat taideprojektinsa.

Hankkeen päättyessä on aika tarkastella tavoitteita ja
pohtia sitä, miten tavoitteet toteutuivat. Hankkeen ai-

kana tavoitteet muuttuivat jäsennellympään muotoon
ja alkuperäisiä tavoitteita hiottiin hieman sanamuodol-
taan ja ilmaisultaan. Hankkeen päättyessä on mahdollista
arvioida, että osa tavoitteista oli hyvin laajoja ja myös
hieman epämääräisiä. Joidenkin tavoitteiden toteutumis-
ta on hankala arvioida tai ainakaan mitata. Seuraavaksi
kerrataan vielä hankkeen tavoitteet ja arvioidaan lyhyesti
kunkin tavoitteen toteutumista.

Tavoite 1. Hankkeeseen valitut nuoret suorittavat peruskoulun oppimäärän kahdessa lukuvuodessa, ja opintojen tukena hyödynnetään nuorisotyön menetelmiä sekä taidetta ja kulttuuria

Hankkeessa opiskelleista nuorista yli puolet suoritti pe-
ruskoulun hankkeen toiminta-aikana. Muiden kohdalla ti-
lanteet olivat erilaisia: siirtyminen suoraan toisen asteen
opintoihin, vaihtaminen tavalliseen opiskeluryhmään, pe-
ruskouluopintojen jatkaminen. Tavoite saavutettiin osit-
tain.

Hankkeessa hyödynnettiin opiskelun tukena nuorisotyö-
tä. Kohderyhmiltä (nuoret ja aikuislukion henkilökunta)
saadun palautteen mukaan nuorisotyön menetelmät
koettiin tärkeiksi, toimiviksi ja opintoja tukeviksi.

Hankkeessa opintoja yhdistettiin taide- ja kulttuuripro-
jekteihin. Osa opiskelijoista koki taide- ja kulttuuritoi-
minnan hyvin tärkeäksi. Osalle opiskelijoista hankkeessa
toteutetut taide- ja kulttuuriprojektit eivät osoittau-
tuneet sopiviksi eri syistä johtuen. Kaikki nuoret eivät
osallistuneet taideprojekteihin päättäviin esityksiin, mutta
tutustuivat hankkeen aikana taiteeseen ja kulttuuriin.

Tavoite 2. Nuoria tuetaan sitoutumaan opiskeluun ja kiinnittymään ryhmään ja tuetaan heidän opiskelunvalmiuksiaan

Tavoite opintoihin sitoutumisesta, ryhmään kiinnittymisestä ja opiskelunvalmiuksien tukemisesta on hankalasti arvioitavissa. Nuorilta saadun palautteen mukaan he kokivat opiskelun tärkeäksi ja opiskelijaryhmä koettiin myönteisenä. Hanketoimijoiden näkökulmasta opiskelunvalmiudet kasvoivat, ja myös nuorilta saatujen kuulumisten mukaan opiskelu toisella asteella on hankkeen jälkeen käynnistynyt hyvin.

Tavoite 3. Lisätään maahan muuttaneiden nuorten työelämävalmiuksia sekä kokemusta yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä toimimisesta

Kaikki hankkeessa mukana olleet nuoret tutustuivat työelämään, ja hankkeessa toimiminen lisäsi suomalaisen työelämän tuntemusta. Hanketoimijoiden ja nuorten oman arvion mukaan työelämävalmiudet kasvoivat. Tärkeä osa-alue tässä oli kielitaidon parantuminen: hankkeen toiminnallisissa projekteissa nuoret oppivat puhuttua suomen kieltä, mikä tukee niin opiskelu- kuin työelämävalmiuksia.

Täysivaltaisena jäsenenä toimimiseen vaikuttavat yhteiskunnan rakenteet ja vasta maahan saapuneiden erilaiset elämäntilanteet. Jälkikäteen voi todeta, että kyseinen tavoite oli liian laaja eikä täysin relevantti. Kokemus yhteiskuntaan osallistumisesta ja osallisuudesta olisi sopivampi tavoite, ja hanketoimijoiden arvion mukaan hankkeessa onnistuttiin saavuttamaan tätä tavoitetta.

Tavoite 4. Maahan muuttaneiden nuorten taiteen ja kulttuurin tuntemus lisääntyy

Kaikki hankkeessa mukana olleet nuoret tutustuivat taiteeseen ja kulttuuriin. Vaikka kaikki heistä eivät olleet loppuun saakka osatoteuttajien taideprojekteissa, niin jokainen heistä kokeili osallistumista kyseisiin projekteihin. Taiteeseen ja kulttuuriin perehdyttiin hankkeessa myös muilla tavoin, niin tekijöinä (esimerkiksi taidekasvatus, sormuspaja) kuin kokijoina ja käyttäjinäkin.

Tavoite 5. Nuoret saavat onnistumisen elämyksiä ja voimaantumisen kokemuksia merkittävien taiteilijoiden ja taideorganisaatioiden kanssa toteutettavien tuotantojen myötä

Elämyksiin ja voimaantumiseen liittyvä tavoite on hankalasti arvioitavissa. Nuoret, jotka osallistuivat taideprojektin esitykseen, toivat esille saaneensa rohkeutta ja onnistumisen kokemuksen. Osalle taideprojektit muodostuivat erityisen tärkeiksi. Myös muut hankkeessa toimivat henkilöt arvioivat nuorten saaneen rohkeutta, esiintymistaitoja ja uskoa itseensä.

Tavoite 6. Maahanmuuttajanuoret saavat verkostoa ja vapaa-ajan aktiviteetteja

Hankkeessa mukana olleet nuoret tutustuivat projektin aikana taideorganisaatioihin, järjestöihin ja vapaa-ajan palveluihin ja harrastusmahdollisuuksiin. Osalle teatterista tuli harrastus tai asia, jonka parissa tulevaisuudessa haluaisi toimia.

Tavoite 7. Kahdenvälinen kotoutuminen ja kulttuurien välinen vuoropuhelu mahdollistuu

Porukalla pääosaan -hankkeen Ryhmäteatterin projektissa maahan muuttaneet nuoret toimivat yhteistyössä kantasuomalaisen nuorten kanssa. Zodiak – Uuden tanssin keskuksen projektissa nuoret puolestaan toimivat yhteistyössä senioritanssijoiden kanssa. Osatoteuttajien suunnittelemat ja toteuttamat projektit tukivat kahdenvälistä kotoutumista, kun taideprojekteissa oli esiintyjinä sekä eri ikäisiä suomea äidinkielenään puhuvia että vasta maahan muuttaneita nuoria.

Hankkeen toimintamalli mahdollisti laajemminkin kulttuurien välisen vuoropuhelun: Hankkeessa opiskelevat maahanmuuttajataustaiset nuoret tutustuivat Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoihin ja muihin hanketoimijoihin, mikä mahdollisti erilaisia oppimisen kokemuksia puolin ja toisin. Hankkeessa tutustuttiin paitsi suomalaisen yhteiskuntaan ja kulttuuriin myös nuorten kotimaan kulttuureihin. Kulttuurinen vuoropuhelu oli läsnä hankkeen jokapäiväisessä arjessa.

Tavoite 8. Nuorisotyön oppilaitosyhteistyötä lisätään ja kehitetään

Hankkeen yhtenä tavoitteena oli kehittää koulunuorisotyötä, mikä hankkeen edetessä muutettiin muotoon: nuorisotyön oppilaitosyhteistyön lisääminen ja kehittäminen.

Hankkeessa opetuksen tukena hyödynnettiin nuorisotyön menetelmiä. Lisäksi tavoitteena oli hyödyntää nuorisotyön menetelmiä perusopetuksen oppiaineiden sisältöjen ja tavoitteiden omaksumisessa. Pyrkimyksenä oli myös saavuttaa opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen tavoitteita ja edistää kotoutumista. Erityisesti

maahan muuttaneiden nuorten opetuksessa on nuorisotyön osaamisesta hyötyä.

Tavoite 9. Luodaan uudenlaista toimintamallia aikuisten perusopetukseen

Hankkeen tarkoituksena oli luoda uudenlainen malli aikuisten perusopetukseen. Uudenlainen malli formaaliin koulutukseen on laaja tavoite toteutettavaksi yhden hankkeen aikana. Opetussuunnitelma, jota perusopetuksessa noudatetaan, ei myöskään mahdollista täysin vapaata toteutusta. Aikuisten perusopetusta järjestävän tahon näkökulmasta Porukalla pääosaan -hankkeessa toteutettu malli poikkesi suuresti siitä, mitä aikuislukiossa oli aiemmin tehty.

Hankkeen edetessä toimintatapaa ryhdyttiin kutsumaan *Koko kaupunki oppimisympäristönä* -toimintamalliksi. Opiskelijoiden opinnoista noin kolmasosa tuli suoritetuksi osana hankkeen Koko kaupunki oppimisympäristönä -toimintamallia: joko osatoteuttajien järjestämissä taideprojekteissa tai muissa hankkeen järjestämissä toiminnallisissa kokonaisuuksissa. Näissä saatua osaamista Helsingin aikuislukiossa opeteltiin tunnistamaan. Tavoitteena oli, että hankkeen projekteissa ja toiminnallisissa kokonaisuuksissa saatu osaaminen tulisi tunnustetuksi osaksi formaalia koulutusta, eli aikuisten perusopetuksen oppimäärää. Porukalla pääosaan hankkeen julkaisussa *Koko kaupunki oppimisympäristönä* - Opas aikuisten perusopetuksen toteuttamiseen tuodaan esille kokemuksia ja käytäntöjä hankkeen toimintamallista ja osaamisen tunnistamisesta.

Havainnot

Porukalla pääosaan -hankkeesta voidaan hankkeen päättyessä nostaa esiin joitakin keskeisiä havainnot, jotka koskevat aikuisten maahanmuuttajien perusopetusta ja sen kehittämistä.

Opetuksen toteuttaminen koko kaupunkia hyödyntäen on kotoutumisen kannalta toimiva malli: vasta maahan saapuneet opiskelijat voivat kotoutua ja integroitua yhteiskuntaan paremmin, kun opiskelua toteutetaan myös oppilaitoksen ulkopuolella.

Suomen kielen luonnolliset ympäristöt: Osa suomen kielen opinnoista on hyödyllistä suorittaa luonnollisissa ympäristöissä, joissa on syntyperäisiä suomen kielen puhujia. Ympäristöiksi sopivat paitsi taidealan organisaatiot kuten tässä hankkeessa, mutta yhtä lailla myös monet muut, kuten opiskelijoiden työ- tai vapaaehtoistyöympäristöt.

Monialainen tuki ja nopean kotoutumisen malli: Aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksessa on hyvä tehdä yhteistyötä eri alojen ammattilaisten kanssa, sillä moniammatillisuus tukee nuoria opinnoissa ja kotoutumisessa. Moniammatillinen työryhmä ja koko kaupunki oppimisympäristönä on eräänlainen nopean ja tehokkaan kotoutumisen malli: opiskelija suorittaa samalla peruskoulun oppimäärää ja tutustuu yhteiskuntaan. Malli mahdollistaa sellaisten tietojen ja taitojen hankkimisen, joita yhteiskunnassa tarvitaan.

Taide voi tukea voimaantumista ja kotoutumista: parhaimmillaan taidemuoto, joka sopii nuorelle, voi toimia sosiaalisesti vahvistavasti ja kiinnittää nuorta yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Taiteella on kuitenkin monia muotoja, eivätkä kaikki taidemuodot sovi kaikille.

Nuorisotyön menetelmät tukevat kotoutumista ja perusopetuksen laaja-alaisia osaamistavoitteita nuorten aikuisten perusopetuksessa. Nuorisolain mukaan nuorisotyön kohderyhmää ovat kaikki alle 29-vuotiaat, mutta käytännössä ydinryhmää ovat alaikäiset. Nuoret aikuisten perusopetuksessa opiskelevat maahanmuuttajataustaiset voivat hyötyä merkittävästi nuorisotyön tuesta opintojen tukena.

Mikä on koko kaupunki? Koko kaupunki on käsitteenä laaja ja epämääräinen, minkä lisäksi se toimii osin myös käsitteellisenä metaforana kuvastamaan oppilaitoksen ulkopuolista ympäristöä. Jatkossa olisi tärkeä selvittää, minkä tyyppiset toiminnalliset projektit ja oppimisympäristöt (oppilaitoksen lisäksi) ovat erityisen toimivia. Esimerkiksi järjestöjen moninaiset toimintakentät ja mahdollisuudet voivat tarjota tärkeitä oppimisen paikkoja nuorille.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä opinnollistaminen ovat aikuisten perusopetuksessa vielä melko uusia asioita. Ne, kuten myös monipuoliset toiminnalliset opiskelumenetelmät, ovat kuitenkin oppimisen kannalta tärkeitä mahdollisuuksia. Aikuisten perusopetuksen kehittämisessä tärkeä lähtökohta on tämä havainto: koulutus tukee kotoutumista – ja koko kaupunki on paikka, jossa voi oppia.

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU